

**EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds Universitet**

**Magisteruppsats
Juni 03**

**Fair-value värdering av finansiella instrument
-De redovisningsansvarigas åsikter**

**Jonas Erlandsson
Magnus Jonsson
Christan Trajkovski**

**Handledare
Fredrik Ericsson
Fredrik Ljungdahl**

Kontaktinformation

Magnus Jonsson:	ekp99mjo@student.lu.se
Jonas Erlandsson:	jonaserlandsson@telia.com
Christian Trajkovski:	ekp99ctr@student.lu.se

Sammanfattning

- Titel:** Fair-value värdering av finansiella instrument
-De redovisningsansvarigas åsikter
- Ämne/kurs:** Magisteruppsats i redovisning (FEK591)
- Författare:** Jonas Erlandsson, Magnus Jonsson och Christian Trajkovski
- Handledare:** Fredrik Ljungdahl och Fredrik Ericsson
- Problemformuleringar:** *Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att värderingen av finansiella instrument till fair-value gör att redovisningen ger en bättre eller sämre bild av ett företags ställning?*
- Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att redovisningen blir bättre när fler finansiella instrument tas upp i balansräkningen, eller anser de att vissa instrument bör vara off-balance?*
- Vad anser redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen om de olika möjligheterna att redovisa värdeförändringen på finansiella instrument?*
- Syfte:** Vårt syfte är att beskriva och analysera vad de redovisningsansvariga på koncerner noterade på den svenska börsen anser om redovisning av finansiella instrument till fair-value, och de principiella förändringar som detta medför.
- Metod:** För att uppnå vårt syfte skickade vi ut enkäter till nästan alla börsnoterade svenska företag, med frågor baserade på våra problemformuleringar.
- Nyckelord:** Fair-value, IAS 39, Finansiella instrument, Redovisning, Redovisningsprinciper
- Resultat:** P.g.a en låg svarsfrekvens, ca 13 %, kunde vi inte uttala oss generellt. Vi kunde dock peka på intressanta tendenser. Det verkar som att de redovisningsansvariga är positivt inställda till ett användande av fair-value i redovisningen av finansiella instrument. De verkar även som att de är positiva till ta upp fler finansiella instrument på balansräkningen. Åsikterna om hur värdeförändringen bör redovisas är delad mellan via RR och via EK, intressant att notera är dock att knappt någon respondent vill ha en tredje finansiell rapport där dessa förändringar redovisas.

Innehållsförteckning

1	<i>Inledning</i>	8
1.1	Problemformulering	9
1.1.1	Dagens redovisning av finansiella instrument	9
1.1.2	Försök till förändring	10
1.1.3	Motstånd mot förändring	11
1.1.4	Problembestämmning	13
1.2	Syfte	14
1.3	Avgränsningar	14
1.4	Disposition	15
2	<i>Metod</i>	16
2.1	Forskningsansats	16
2.1.1	Induktiv eller deduktiv ansats?	16
2.1.2	Kvantitativ eller kvalitativ studie?	17
2.2	Litteratursökning	17
2.3	Undersökningens validitet	19
2.4	Undersökningens reliabilitet	19
2.5	Enkätmetodik	20
3	<i>Fair-value</i>	21
3.1	Begreppet fair-value	21
3.2	Fair-value, för vem?	22
3.3	Motiv för införandet av fair-value	22
3.3.1	Begriplighet	23
3.3.2	Relevans	23
3.3.3	Tillförlitlighet	25
3.3.4	Jämförbarhet	25
3.3.5	Sammanfattning	26
3.4	Redovisning till fair-value	26
3.4.1	Värdering	27
3.4.2	Redovisning av värdeförändringar	27
3.5	Påverkan på redovisningsprinciper	28
3.5.1	Resultatbegreppet	28
3.5.2	Redovisningsprinciper	28
3.5.3	Realisationsprincipen	29
3.5.4	Försiktighetsprincipen	30
3.6	Argument i debatten kring fair-value	32
3.6.1	Resultatets volatilitet kommer att öka	32
3.6.2	En minskning av företagets kreditvärdighet ökar företagets resultat	33
3.6.3	Svårigheten att fastställa fair-value	34
3.6.4	Dyrt att använda sig av fair-value värdering	34
3.6.5	För omfattande förändring av redovisningspraxis	35
4	<i>IAS 39 & JWGs förslag</i>	36
4.1	Kort sammanfattning av IAS 39	36
4.2	Hur fungerar IAS 39?	37
4.2.1	Vad är ett finansiellt instrument?	38

4.2.2	När skall ett finansiellt instrument tas upp i balansräkningen? (recognition)	39
4.2.3	När skall en finansiell tillgång avföras från balansräkningen? (derecognition)	39
4.2.4	När skall en finansiell skuld avföras från balansräkningen? (derecognition)	40
4.2.5	Värdering av finansiella tillgångar	40
4.2.6	Värdering av finansiella skulder	42
4.2.7	Hur mäts fair-value enligt IAS 39?	43
4.3	Ökade krav på information	43
4.4	JWGs förslag	44
4.4.1	Skillnader jämfört med IAS 39	44
4.5	Förslag till ändring av svensk lag	45
5	Metod vid utformandet av enkäten	46
5.1	Operationalisering	46
5.2	Urval	47
5.3	Sammanställning av svaren	48
5.4	Problematik vid utformning av enkät och enkätfrågor	48
5.4.1	Respondenternas kunskap & vår påverkan på respondenterna	49
5.4.2	Vår kunskap	50
5.4.3	Språkliga problem	51
5.4.4	Svarsfrekvens	51
6	Enkät svar och analys	53
6.1	Svarsfrekvens och bortfallsanalys	53
6.1.1	Externt bortfall	53
6.1.2	Internt bortfall	55
6.1.3	Branschtillhörighet och storlek	56
6.1.4	Respondenter	57
6.2	Frågor och svar	58
6.2.1	Fråga 1	58
6.2.2	Fråga 2	68
6.2.3	Fråga 3	71
6.2.4	Fråga 4	74
6.2.5	Fråga 5	76
6.2.6	Fråga 6	79
6.2.7	Fråga 7	81
6.2.8	Fråga 8	82
6.3	Sammanfattande analys	83
6.3.1	Realisations- och försiktighetsprincipen	83
6.3.2	Intressanta resultat	84
6.3.3	Specialstudie av banker & försäkringsföretag	85
7	Slutsatser	88
8	Egna kommentarer	90
8.1	Reflektioner	90
8.2	Förslag till framtida forskning	91
	Källförteckning	92
	Publicerade källor	92
	Elektroniska källor	96

Figur- och tabellförteckning

Fig. 1	Klassificering av finansiella tillgångar	36
Fig. 2	Klassificering av finansiella skulder	37
Tabell 1	Antal svarsmotiveringar från respondenterna	54
Tabell 2	Respondenternas branschtillhörighet	55
Tabell 3	Omsättning	55
Tabell 4	Antal anställda	55
Tabell 5	Respondenttitlar	56
Tabell 6	Respondenternas åsikter om fair-value jämfört med historiska anskaffningsvärden	66
Bilagor		96
Bilaga 1	Enkät	
Bilaga 2	Följebrev	
Bilaga 3	Hemsida	

Ordlista och förkortningar

BR	Balansräkning
Ds 2002:42	Promemoria om ändringar i ÅRL och Inkomstskattelagen på grund av införandet av EUs direktiv nr.7
IAS	International Accounting Standards
IASC/IASB	International Accounting Standards Committee/Board
IOSCO	International Organisation of Securities Commissions
EK	Eget Kapital
Fair-value	Det finns ingen officiell svensk översättning av detta begrepp. Läs avsnitt 3.1 för en närmare förklaring.
FASB	Financial Accounting Standards Board
JWG	Joint Working Group
LVP	Lägsta värdets princip
OTC	Over The Counter
RR	Resultaträkning
SEC	Securities and Exchange Commission
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles
ÅRL	Årsredovisningslagen (1995:1554)

1 Inledning

I och med den ökande globaliseringen har behovet av internationella redovisningsstandarder ökat. Företag är ofta verksamma i flera länder och söker finansiering på kapitalmarknader utanför hemlandet. De olika redovisningsstandarder som används i världen gör det dock svårt för företag att söka kapital utomlands, eftersom de utländska kapitalmarknaderna kräver att företagen översätter sin redovisning till det lands redovisningsstandard i vilken kapitalmarknaden befinner sig. En vanlig följd av detta är att företag upprättar flera olika årsbokslut för att följa reglerna på de kapitalmarknader där de söker finansiering. Ett exempel är ett företag som är noterat både i Stockholm och i New York. Företaget måste då upprätta ett bokslut som överensstämmer med svenska redovisningsregler och ett bokslut som överensstämmer med US GAAP (United States Generally Accepted Accounting Principles).

Om det funnits generellt accepterade internationella redovisningsstandarder skulle det ovanstående inte vara ett problem längre, då företagets redovisning skulle vara gångbar överallt. Detta skulle även få den positiva effekten att företagets kostnader för att upprätta bokslut minskar. Bara en så liten minskning i kostnad som en promille skulle medföra enorma besparingar världen över. Även jämförbarheten mellan företag i olika länder ökar om en gemensam standard för redovisning används. Till och med företag som ej nyttjar kapitalmarknader utanför hemlandet skulle dra nytta av att använda sig av internationella redovisningsstandarder, då ett standardiserat sätt att redovisa på troligtvis skulle öka förståelsen för företagets redovisning bland internationella investerare och därmed minska investerarnas krav på riskpremie, vilket i sin tur leder till billigare finansiering för företagen.¹

Denna problematik är dock inte ny, internationell handel och internationellt företagande har pågått under en lång tid, men inte förrän 1973 grundades IASC² (International Accounting Standards Committee) med målet att etablera internationella standarder för redovisning. Men trots att IASC har arbetat i 30 år är deras standarder ännu inte godtagna som internationella redovisningsstandarder. Detta har till stor del berott på att utformandet av internationella redovisningsstandarder inte är enkelt, hänsyn måste tas till olika länders redovisningskultur och redovisningsnormer, vilka skiljer sig drastiskt åt i olika delar av världen. Normgivning grundar sig inte heller alltid på teoretiska argument, utan politiska och ekonomiska faktorer spelar en stor roll.³ I IASCs fall illustreras detta av att de var tvungna att få IOSCOs (International Organisation of Securities Commissions) stöd för sina standarder, om de skulle ses som ett

---

¹ Damant, D "IASs and the capital markets" Accountancy (Maj 1999) s. 80

² Under 2001 bytte IASC form och namn till IASB, målet är dock detsamma som tidigare. Om vi refererar till något IASB gjort innan namnbytet kallar vi dem för IASC och vice versa.

³ Artsberg, K "Normbildning och redovisningsförändring" (1992) s. 213

alternativ för redovisning vid notering på internationella kapitalmarknader. IOSCO är ett internationellt samarbetsorgan för de olika kapitalmarknadernas övervakare och det är de som avgör vilka redovisningsstandarder som krävs för notering på världens börser. IOSCO beställde 1995 en serie grundläggande rekommendationer av IASC, vilka skulle användas som kärnan i den internationella redovisningen.⁴ För att få IOSCOs stöd krävdes dock att IOSCOs mäktigaste medlem, amerikanska SEC (Securities and Exchange Commission), godtog rekommendationerna. SEC motsatte sig användandet av delar av IAS p.g.a. diskrepanser med US GAAP, men efter vissa kompromisser godkände de dock, och därmed IOSCO, IASCs kärnstandarder 2000.⁵ Detta innebar att man efter många år slutligen var på väg mot att ha en internationell standard för redovisning. För Europa aktualiserades detta i och med att EU 2002 antog en förordning om redovisning enligt internationella redovisningsstandarder, vilken träder i kraft 2005.⁶ Enligt denna förordning skall alla företag noterade på börser inom EU upprätta sina koncernredovisningar enligt de IAS som EU-kommissionen har godkänt.

En av de mest omtvistade delarna av kärnstandarderna är IAS 39, som behandlar redovisning och värdering av finansiella instrument. Det som är speciellt med IAS 39 är att det var den sista standard som IASC färdigställde innan IOSCO fick ta ställning till kärnstandarderna. Många anser att IAS 39 är en "nödlösning" som hastades fram för att man skulle kunna möta IOSCOs deadline, utan att man tänkt igenom dess effekter på redovisningen särskilt noga.⁷ IASC har själva sagt att IAS 39 är en interrimslösning, och de har redan nu, innan standarden börjar gälla, gett ut ett förslag till ändringar.⁸ Även ett förslag på en slutlig lösning, om nu en sådan finns, har lagts fram av JWG (Joint Working Group).⁹ Detta förslag innebär att alla finansiella instrument skall värderas till fair-value.

1.1 Problemformulering

1.1.1 Dagens redovisning av finansiella instrument

Införandet av IAS 39 kommer att påverka vilka finansiella instrument som tas upp i årsredovisningen, samt hur dessa finansiella instrument värderas. I dagens redovisning tas inte alla finansiella instrument upp i balansräkningen. Ett exempel

---

⁴ Kärnstandarderna består av 30 stycken av IASCs IAS. Se http://www.iasb.org.uk/docs/iosco/2000ap_a.pdf för mer information

⁵ Accountancy "IOSCO endorses IASs" (Juni 2000) s. 7

⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder

⁷ Se t.ex. Accountancy "The interim on financial instruments still a niggle" (Feb 1998) s. 9 & Accountancy "Core standards officially complete" (Jan 1999) s. 7 & Rundfelt, R "Trender i börsföretagens årsredovisningar 1998" s.165

⁸ IASC "E66 Proposed Limited Revisions to IAS 39 and Other Related Standards" (1999)

⁹ JWG "Financial Instruments and Similar Items" (2000)

är ett terminskontrakt där köparen erlägger betalning först när kontraktet löper ut, vilket kanske inte är förrän om ett par år. Terminskontraktet har därmed inget värde när avtalet skrivs eftersom köparens rätt till framtida leverans är värd lika mycket som skyldigheten att betala för leveransen. Detta värde kan efter att kontraktet är skrivet förändras i såväl positiv som negativ riktning p.g.a. ändrade marknadspriser. Denna värdeförändring redovisas idag "off balance", vilket medför att ett företag kan ha stora tillgångar eller skulder som inte syns i balansräkningen. Detta kan vara en nackdel för dem som skall värdera företaget eller utvärdera företagsledningens arbete.

Det andra problemet gäller hur man skall värdera finansiella tillgångar. Traditionellt sett har finansiella tillgångar värderats på ett försiktigt sätt. Finansiella anläggningstillgångar har värderats till sitt anskaffningsvärde och finansiella omsättningstillgångar har värderats enligt LVP (lägsta värdets princip). Just denna försiktighet kan leda till en låg värdering av tillgångsmassan i företagens balansräkningar. En option t.ex. kan ha ett väldigt lågt anskaffningsvärde, medan dess marknadsvärde kan vara mycket högt, men då finansiella omsättningstillgångar värderas enligt LVP, kommer detta stora värde inte att synas i balansräkningen.

Att det finns stora värden som antingen inte tas upp i balansräkningen eller, om de tas upp, värderas för lågt, ger företag en chans att realisera vinster respektive förluster när det passar dem som bäst.¹⁰ Detta gör att det i vissa fall kan vara svårt att se kopplingen mellan ett företags resultat och dess prestation under perioden, vilket gör det besvärligt att jämföra företagets resultat både över tiden och med andra företag, vilket är en av huvudanledningarna till att vi har redovisning. Varför tar man då inte upp dessa värdeförändringar i årsredovisningen? En anledning är den tidigare nämnda försiktigheten dvs. försiktighetsprincipen, men en annan viktig princip är realisationsprincipen. Denna princip, som säger att en vinst eller förlust endast skall tas upp när den realiserats, medför att man inte får ta med orealiserade värdeförändringar i resultaträkningen. Att förändra redovisningen så att den tar dessa förändringar i beaktande kan vid en första anblick tyckas vara en bra idé, men huruvida en resultaträkning som innehåller orealiserade vinster verkligen är bättre än en utan, är omtvistat.¹¹

1.1.2 Försök till förändring

Den ovan nämnda problematiken har diskuterats, men då det tidigare inte har funnits något regelverk som explicit reglerar dessa problem, har man inte lyckats komma fram till någon gemensam standard. Idag är dock en sådan standard klar i formen av IAS 39.

Som tidigare nämnts kommer IAS 39 att medföra stora förändringar i redovisningen, men på vilket sätt kommer den att göra det? Den absolut största förändringen är att IAS 39 använder fair-value i redovisningen. Fair-value är i

¹⁰ Rundfelt, R "Tendenser i börsföretagens årsredovisningar 1997" (1997) s. 207

¹¹ Rundfelt, R "Tendenser i börsföretagens årsredovisningar 1996" (1996) s. 170

normala fall det belopp som en tillgång skulle kunna överlåtas, eller en skuld regleras, genom avtal mellan kunniga oberoende parter. Fair-value härleds i första hand från marknadsvärdet för samma eller liknande finansiella instrument. Är detta ej direkt observerbart kan fair-value härledas genom beräkningar som baserar sig på allmänt accepterade värderingsmetoder t.ex. Black & Scholes-modellen.

För finansiella instrument är grundregeln att de skall värderas till sitt fair-value. När finansiella instrument värderas till fair-value, innebär detta att försiktighetsprincipen kommer att användas på ett annat sätt än tidigare för dessa instrument. Ett exempel på denna förändring är värderingen av finansiella omsättningstillgångar. Tidigare användes LVP där upprättaren valde det lägsta av anskaffningsvärdet eller det verkliga värdet, men vid en värdering till fair-value använder man sig av oftast av marknadsvärdet, i de fall då det är direkt observerbart. Omsättningstillgången värderas därmed inte lika försiktigt som tidigare, då det redovisade värdet kan vara högre än vid en värdering enligt LVP. Det kan dock tänkas att försiktighetsprincipen kan få en ny innebörd vid fair-value värdering i de fall då det inte går att finna ett direkt observerbart marknadsvärde, eftersom upprättaren av redovisningen eventuellt kan välja att vara försiktig i sin beräkning av fair-value. Ett användande av fair-value innebär också att orealiserade vinster kommer att tas upp i företagets redovisning, då värdeförändringar på finansiella instrument antingen tas direkt över EK eller via RR för att sedan hamna i EK som årets resultat. En annan viktig förändring är att då finansiella instrument definieras som *”any contract that gives rise to both a financial asset of one enterprise and a financial liability or equity instrument of another enterprise”*¹², kommer det tidigare nämnda terminskontraktet nu att tas med i balansräkningen. Detta innebär att många tidigare off-balance poster kommer att tas upp i företagets balansräkningar.

1.1.3 Motstånd mot förändring

IAS 39 har utvecklats i överensstämmelse med IASCs föreställningsram.¹³ Enligt denna skall informationen i redovisningen vara begriplig, relevant, tillförlitlig samt jämförbar¹⁴, och varje ändring i redovisningsreglerna är till för att göra så att redovisningen uppfyller dessa kriterier bättre. Då IASC riktar sig mot en stor del av redovisningens intressenter, men fokuserar på kapitalmarknadens aktörer¹⁵, blir det möjligen i första hand dessa intressenter som drar nytta av en sådan förbättring.

I delar av kontinentala Europa, speciellt i Tyskland, har redovisningen historiskt sett riktat sig mot banker och staten, eftersom företagen i dessa länder

¹² IAS 39 p. 8. Alla citat ur IAS 39 i denna uppsats är kursiverade för att underlätta för läsaren, även om originaltexten ej är kursiverad.

¹³ För mer information angående föreställningsramen se www.iasb.org.uk

¹⁴ IASC *”Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements”* IASC (1989) pp. 25-42

¹⁵ IASC *”Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements”* IASC (1989) p. 10

inte har behövt använda sig av riskkapitalmarknaden i lika stor utsträckning som de anglosaxiska företagen.¹⁶ Därför har en förändring i redovisningen inte känts lika viktig i dessa länder. Tyskarna har till och med uttryckt oro över förändringar som innebär att deras traditionellt försiktiga redovisning hotas.¹⁷ Detta motstånd mot harmonisering av redovisningen har många orsaker, men en viktig del av förklaringen är kulturella skillnader mellan länder.¹⁸ Länder vars redovisning har påverkats av det tyska synsättet kan därmed ha svårare än andra länder att acceptera förändringar som minskar försiktigheten i redovisningen. Svensk redovisning har historiskt sett influerats av den tyska¹⁹, vilket innebär att de skillnader i redovisning som IAS 39 för med sig, kan upplevas som en för stor förändring. Dock har den svenska redovisningen tenderat att rikta sig allt mer mot kapitalmarknadens aktörer²⁰, så ett införande av dessa regler kanske bara känns som en logisk fortsättning på det förändringsarbete som redan pågår.

Det är inte bara förändringarna i redovisningen som fått företagen att protestera. Utformningen av IAS 39 har kritiserats kraftigt, speciellt har banker varit väldigt negativa.²¹ De argument som använts handlar i första hand om problematiken med att klassificera instrumenten, att det är svårt att uppskatta instrumentens fair-value, att fair-value skulle ge en mer volatil redovisning samt att IAS 39 är krånglig och svår att förstå. Forskare har dock visat att värdering till fair-value, i vissa fall, skulle ge en mer relevant bild av företagets ställning för dess intressenter.²² Resultaten från undersökningarna är dock inte entydiga. I de fall då det inte finns direkt observerbara marknadsvärden för det som skall värderas, är det oklart om en värdering till fair-value ökar redovisningens relevans. Andra forskare har även kritiserat dessa undersökningar för att de studerar inverkan av fair-value på för få av redovisningens intressenter, samt att undersökningsmetodiken inte är den rätta.²³ Det råder således skilda meningar i forskningsvärlden om huruvida relevansen kommer att förbättras vid ett användande av fair-value.

De framtida IAS som behandlar värdering är till viss del beroende av hur företagen upplever övergången till fair-value värdering av finansiella instrument. Ekonomiska och politiska faktorer spelar stor del i redovisningsförändringar, det har hänt att normgivare bytt uppfattning i en fråga efter motstånd från företag.²⁴ Att använda sig av teoretiska argument för att motivera en redovisningsförändring

¹⁶ Thomasson, J "Extern redovisning och finansiell analys" (2000) s. 13

¹⁷ Accountancy "Germans alarmed by Anglo-Saxon influence" Accountancy (Feb 1997) s. 17

¹⁸ Zarzeski, M T "Culture clash?" Accountancy (Mar 1996) s. 70

¹⁹ Artsberg, K "Normbildning och redovisningsförändring" (1992) s. 199

²⁰ Rundfelt, R "Tendenser i börsföretagens årsredovisningar 1991" (1991) s. 16

²¹ Se t.ex. Chisnall, P "Fair-value accounting – an industry view" Balance Sheet (Vol 9,1 2001) och Wilson, A & Ernst & Young "Fair value measurement: Where the conflicts lie" Balance sheet (Vol 9,4 2001)

²² bl.a. Barth, M E & Clinch, G "Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates" (1998) och Khurana, I K & Kim, M-S "Relative value relevance of historical cost vs. fair value: evidence from bank holding companies" (2003)

²³ Holthausen, R & Watts, R "The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting" (2001) och Easton, P D "Discussion of Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates" (1998)

²⁴ Artsberg, K "Normbildning och redovisningsförändring" (1992) s. 213

har varit svårt. Oftast är det näringslivet som måste övertygas, och de ser i första hand till vilka effekter förändringen kommer att ha på deras resultat, inte logiken i resonemanget bakom förändringen.²⁵ IAS 39 kan ses som ett första experiment, för att sedan gå mot en redovisning som i mycket större utsträckning använder sig av fair-value. Det finns som tidigare nämnts t.ex. redan nu ett utkast från JWG som vill gå mycket längre än IAS 39 och värdera alla finansiella instrument till fair-value.

1.1.4 Problembestämmning

Vi har endast funnit ett fåtal undersökningar där redovisningens användare får säga vad de anser om problematiken med redovisningen av finansiella instrument till fair-value. I en genomgång av remissvaren till JWGs förslag framkom att en del av dem som upprättar redovisning trodde att användarna av redovisningsinformation varken ville ha eller kunde förstå fair-value, medan användarna hävdade att de både förstod och ville ta del av fair-value information.²⁶ En undersökning av europeiska försäkringsanalytiker visade att fair-value användes av dessa analytiker och redovisning av fair-value information har blivit normen inom europeiska livförsäkringsföretag.²⁷ I en konsultrapport från 1998 som gjordes för FASBs (Financial Accounting Standards Board) räkning av Sirota Consulting, fann man att det inte fanns någon klar inställning till huruvida det var befogat att använda sig av fair-value värdering eller ej.²⁸ I undersökningen tillfrågades mestadels analytiker och portföljförvaltare, men även inflytelserika personer i investmentbranschen. Uppenbarligen finns det även i näringslivet skilda åsikter om fair-value bör användas i redovisningen eller ej.

Oss veterligen har det inte genomförts någon studie för att utreda vad svenska företag anser om dessa förändringar. Även om företagen inte har något val, de måste använda IAS 39, är deras åsikter om ämnet givetvis intressanta. Håller företagen med om att de förändringar i redovisningsprinciper som IAS 39 medför kommer att göra att redovisningen bättre uppfyller kriterierna i IASCs föreställningsram, eller anser de att detta är ett steg i fel riktning? Kan det till och med vara så att de hellre skulle se en ännu större användning av fair-value vid värderingen av finansiella instrument, som JWG föreslår? Många finansiella instrument som tidigare var off-balance kommer vid användandet av IAS 39 att tas upp i balansräkningen. Anser svenska företag att detta verkligen är en förbättring av redovisningen, eller finns det några finansiella instrument de vill hålla utanför balansräkningen? Den sista fråga vi ställer oss är hur värdeförändringarna på finansiella instrument skall redovisas. Om ändringarna går via resultaträkningen kan företagets redovisade resultat bli svårt att jämföra med andra företags. Vad anser svenska företag om denna problematik? Det är dessa

²⁵ Artsberg, K "Normbildning och redovisningsförändring" (1992) s. 214

²⁶ Hauge, I "Fair-value for financial instruments – where to next?" Balance Sheet (Vol 10,1 2002)

²⁷ Wilson, A & Ernst & Young "Fair-value measurement: Where the conflicts lie" Balance sheet, (Vol 9,4 2001) s. 27

²⁸ Sirota Consulting "Investment Community Interest in Reporting the Fair-values of Financial Instruments in Financial Statements" (1998)

frågor vi vill besvara med denna uppsats och för att göra det tänker vi använda följande frågeställningar:

- ❖ *Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att värderingen av finansiella instrument till fair-value gör att redovisningen ger en bättre eller sämre bild av ett företags ställning?*
- ❖ *Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att redovisningen blir bättre när fler finansiella instrument tas upp i balansräkningen, eller anser de att vissa instrument bör vara off-balance?*
- ❖ *Vad anser redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen om de olika möjligheterna att redovisa värdeförändringen på finansiella instrument?*

1.2 Syfte

Vårt syfte är att beskriva och analysera vad de redovisningsansvariga på koncerner noterade på den svenska börsen anser om redovisning av finansiella instrument till fair-value, och de principiella förändringar som detta medför.

1.3 Avgränsningar

Denna undersökning skulle givetvis ha kunnat utföras i vilket land som helst som påverkas av införandet av IAS 39, men vi valde att utföra den i Sverige eftersom vi inte funnit att någon gjort en liknande undersökning i Sverige tidigare samt för att vi bättre känner till hur redovisningen fungerar i Sverige, jämfört med andra länder.

Det har lagts ett förslag på en revidering av IAS 39 som kan komma att ändra en del av rekommendationens effekter. Vi väljer att inte använda oss av detta förslag i vår undersökning, då det inte är bestämt än huruvida detta förslag kommer att användas eller ej.

Vid undersökningen av koncerner på börsen avgränsade vi oss till de företag som var noterade på A- och O-listan.

1.4 Disposition

Kapitel 2: Metod

Vårt metodkapitel beskriver vår arbetsgång när vi gjort vår uppsats. Vi kommer att konkretisera och kategorisera våra ansatser, samt motivera våra val där det är befogat.

Kapitel 3: Fair-value

Detta kapitel beskriver de generella effekter som en värdering till fair-value har på ett företags redovisning av finansiella instrument, samt på hur införandet av fair-value redovisning påverkar vissa redovisningsprinciper. Vi återger även en del av de vanligaste argumenten i debatten kring fair-value.

Kapitel 4: IAS 39 & JWGs förslag

I detta kapitel beskriver vi hur man redovisar finansiella instrument enligt IAS 39. Vi kommenterar även kort JWGs förslag att redovisa finansiella instrument helt till fair-value.

Kapitel 5: Metod vid utformandet av enkäten

I detta kapitel presenterar vi de metodval vi gjort vid utformandet av enkäten.

Kapitel 6: Enkätsvar och analys

Detta kapitel presenterar de frågor vi har ställt våra respondenter, varför vi ställt dessa frågor samt svaren på desamma. Vi analyserar även de svar som vi fått av respondenterna med hjälp av de teorier och argument vi funnit i kapitel 3 och 4.

Kapitel 7: Slutsatser

I detta kapitel presenterar vi de slutsatser vi har kunnat dra av vår analys av enkäterna.

Kapitel 8: Egna kommentarer

I detta kapitel diskuterar vi hur vi skulle ha utfört undersökningen om vi fått utföra den en andra gång. Vi ger även förslag till framtida forskning.

2 Metod

Vårt metodkapitel beskriver vår arbetsgång när vi gjort vår uppsats. Vi kommer att konkretisera och kategorisera våra ansatser, samt motivera våra val där det är befogat.

2.1 Forskningsansats

Syftet med vår uppsats påverkar på ett avgörande sätt hur vi genomför vår undersökning. Vi har för avsikt att analysera de redovisningsansvarigas åsikter om redovisning av finansiella instrument till fair-value. Detta innebär att vår forskningsansats är förstående.²⁹ För att vi skall kunna ha en förstående ansats krävs dock att det redan finns en tidigare undersökning som beskrivit det vi vill studera, och eftersom en sådan inte finns, vad vi vet, måste vi även utföra en sådan undersökning. Man kan alltså säga att vi utför två undersökningar i denna uppsats, en inledande beskrivande som ligger till grund för vår huvudsakliga förstående. Vi anser dock att vår uppsats i första hand är förstående då detta är vårt huvudsyfte.

2.1.1 Induktiv eller deduktiv ansats?

Vi anser att uppsatsen har en induktiv³⁰ ansats, eftersom vi försöker att beskriva ett empiriskt fenomen. Då vi i vår undersökning inte har några hypoteser grundade på befintlig teori som vi vill testa, är vi inte deduktiva³¹. Vi är dock inte rent induktiva då vi känner till området vi studerar och har en viss aning om vilka slags svar vi kommer att få på våra frågor. För att vara helt induktiva måste vi vara helt okunniga om det vi studerar, vilket givetvis är så gott som omöjligt.

---

²⁹ Andersen, I ”Den uppenbara verkligheten” (1998) s. 20

³⁰ Holme, I M & Solvang, B K ”Forskningsmetodik” (1997) s. 51

³¹ ibid.

2.1.2 Kvantitativ eller kvalitativ studie?

Valet mellan kvalitativ och kvantitativ undersökningsmetod beror helt på vad det är man vill studera och vad man vill svara på i sin problemformulering.³² Då vi i vår undersökning vill uttala oss generellt är det en kvantitativ metod som passar oss bäst. För att göra detta så bra som möjligt borde vi använda oss av intervjuer, eftersom detta är överlägset när det kommer till att verkligen ta reda på vad människor anser. Vid en intervju skulle vi verkligen kunna komma ”innanför skinnet” på respondenterna och få reda på vad de verkligen tycker. Genom att vi själva skulle ställa de frågor vi vill ha svar på, skulle vi även till stor del kunna undvika missförstånd och oklarheter. Men då vår frågeställning är utformad på ett sådant sätt att vi vill dra generella slutsatser, skulle detta innebära att vi skulle behöva genomföra en mängd intervjuer, alldeles för många för den tid vi har till vårt förfogande. Genomförandet av intervjuerna skulle även bli väldigt dyrt för oss, då vi i så fall skulle behöva resa runt i landet för att besöka respondenternas arbetsplatser. Eventuellt skulle vi kunnat göra telefonintervjuer, men då även detta sätt skulle ta alldeles för lång tid samt att vi anser att telefonintervjuer lämnar mycket i övrigt att önska vad gäller kommunikationen mellan respondent och intervjuare, var detta aldrig ett alternativ för oss.

Istället valde vi att genomföra undersökningen medelst enkät. Detta medför givetvis att de svar vi får, inte kommer i närheten av att vara så djupa och genomtänkta som om vi gjort intervjuer, men detta var ett avvägande vi var tvungna att göra. Den enkät vi använt oss av har dock ett inslag av både kvalitativ och kvantitativ metod. För att den beskrivande delen av våra problemformuleringar har vi använt kryssfrågor, dvs. en rent kvantitativ metod som lätt kan översättas till data och sorteras. Vi har utöver detta bett våra respondenter att motivera sina svar skriftligt för att få en djupare kunskap om varför de anser det de gör, vilket är den kvalitativa och förstående delen av enkäten.

2.2 Litteratursökning

Som så många andra uppsatsskrivande studenter visste vi inte vad vi ville skriva om från början, mer än att uppsatsen skulle handla om effekterna av införandet av IAS 39. Vår litteratursökning blev därför i början smått kaotisk, då vi läste det mesta som kunde vara intressant för oss. I denna fas använde vi oss mest av Ekonomihögskolans bibliotek, eftersom det finns ett otal redovisningsjournaler där. Vi använde oss även av Internet, för att med hjälp av bibliotekets hemsida³³ försöka ta reda på vad som tidigare publicerats i ämnet. De sökord vi använde var i huvudsak följande: IAS 39, redovisning av finansiella instrument, fair-value och marknadsvärdering. Efter ett tag då vi kände att vi hittat ett intressant perspektiv på ämnet, samt kände att vi hade de teoretiska kunskaper som behövdes,

³² Holme, I M & Solvang, B K ”Forskningsmetodik” (1997) s. 77

³³ www.lub.lu.se

formulerade vi vår första problemformulering. Allt eftersom problemformuleringen utvecklades tillkom ny litteratur, medan sådant som inte längre var intressant föll bort.

I vår sökning efter litteratur fann vi att det inte skrivits särskilt många böcker som enbart behandlar IAS 39 eftersom standarden är så pass ny. Däremot fanns det en del böcker som delvis tog upp ämnet t.ex. Rundfelts "Tendenser i börsföretagens årsredovisningar". Men då IAS 39 inte är det första förslaget för redovisning finansiella instrument till fair-value, det är faktiskt det tredje från IASC, är många av de kommentarer vi hittat riktade mot det förslag som fanns vid tidpunkten för skrivandet av boken. Visserligen har inte allt ändrats i förslagen, men dessa böcker var ändå av begränsad användning för oss. Vi har istället använt oss mer av källor som tar upp den idag aktuella problematiken och debatten inom området, t.ex. "IAS/IFRS 2005 en jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer" och "Aktuella redovisningsfrågor 2001" båda utgivna av Ernst & Young. Den här typen av böcker tar dock bara kortfattat upp IAS 39, därför är den huvudsakliga delen av den här studien baserad på debattinlägg i branschtidningar och artiklar i vetenskapliga journaler. Böcker som enbart behandlar fair-value har vi inte funnit, däremot har vi använt flera böcker som behandlar redovisningsteori, där författaren ägnat ett avsnitt åt fair-value.

När det gäller den svenska debatten på området fann vi ett fåtal artiklar i tidningen Balans. Utöver dessa har vi inte funnit några fler intressanta artiklar, vilket givetvis är en brist i vårt underlag. Den internationella debatten förs så klart i flera olika branschtidningar på flera olika språk. Vi valde dock att till att börja med, efter ett tips från våra handledare, att använda oss av den engelska branschtidningen Accountancy. Detta gav oss, i vårt tycke, en väldigt god inblick om hur argumenten för och emot IAS 39 samt fair-value har varit internationellt. Med detta som grund, har vi sedan granskat vår uppfattning av debatten med hjälp av artiklar publicerade i andra branschtidningar, för att kontrollera att vi inte har fått en skev bild. Att vi bara använt oss av engelskspråkiga tidningar är även detta en brist i vårt underlag, men då vi inte är bevandrade i t.ex. tyska facktermer, fanns det inte så mycket att hämta i tidningar på andra språk. Vi misstänker dock det mesta av debatten har speglats i det engelskspråkiga forumet, då engelska är vår tids "lingua franca" i den internationella affärs- och forskningsvärlden.

De vetenskapliga journaler vi i första hand använt oss av är de som antingen gått att finna på biblioteket, i universitetets databaser t.ex. ELIN eller i JStor³⁴, en stor databas med artiklar ur ett flertal internationella journaler. Vid sökning i dessa databaser använde vi nästan alltid specifika söktermer t.ex. författar- eller artikelnamn, eftersom när vi väl funnit en intressant artikel använde vi författarens egna referenser för att hitta nya artiklar.

---

³⁴ www.jstor.org

2.3 Undersökningens validitet

Validiteten i en undersökning kan delas upp i en inre och en yttre validitet.³⁵ Den inre validiteten blir hög om enkäten, i vårt fall, mäter vad den är avsedd att mäta. Det är dock oftast inte möjligt att uppnå en 100 procentig inre validitet.³⁶ Förhoppningsvis har vi lyckats med att få en godtagbar inre validitet då vi lagt ner mycket arbete på operationaliseringen och utformandet av enkäten, läs mer om detta i kapitel 5. Den yttre validiteten handlar mer om folk minns rätt eller ej, eller om de t.o.m. ljuger. Skulle det vara så att respondenterna inte anser det som de har uppgivit i enkäten blir självfallet den yttre validiteten låg, vilket medför att inga eller felaktiga slutsatser kan dras av undersökningen. För att validiteten ska kunna bli hög måste därför respondenterna ha gett uttryck för sin verkliga åsikt. Detta är inget vi kan påverka, det är dock något vi måste ha i åtanke vid analysen av våra svar. Men det räcker inte med detta, utan för att validiteten ska kunna bli hög måste undersökningen även ha blivit utförd på ett reliabelt sätt.

2.4 Undersökningens reliabilitet

Reliabilitet handlar om att mäta det man avser att mäta på rätt sätt. Det ska i idealfallet inte spela någon roll vem som utför mätningen eller under vilka omständigheter den sker, utan resultatet ska bli detsamma oavsett dessa faktorer.³⁷ För att undersökningen ska ha en hög reliabilitet får det inte förekomma att några tillfälligheter påverkar mätningen s.k. slumpmässiga fel.³⁸

För att underlätta en hög reliabilitet i vår undersökning har vi gett våra respondenter god tid att besvara enkäten, de hade 13 arbetsdagar på sig. Genom att respondenterna har kunnat besvara enkäten när som helst på dygnet, hoppas vi att detta har medfört att respondenterna har valt att svara när de har känt att de har haft tid att sätta sig in i frågorna. Vi är dock medvetna om att reliabiliteten i vår undersökning kan ha påverkats av den miljö som våra respondenter befinner sig i, dvs. de har förmodligen flera andra arbetsuppgifter samtidigt, vilket kan medföra att respondenten bara fyller i enkäten som hastigast utan att fundera djupare på vilka svar som han³⁹ ger. Därför har vi försökt utforma enkätfrågorna på ett sätt som gör att det ska gå att avge relativt kortfattade svar.

En annan faktor som påverkar reliabiliteten är svarsfrekvensen. Hur vi gjort för att försöka öka denna kan ni läsa om i 5.4.4. Utöver detta finns det inte så mycket mer för oss att göra än att skicka ut påminnelser till respondenterna. Att ringa runt, eller att på något annat ta direktkontakt med respondenterna, vore

³⁵ Eriksson, L T & Wiedersheim-Paul, F "Att utreda forska och rapportera" (2001) s. 38f

³⁶ Lundahl, U & Skärvad, P-H "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer" (1999) s.150ff

³⁷ Lundahl, U & Skärvad, P-H "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer" (1999) s.152

³⁸ ibid.

³⁹ Vi refererar för enkelhetens skull till respondenterna som "han" eller "honom" trots att vi inte vet vilket kön respondenten har.

alldeles för omständligt, dels med tanke på antalet respondenter, dels med tanke på att vi inte vet vilka som svarat eller ej då enkäten är anonym. Hur många svar vi fått och hur detta påverkat undersökningens reliabilitet kan ni läsa om i 6.1.

2.5 Enkätmetodik

Själva metoden för utformandet av enkäten finner ni i kapitel 5 vi har valt att lägga den där då vi ville ha den i nära anslutning till de frågor vi ställde på enkäten. Vi anser att detta ger en mer logisk uppbyggnad av uppsatsen och är enklare för läsaren att följa med i.

3 Fair-value

Detta kapitel beskriver de generella effekter som en värdering till fair-value har på ett företags redovisning av finansiella instrument, samt på hur införandet av fair-value redovisning påverkar vissa redovisningsprinciper. Vi återger även en del av de vanligaste argumenten i debatten kring fair-value.

3.1 Begreppet fair-value

Fair-value kan i svenskan översättas till verkligt värde.⁴⁰ Frågan är om denna översättning är så passande eftersom begreppet verkligt värde redan används i ÅRL (Årsredovisningslagen). Verkligt värde är t.ex. det värde som erhålls efter att beräknade försäljningskostnader har dragits av från försäljningsvärdet på en omsättningstillgång.⁴¹ I en promemoria som innehåller förslag till lagändringar i ÅRL och Inkomstskattelagen föreslås därför att istället för att översätta fair-value med verkligt värde, bör lagen istället direkt ange vilka värderingsmetoder som bör användas.⁴² Således finns det idag ingen officiell svensk översättning av fair-value utan fair-value får definieras från fall till fall. Detta innebär att vi väljer att använda oss av termen fair-value i denna uppsats, istället för en bristfällig svensk översättning.

På det internationella planet är det dock annorlunda, då IASC definierar fair-value i IAS 39 som: ”*Fair-value is the amount for which an asset could be exchanged or a liability settled, between knowledgeable, willing parties in an arm’s length transaction*”.⁴³ IASC har därmed uppfattningen att marknaden är den bästa källan för att uppskatta fair-value. Många gånger är därför fair-value synonymt med marknadsvärde, dock inte alltid vilket vi visar i avsnitt 3.4.1 samt i kapitel 4.

---

⁴⁰ Mettinger, B “Omdebatterad ny IASC rapport: Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde” Balans (1997)

⁴¹ 4kap 9 § ÅRL

⁴² Ds 2002:42 s. 38

⁴³ IASC “IAS 39 Financial instruments: recognition and measurement” 1998 p. 8

3.2 Fair-value, för vem?

IASC riktar sig till alla redovisningens intressenter men betonar investerare och kreditgivare. Det kan därför tänkas att fair-value ger dessa intressenter bättre information än andra värderingsansatser. Barlev & Haddad⁴⁴ menar att företagets ägare får en bättre inblick i företaget och ett bättre underlag för att utvärdera företagets ledning med hjälp av fair-value värdering, vilket även IASC håller med om.⁴⁵ En fair-value värdering skulle även på ett bättre sätt belysa företagsledningens uppdrag att både bibehålla det egna kapitalet och generera avkastning. Enligt Barlev & Haddad skulle även anställda och potentiella kandidater för anställning få bättre information angående företagets ställning om fair-value värdering tillämpades.

IASC hävdar vidare att redovisningen till fair-value kommer att utgöra ett bättre underlag för att bedöma framtida kassaflöden⁴⁶, något som är väldigt viktigt för analytiker och investerare. Det är dock inte på något sätt bevisat att fair-value skulle vara överlägset historiska anskaffningsvärden. Paul Chisnall, chef för den brittiska bankföreningen, hävdar nämligen att fair-value redovisning tar bort fokus från vinstgenereringen i företaget, eftersom redovisningen inte längre har något större samband med kontrakterade framtida kassaflöden, utan de kortsiktiga växlingarna på marknaden får istället ett direkt genomslag på vinsten i företaget.⁴⁷ Vid en genomgång av de 280 remissvar som kommit in på JWGs förslag för redovisning av finansiella instrument, fann man att många av de presumtiva användarna av dessa regler anser att historiska anskaffningsvärden ger en bättre bild än fair-value, då fair-valuebaserade resultat inte kan förutspå lika enkelt som resultat som baseras på historiska anskaffningsvärden.⁴⁸ Detta medför även att användarna av redovisningen inte får en bättre inblick i hur företaget sköts även om företaget använder fair-value redovisning. Uppfattningen hos de svenska lagstiftarna är att en värdering till fair-value ger den mest rättvisande bilden av företagets innehav av finansiella instrument, då detta medför att användare av redovisningen får bättre möjlighet att utvärdera företaget.⁴⁹ Som synes råder det delade meningar kring vem, om någon, som har nytta av att fair-value används.

3.3 Motiv för införandet av fair-value

Enligt IASCs föreställningsram för redovisning skall redovisningen vara begriplig, relevant, tillförlitlig och jämförbar för att redovisningens intressenter skall kunna använda den som underlag för sina beslut.⁵⁰ De

⁴⁴ Barlev, B & Haddad, J R "Fair value accounting and the management of the firm" (2003)

⁴⁵ Rundfelt, R "Trender i börsföretagens årsredovisningar 1998" (1998) s. 176

⁴⁶ ibid.

⁴⁷ Chisnall, P "Fair value accounting – An industry view" Balance Sheet (Vol 9,1 2001)

⁴⁸ Hauge, I. "Fair-value for financial instruments – where to next?" Balance Sheet (Vol 10,1 2002)

⁴⁹ Ds 2002:42 s.34

⁵⁰ IASC "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements" (1989) p. 24

redovisningsförändringar som görs skall därför verka för att bättre uppfylla de ovanstående kriterierna. Ger då en fair-value värdering av finansiella instrument en bättre bild av företaget? Vi kommer nedan att gå igenom IASCs kriterier för en kvalitativ redovisning och ett par av de effekter som fair-value får för dem jämfört med en värdering till historiska anskaffningsvärden.

3.3.1 Begriplighet

I IASCs ramverk definieras begriplig information som information som redovisningens intressenter kan ta till sig och förstå. Redovisningens intressenter antas ha rimliga kunskaper om redovisning och affärsförhållanden för att redovisningen inte skall bli trivial bara för att den skall vara begriplig. Företag skall ej heller avstå från att rapportera förhållanden som kan öka redovisningens relevans bara för att ett antal intressenter ej förstår informationen.⁵¹

På vilket sätt är en fair-value värdering mer begriplig än en värdering till historiska anskaffningsvärden? Debatten angående fair-value redovisning har endast flyktigt berört huruvida begripligheten påverkas vid en värdering till fair-value. I remissvaren till JWG:s förslag ansåg en del av upprättarna att redovisningens mottagare ej skulle förstå fair-value information medan användarna hävdade att så inte var fallet.⁵² De två kriterier som däremot har diskuterats omfattande är relevans och tillförlitlighet.

3.3.2 Relevans

Informationen i redovisningen är relevant om den kan hjälpa användarna av redovisningen att fatta bättre ekonomiska beslut än om informationen inte hade varit tillgänglig.⁵³

Ett flertal akademiker har utfört värder relevansstudier på redovisningen av olika tillgångar och skulder för att se om fair-value är mer relevant än historiska anskaffningsvärden. Värder relevansstudier försöker utröna hur informationen i företagets redovisning stämmer överens med den information som efterfrågas av investerare på aktiemarknaden. Metoden som används i undersökningarna är att jämföra det historiska värdet och fair-value värdet med marknadsvärdet på företagets aktier för att se vilket av de båda värdena som stämmer bäst överens med marknadsvärdet. Ett flertal av studierna inriktar sig på värderingen av amerikanska banker och hur bankerna presenterar sina tillgångar i redovisningen.

Khurana & Kim finner att värdering till historiska anskaffningsvärden för bankers in- och utlåning har bättre relevans än fair-value värdering.⁵⁴ De finner även att fair-value ger en bättre relevans vid värdering av de av bankers tillgångar

⁵¹ IASC "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements" (1989) p. 25

⁵² Hauge, I. "Fair-value for financial instruments – where to next?" Balance Sheet (Vol 10,1 2002)

⁵³ IASC "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements" (1989) p. 26

⁵⁴ Khurana, I K & Kim, M-S "Relative value relevance of historical cost vs. fair value: evidence from bank holding companies" (2003)

som handlas på väletablerade marknader. Författarna finner dock att för tillgångar som ej är marknadsnoterade blir värderingen av tillgången mer subjektiv och information angående fair-value mindre relevant för investerare.

Ytterligare en studie av relevansen i bankers redovisning är Ahmed & Takedas undersökning av orealiserade vinster och förluster.⁵⁵ Författarna finner att förändringar i orealiserade vinster och förluster har en effekt på marknadsvärdet på företagen när hänsyn tas till räntekänsligheten hos tillgångarna i balansräkningen. Eftersom fair-value tar hänsyn till dessa orealiserade vinster och förluster ger denna värdering en mer relevant information än historiska anskaffningsvärden.

Venkatachalam finner att information i redovisningen angående fair-value på derivat som används för riskhantering hos amerikanska banker, och som ej tas upp i balansräkningen, påverkar investerarnas värdering av företagen.⁵⁶ Skinner stödjer resultatet i Venkatachalams undersökning, men påpekar samtidigt att undersökningen inte säger någonting om varifrån investerare har fått informationen om fair-value på bankernas derivat.⁵⁷ Skinner menar att det är möjligt att informationen redan var känd, och således påverkades inte aktiekursen av att företagen började rapportera fair-value för sina derivat.

Det har även gjorts undersökningar på andra företag än enbart amerikanska banker. Barth & Clinch finner i en undersökning av australiensiska företag att det verkliga värdet för finansiella, materiella och immateriella tillgångar är korrelerat med företagets aktievärde.⁵⁸ Dock har deras undersökning kritiserats av Easton som ifrågasätter undersökningsmetoden och slutsatserna som dras utifrån den.⁵⁹

Att använda sig av värder relevansstudier är dock inte oomstritt. Holthausen & Watts framför kritik mot värder relevansundersökningar.⁶⁰ De menar att genom att endast undersöka marknadsvärden utelämnas redovisningens funktion hos flera av företagets intressenter. Långivare och anställda har kanske en annan syn på relevansen i redovisningens innehåll än investerare. Författarna ifrågasätter därför värder relevansforskningens bidrag till de normgivande organen.

Sammanfattningsvis verkar det som att åsikterna angående relevansen av fair-value går isär, men att fair-value i vissa fall kan vara mer relevant än värdering till historiska anskaffningskostnader.

⁵⁵ Ahmed, A S & Takeda, C "Stock market valuation of gains and losses on commercial banks' investment securities: an empirical analysis" (1995)

⁵⁶ Venkatachalam, M "Value-relevance of banks' derivatives disclosures" (1996)

⁵⁷ Skinner, D J "Are disclosures about bank derivatives and employee stock options "value relevant" " (1996)

⁵⁸ Barth, M E & Clinch, G "Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates" (1998)

⁵⁹ Easton, P D "Discussion of Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates" (1998)

⁶⁰ Holthausen, R & Watts, R "The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting" (2001)

3.3.3 Tillförlitlighet

Tillförlitlig redovisningsinformation skall vara verifierbar, neutral och åskådliggöra verkligheten dvs. mäta det undersökta på samma sätt som andra mäter den, vara fri från vinkling mot ett specifikt utfall och ge en god bild av företeelsen som mäts.⁶¹ Enligt Ijiri kan tillförlitlighet inom redovisningen definieras som ”*the degree of closeness to ‘being right’*”.⁶² Dock måste man ha i åtanke vad redovisningens intressenter använder redovisningen till, så att man mäter rätt saker. För att redovisningen skall få en hög tillförlitlighet gäller det således inte bara att mäta korrekt.

Det har framkommit oro angående tillförlitligheten i fair-value värdering av tillgångar som inte handlas på en likvid marknad.⁶³ Värdet på dessa tillgångar blir då mer utsatt för företagsledningens antaganden och diskretion, vilket kan få till följd att tillgångarnas värde manipuleras av företagsledningen. Chisnall menar att stora delar av bankers tillgångar dvs. bankens låneportfölj inte kan handlas på en likvid marknad och att värderingen av denna då blir subjektiv vilket medför att tillförlitligheten hos redovisningen blir sämre.⁶⁴ Ebling menar dock att det nuvarande sättet att värdera bankers låneportfölj innehåller subjektiva bedömningar, främst storleken på förväntade låneförluster, och att en värdering till fair-value därför inte skulle vara mer subjektiv.⁶⁵ JWG medger att det kan vara svårt att uppskatta fair-value för finansiella instrument som inte handlas på en marknad, men menar att det går att uppskatta fair-value genom att använda sig av värderingsmodeller för finansiella instrument. Gruppen uppmärksammar dock att en ökning av redovisningens relevans kan innebära en sänkning av dess tillförlitlighet, men finner detta vara en acceptabel konsekvens av att använda fair-value.⁶⁶

3.3.4 Jämförbarhet

Finansiell information är jämförbar om man kan jämföra den över tiden och med andra företags motsvarande information.⁶⁷ Detta innebär att ekonomiska händelser skall mätas och redovisas på ett konsekvent sätt över tiden och i olika företag. JWG skriver i sin grund till slutsatser att värdering till historiska anskaffningsvärden hindrar jämförbarheten mellan företag. Två olika företag kan äga samma finansiella instrument, men om det har köpts in vid olika tillfällen kommer deras balansräkningar ej att visa samma tillgångsmassa. Vid en fair-value

⁶¹ IASC ”*Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*” (1989) p.26-28, 31-35

⁶² Ijiri, Y ”*The foundations of accounting measurement*” (1967) s. 137-138

⁶³ Accounting Standards Committee ”*Response to the FASB preliminary views: Reporting financial instruments and certain assets and liabilities at fair value*” (2000)

⁶⁴ Chisnall, P ”*Fair value accounting – An industry view*” ” Balance Sheet (Vol 9,1 2001)

⁶⁵ Ebling, P ”*Fair value accounting: breaking a butterfly upon a wheel?*” Balance Sheet (Vol 9,1 2001)

⁶⁶ JWG ”*Financial Instruments and Similar Items*” (2000) s. 155

⁶⁷ IASC ”*Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*” (1989) p. 39

värdering kommer det enligt JWG att bli enklare att jämföra de båda företagens ställning då de tar upp samma slags instrument till samma värde.⁶⁸ Även IASC verkar ha denna uppfattning.⁶⁹ Mot detta framförs argumenten att det blir mycket svårare att jämföra företag över tiden då man måste känna till hur värdeutvecklingen på de finansiella instrumenten har varit under perioden, samt känna till hur de instrument som inte har ett direkt observerbart marknadsvärde har värderats för att kunna göra en riktig jämförelse.⁷⁰ Det blir svårt för en oinsatt läsare att förstå skillnaderna mellan redovisningarna, när ett företag har gjorts subjektiva bedömningar av exempelvis diskonteringsräntor för att värdera sina instrument.

3.3.5 Sammanfattning

En användning av fair-value i redovisningen anses av en del ge en mer relevant bild av företagets ställning, i alla fall för investerare, än värdering till historiska anskaffningsvärden. Värdering till fair-value kan dock sänka redovisningens tillförlitlighet eftersom ett fair-value inte alltid är tillgängligt på marknaden för alla tillgångar och skulder. Värderingen av dessa tillgångar och skulder får i sådana fall oftast ske med nuvärdesmodeller eller andra liknande metoder, vilket introducerar subjektivitet i värderingen. Redovisning till historiska anskaffningsvärden å andra sidan producerar tillförlitliga värderingar, men relevansen kan bli lidande eftersom det ofta är sämre att fatta beslut baserat på gammal information.⁷¹

3.4 Redovisning till fair-value

Att använda fair-value fullt ut skulle innebära att balansräkningen mer skulle få formen av en förmögenhetsbalans till skillnad mot dagens resultatutredningsbalans.⁷² Den stora skillnaden mot dagens redovisning blir att värdeförändringar på tillgångar och skulder kommer att ingå i det redovisade resultatet, trots att företaget ännu inte har realiserat dessa vinster eller förluster genom avyttring. En ståndpunkt inom forskningslitteraturen är att redovisning baserad på historiska anskaffningsvärden döljer företagets verkliga finansiella position, eftersom det reviderade historiska värdet oftast är en dålig approximation för en tillgångs eller skulds värde. Användning av historiska anskaffningsvärden ger även företagets ledning ett utrymme för manipulation av redovisningen, då

⁶⁸ JWG "Financial Instruments and Similar Items" (2000) s. 151-152

⁶⁹ Rundfelt, R "Trender i börsföretagens årsredovisningar 1998" (1998) s. 176

⁷⁰ Wilson, A & Ernst & Young "Fair value measurement: Where the conflict lies" Balance sheet (Vol 9,4 2001)

⁷¹ Barlev, B & Haddad, J R "Fair value accounting and the management of the firm" (2003)

⁷² Hendriksen, E S & van Breda, M F "Accounting Theory" (1992) s. 487

resultatet kan styras genom att en tillgång vars bokförda värde skiljer sig från dess marknadsvärde säljs och därigenom realiserar en vinst eller förlust.⁷³

3.4.1 Värdering

Att värdera tillgångar och skulder till fair-value är oftast inget större problem om det som skall värderas handlas på en väl fungerande marknad. Standarderna för fair-value redovisning anger även detta värderingssätt som det första alternativet vid en värdering. Det kan dock uppstå problem om marknaden där tillgångarna handlas inte är effektiv t.ex. om den är illikvid. Det kan då diskuteras om värdet på marknaden verkligen är det värde som företaget skulle erhålla om tillgången såldes eller köptes i dagsläget. Vi skall inte gå vidare in på diskussionen om till vilken grad marknaden är effektiv utan nöjer oss med att konstatera att debatten angående marknadens effektivitet har pågått sedan 1970-talet då Eugene Fama presenterade sin teori om effektiva marknader.⁷⁴

Hur skall då en tillgång värderas om det inte finns något direkt observerbart marknadsvärde för den? Det finns några olika metoder som företagen kan använda sig av. Ett alternativ är att använda sig av värderingsmodeller, exempelvis Black & Scholes modell för värdering av derivat. I sådana fall kan man nyttja denna modell för att komma fram till ett fair-value för tillgången. Ett annat sätt att värdera tillgångar är att använda sig av nuvärdesberäkningar. Detta genomförs genom att framtida kassaflöden värderas till ett dagsvärde med hjälp av en diskonteringsränta. Det finns dock en del problem med att använda sig av nuvärdesvärderingar. Ett av problemen är att man först måste uppskatta de framtida kassaflödena, något som inte alltid är en enkel uppgift. Det andra problemet är vilken diskonteringsränta som skall användas vid diskonteringen. Båda dessa problem medför att företagets bedömning av dessa två variabler påverkar tillgångens värde. Att företagets bedömningar skall påverka värdet av tillgångar och skulder har framförts som kritik mot användandet av fair-value, då meningen med redovisningen är att ge en objektiv bild av företagets ställning.⁷⁵

3.4.2 Redovisning av värdeförändringar

En förändring av fair-value på en skuld eller en tillgång kan redovisas på flera olika sätt. Ett alternativ är att förändringen tas upp i företagets resultat, ett annat är att värdeförändringen kan redovisas över balansräkningen genom att den tas upp som en del av eget kapital. Ytterligare en lösning är att använda sig av en tredje finansiell rapport i form av en utökad resultaträkning med en ny avdelning som tar upp förändringen i fair-value, en så kallad ”*comprehensive-income*”-rapport

⁷³ Barlev, B & Haddad, J R ”*Fair value accounting and the management of the firm*” (2003)

⁷⁴ Se t.ex. Fama, E ”*Efficient Capital Markets: a review of theory and empirical work*” (1970)

⁷⁵ bl.a. Chisnall, P ”*Fair-value accounting – an industry view*” Balance Sheet (Vol 9,1 2001) & Wilson, A & Ernst & Young ”*Fair value measurement: Where the conflict lies*” Balance sheet (Vol 9,4 2001)

(CI).⁷⁶ Enligt Rundfelt finns det två argument för att redovisa värdeförändringen i CI. Det ena argumentet bygger på att företagsledningarna inte vill uppvisa resultat som är volatila och att de därmed skulle få svårt att acceptera fair-value värdering om det skulle öka volatiliteten i resultatet. Det andra argumentet bygger på att orealiserade vinster ej är lika säkra som realiserade vinster och att orealiserade vinster därför ej skall blandas med realiserade vinster i resultaträkningen.⁷⁷ Lösningen som valts i IAS 39 är en blandning av de två förstnämnda sätten att redovisa värdeförändringen dvs. en del av värdeförändringarna redovisas över resultatet medan en del redovisas i eget kapital.

3.5 Påverkan på redovisningsprinciper

3.5.1 Resultatbegreppet

Enligt Johnson, Reither & Sweringa finns det två synsätt på vad som skall tas upp i resultatet.⁷⁸ De båda synsätten är ”*current operating performance*” och ”*all-inclusive income*”. Under synsättet *current operating performance* vill man mäta resultatet av företagets primära verksamhet under perioden. Används istället *all-inclusive income* kommer resultatet att innefatta alla intäkter, förluster, värdeökningar och värdeminskningar som har uppkommit under perioden. *All-inclusive* konceptet försöker sig således på att ge en mer komplett bild av företagets ställning och fokuserar mindre på hur företagets primära verksamhet har utvecklats. Enligt författarna skulle synsättet *all-inclusive income* leda till en bättre förståelse för företags redovisning och ge mer relevant information till redovisningens användare, än en användning av *current operating performance*.⁷⁹ I svensk redovisning används idag i huvudsak *current operating performance*, men i och med införandet av IAS 39 kommer vi att ta ett steg mot *all-inclusive income*, eftersom vissa finansiella instrument redovisas till fair-value och deras värdeförändring rapporteras i företagets resultat, även fast dessa förändringar ej är realiserade.

3.5.2 Redovisningsprinciper

Det finns flera olika principer som alla påverkar vilken bedömning man gör vid en värdering av en tillgång, skuld, kostnad eller intäkt. Vi går därför här kort igenom

⁷⁶ Johnson, L T & Reither, C L & Sweringa, R J ”*Toward reporting comprehensive income*” (1995)

⁷⁷ Rundfelt, R ”*Trender i börsföretagens årsredovisningar 1997*” (1997) s. 218

⁷⁸ Johnson, L T & Reither, C L & Sweringa, R J ”*Toward reporting comprehensive income*” (1995)

⁷⁹ Ibid

vad några av dessa principer innebär, och vilken effekt fair-value kan ha på dem, för att i de två kommande avsnitten 3.5.3 och 3.5.4 göra en djupare genomgång av vad realisationsprincipen och försiktighetsprincipen innebär, då det enligt oss är dessa principer som kommer att påverkas mest av en redovisning till fair-value.

Fortlevnadsprincipen förskriver att tillgångar och skulder skall värderas utefter ansatsen att företaget kommer att fortsätta sin verksamhet under en överskådlig framtid. Därför skall tillgångar och skulder värderas utifrån det antagandet att företaget ej måste sälja eller återköpa dem i en krissituation.⁸⁰ En värdering av företagets skulder till fair-value kan medföra ett avsteg från denna princip då ett företags kreditvärdighet påverkar värdet på företagets skulder. Mer om detta i avsnitt 3.6.2.

Matchningsprincipen innebär att kostnader skall matchas mot de intäkter som de genererar. Denna matchning genomförs eftersom företagen måste ge sina ägare rapporter för hur företagets verksamhet har utvecklats under den gångna perioden, dvs. vilket resultat företaget har uppvisat. Eftersom resultatet består av både intäkter och kostnader måste de kostnader som är förknippade med intäkterna under den gångna perioden hänföras till denna period. Patton & Littleton beskriver matchningsprincipen med att företaget hänför sina ansträngningar till vad som utträttats.⁸¹ En värdering till fair-value kan medföra att orealiserade värdeförändringar minskar matchningen mellan företagets intäkter och kostnader.

Objektivitetsprincipen innebär att redovisningen måste vara verifierbar, objektiv och neutral. Redovisningen skall avspegla företagets finansiella situation, utan att ha blivit påverkad av personliga attityder. Därför skall värderingen i redovisningen i möjligaste mån baseras på verifierbara händelser.⁸² I de fall då det inte finns direkt observerbara marknadsvärden för finansiella instrument finns det en risk att subjektiva bedömningar påverkar värderingen, då upprättaren måste göra antaganden om t.ex. en diskonteringsränta.

3.5.3 Realisationsprincipen

Realisationsprincipen innebär att periodens resultat för företaget består av transaktioner som har skett eller kommer att ske inom en närstående framtid med parter som finns utanför företaget.⁸³ Detta innebär att värdeökningar på tillgångar normalt inte får tas upp i resultatet förrän tillgången är avyttrad, dvs. en ekonomisk transaktion skall ha ägt rum. Detta innebär även att orealiserade vinster på tillgångar inte kommer att redovisas över resultaträkningen, dvs. att en ökning i fair-value för en tillgång ej tas upp som en ökning av företagets resultat. Detta är ett uttryck för formsynsättet inom intäktsredovisning vilket stipulerar att

⁸⁰ Hendriksen, E S & van Breda, M F "Accounting theory" (1992) s. 146-147

⁸¹ Schroeder, R G & Clark, M W & Cathey, J M "Financial accounting theory and analysis" (2001) s. 76-77

⁸² Nyquist, S "Accounting theory and financial environmental reports" (2000) och Thomasson, P & Arvidson, P & Lindquist, H & Larson, O & Rohlin, L "Den nya affärsredovisningen" (1999) s.107

⁸³ Schroeder, R G & Clark, M W & Cathey, J M "Financial accounting theory and analysis" (2001) s. 69

ett ägandeskifte skall ha ägt rum innan en värdeförändring tas upp i resultatet.⁸⁴ En värdering till fair-value är ett uttryck för substanssynsättet, vilket föreskriver att förändringar i marknadsvärdet på tillgångar skall ingå i företagets redovisade resultat.⁸⁵ Artsberg visade i sin studie av normbildningen i svensk redovisning att den svenska redovisningen har rört sig från ett formsynsätt mot ett substanssynsätt från mitten på 80-talet till början på 90-talet.⁸⁶

Realisationsprincipen är nära besläktad med försiktighetsprincipen, eftersom försiktighetsprincipen påverkat realisationsprincipens utformning genom att intäkterna som tas upp i resultatet skall vara säkra och mätbara.⁸⁷ ÅRLs 2kap 4 § speglar detta då den stadgar att ”endast under räkenskapsåret konstaterade intäkter får tas med i resultaträkningen”. En värdering till fair-value medför att orealiserade värdeförändringar på finansiella instrument kommer att ingå i det redovisade resultatet, vilket är ett avsteg från den nuvarande realisationsprincipen. I regeringens promemoria DS 2002:42 föreslås förändringar av ÅRL som gör det möjligt att redovisa orealiserade vinster på finansiella instrument över resultaträkningen, vilket öppnar för en förändring av realisationsprincipen i svensk redovisning.

3.5.4 Försiktighetsprincipen

Försiktighetsprincipen innebär att ett företags tillgångar och skulder skall värderas på ett sådant sätt att företagets ekonomiska ställning och resultat inte överskattas.⁸⁸ Varför det finns en försiktighetsprincip är inte helt klarlagt, det finns flera åsikter om detta. Nedan redogör vi för ett par av dessa åsikter, hur försiktighetsprincipen kommer till uttryck i den svenska lagstiftningen samt hur försiktighetsprincipen påverkas av fair-value värdering.

Maltby diskuterar försiktighet inom affärslivet så långt tillbaka i tiden som medeltiden.⁸⁹ Hon hävdar att begreppet försiktighet har haft tre olika innebörder under tidens gång. Den första och äldsta innebörden är att se på försiktighet som en moralisk dygd som ökade ärligheten och kompetensen i affärslivet. Den andra innebörden, som skall ha uppstått under 1800-talet, var att försiktighet skulle bevara företagets kapital och förhindra överdistribution av kapital till företagets intressenter. Den tredje och modernaste innebörden av försiktighet är en medveten underskattning av företagets resultat och tillgångar, för att skydda större investerare genom att det med en sådan värdering blir enklare för företagets ledning att minska utdelningen till mindre intressenter.

Bryer lämnar en annan förklaring till varför försiktig värdering existerar inom redovisningen.⁹⁰ Han relaterar försiktigheten till framväxten av fackföreningar i

⁸⁴ Artsberg, K ”Normbildning och redovisning förändring” (1992) s. 96

⁸⁵ ibid

⁸⁶ Artsberg, K ”Normbildning och redovisning förändring” (1992) s. 210

⁸⁷ Gröjer, J-E ”Grundläggande redovisning teori” (2002) s.109

⁸⁸ Schroeder, R G & Clark, M W & Cathey, J M ”Financial accounting theory and analysis” (2001) s. 78

⁸⁹ Maltby, J ”The origins of prudence in accounting” (2000)

⁹⁰ Bryer, R A ”The late Nineteenth-Century Revolution in Financial Reporting: Accounting for the Rise of Investor or Managerial Capitalism?” (1993)

slutet av 1800-talet, genom att uppvisa ett lågt resultat i företaget kunde dessa föreningars krav hållas i schack.

Enligt Schröder, Clark & Cathy skall försiktighetsprincipen ha sitt ursprung i början på 1900-talet då ledningen för företagen skulle ha haft en större tendens att övervärdera företagens ekonomiska ställning.⁹¹ En försiktig värdering av företagens tillgångar och skulder skulle därigenom leda till att investerare ej blev förda bakom ljuset av företagens ledning.

Enligt Hendriksen & van Breda är en av anledningarna till försiktighetsprincipen att revideringar av ett tidigare överskattat resultat skulle få mer vidlyftiga konsekvenser än senare revideringar av ett tidigare underskattat resultat.⁹² De kritiserar även försiktighetsprincipen då de anser att användandet av denna kan förvanska företagens redovisning och försvårar jämförbarheten mellan företag.

Stirling anser att försiktighet är fundamental för redovisning och ligger till grund för användandet av historiska anskaffningsvärden, då värdering till historiska anskaffningsvärden ger en försiktig värdering.⁹³ Sterling kritiserar dock användandet av historiska anskaffningsvärden, om de endast används för att de ger en försiktig värdering och inte för att de avbildar värdet på ett bättre sätt än andra värderingsansatser.

I den svenska lagstiftningen kommer försiktighetsprincipen till uttryck i ÅRLs andra och fjärde kapitel. I 2kap 4 § står det ”Värdering av de olika posterna [i balans och resultaträkningen] [...] skall göras med iakttagande av rimlig försiktighet”. Det ovanstående får efterverkningar i värderingen av tillgångar i ÅRLs fjärde kapitel. Denna försiktighet motiveras med att det är bättre att underskatta företagens resultat och därmed förhindra för stora utdelningar till aktieägarna, då detta skulle resultera i en större risk att företaget ej kommer att uppfylla sina förpliktelser gentemot borgenärerna.⁹⁴

Finansiella anläggningstillgångar skall tas upp i balansräkningen till sitt anskaffningsvärde enligt ÅRL 4kap 3 §, justerat för upp- och nedskrivningar. Finansiella anläggningstillgångar får skrivas ned till det värde som tillgången har på balansdagen enligt ÅRL 4kap 5 §, även om värdenedgången inte förväntas vara bestående. Nedskrivningen skall redovisas över företagens resultaträkning och påverkar således årets vinst. Finansiella anläggningstillgångar får dock endast skrivas upp om tillgången har ett ”tillförlitligt och bestående värde som väsentligt överstiger bokfört värde”, enligt ÅRL 4kap 6 §. Uppskrivningen får ej heller föras till resultaträkningen som en vinst utan skall ingå i en uppskrivningsfond i företagens egna kapital.

Finansiella omsättningstillgångar skall enligt ÅRL 4kap 9 § värderas till det lägsta av anskaffningsvärdet och det verkliga värdet. Det verkliga värdet är antingen försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnader eller utgiften för att återanskaffa tillgången på balansdagen. Det ovanstående innebär att finansiella

⁹¹ Schroeder, R G & Clark, M W & Cathey, J M ”Financial accounting theory and analysis” (2001) s. 78

⁹² Hendriksen, E S & van Breda, M F ”Accounting theory” (1992) s. 148-149

⁹³ Sterling, R R ”Conservatism: the Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting” (1967)

⁹⁴ Ds 2002:42 s. 47

omsättningstillgångar ej kommer att redovisas till ett högre värde än den kostnad som företaget hade vid införskaffandet av den finansiella tillgången.

En värdering till fair-value för finansiella instrument är således oförenligt med den nuvarande försiktighetsprincipen och tolkningen av denna i ÅRL. De finansiella instrument som värderas till fair-value kan komma att tas upp till värden som överstiger instrumentens anskaffningsvärde om de skulle ha klassificerats som omsättningstillgångar idag. De instrument som idag klassificeras som anläggningstillgångar kan komma att värderas högre än anskaffningsvärdet vid en fair-value värdering, även om värdeuppgången ej är tillförlitlig och bestående. En sådan förändring kommer således att innebära att realiserade vinster, och inte som tidigare oftast realiserade förluster, kommer att ingå i företagens balans- och resultaträkningar.

Det finns dock redan idag undantag från försiktighetsprincipen i ÅRL, vilket innebär att realiserade vinster redan idag existerar i företagens egna kapital. Dessa undantag är redovisning av pågående arbete för annans räkning och kursvinster på fordringar och skulder i utländsk valuta, värderingen av dessa två undantag behandlas i ÅRL 4kap 10 § och 13 §. Detta innebär att en användning av fair-value vid redovisning av finansiella instrument inte blir en grundläggande förändring i ÅRL utan bara en utökning av tidigare undantag.

3.6 Argument i debatten kring fair-value

Det finns mycket kritik mot fair-value värdering och dess effekter på redovisningen, alltifrån väl underbyggda teoretiska resonemang till rent praktiska invändningar som att det skulle vara krångligt att använda sig av fair-value. Vi kommer nedan att återge de argument som vi oftast har stött på i vår studie av fair-value. Detta är på intet sätt menat att vara en uttömmande lista över kritiken mot fair-value, utan endast till för att uppmärksamma läsaren på den kritik som finns. Ian Hauge har arbetat för JWG med deras förslag för redovisning av finansiella instrument till fair-value och han har sammanställt de vanligaste argumenten i de 280 remissvar som JWG fick in på sitt förslag.⁹⁵ Dessa remissvar kom från upprättare och användare av årsredovisningar men även från nationella normgivare. Argumenten beskrivs nedan. Kommentarer hämtas även ur den tidigare nämnda konsultrapporten från Sirota Consulting.

3.6.1 Resultatets volatilitet kommer att öka

Det har framkommit synpunkter på att användning av fair-value skulle öka volatiliteten i företagens redovisade resultat, eftersom förändringar i värdet på tillgångar redovisas.⁹⁶ Det hävdas vidare att denna ökade volatilitet inte skulle ha någon koppling till de resultatskapande aktiviteterna inom t.ex. bankbranschen.

⁹⁵ Hauge, I "Fair-value for financial instruments – where to next?" Balance Sheet (Vol 10,1 2002)

⁹⁶ Chisnall, P "Fair value accounting – An industry view" Balance Sheet (Vol 9,1 2001)

Ebling medger att fair-value värdering kan öka volatiliteten i resultatet, men menar samtidigt att det inte är något fel på en redovisningsmetod som producerar volatila resultat om den avbildar en verklighet som är volatil till sin natur.⁹⁷ Även i remissvaren till JWG framkom oro angående resultatets volatilitet och vilken effekt detta skulle ha på användarnas förståelse för redovisningen.

En undersökning av Jackson & Lodge visar dock att bankers resultat kan vara minst lika volatila vid värdering till historiska anskaffningsvärden som vid en värdering till fair-value.⁹⁸ Detta beror enligt författarna på att värdering till historiska anskaffningsvärden skapar cykliska perioder av ökade kreditförluster för bankerna p.g.a. konjunktursvängningar. Vid användning av fair-value skulle däremot den extra räntemarginal som bankerna tar ut för att kunna täcka framtida låneförluster inte redovisas som vinst utan matchas direkt mot kreditförlusten och därmed minska volatiliteten i resultaten.

I Sirotas rapport framkommer oro över att en ökning i volatiliteten skulle kunna få företagsledare att agera i motsats med företagets intressen p.g.a. att en högre volatilitet i företagets resultat skulle medföra en lägre värdering av företaget. Detta skulle kunna få företagsledare att inte använda sig av finansiella instrument, trots att det kan vara i företagets bästa intresse. Å andra sidan framkom även åsikter om att volatila resultat kan ge en bättre bild av företagets ställning, och att analytikerna själva anser sig kunna se igenom svängningar i resultatet som beror på orealiserade vinster.

3.6.2 En minskning av företagets kreditvärdighet ökar företagets resultat

Fair-value värdering av skulder kan påverka resultatet på ett sätt som kan kännas ologiskt.⁹⁹ Ett exempel är att ett företags skulder minskar i värde om företagets kreditvärdighet minskar. Marknadsvärdet på företagets skulder blir då lägre utan att företagets tillgångar har minskat i värde. När denna värdeförändring redovisas verkar det som om företaget har gjort en vinst på att dess kreditvärdighet har minskat. Detta kan illustreras med ett enkelt exempel. Ett företag har en skuld på 1000 men marknaden tror att det finns en 10 % chans att företaget ej kommer att kunna betala tillbaka denna skuld. Således kan skulden säljas på marknaden för 900 om man bortser från tidsvärdet. Denna förändring i värdet på 100 kommer att redovisas som en vinst i företaget. Nackdelen med detta exempel är att ett antagande om att det finns en 10 % chans att företaget går i konkurs strider mot fortlevnadsprincipen, eftersom denna säger att ett företags redovisning skall spegla ett förhållande där företaget fortsätter sin verksamhet i en överskådlig framtid.¹⁰⁰ Dock kan det ovanstående bli konsekvensen av att redovisa företagets

⁹⁷ Ebling, P "Fair value accounting: breaking a butterfly upon a wheel?" Balance Sheet (Vol 9,1 2001)

⁹⁸ Jackson, P & Lodge, D "Fair value accounting, capital standards, expected loss provisioning, and financial stability" (2000)

⁹⁹ Rundfelt, R "Tendenser i börsföretagens årsredovisningar 1997" (1997) s. 223

¹⁰⁰ Sage, R "An apparent paradox" Accountancy (Dec 2002) s. 96

egna skulder till fair-value, då marknaden inte bryr sig det minsta om redovisningsprinciper vid prissättning av skulder.

Barth & Landsman menar dock att fair-value redovisning av företagets egna skulder inte är konceptuellt skilt från fair-value redovisning av företagets tillgångar.¹⁰¹ Minskningen i skuldernas fair-value som beror på att företagets finansiella ställning har försämrats och den följande ökningen av det egna kapitalet, representerar en förmögenhetsförskjutning från kreditgivarna till företagets ägare. Det kan dock nämnas att den vinst som företaget gör p.g.a. en minskad kreditvärdighet är en ren bokföringstransaktion, företaget kommer troligtvis ej att kunna köpa tillbaka lånet till det lägre marknadsvärdet eftersom företagets finansiella ställning troligtvis är så svag att ett återköp ej kommer på fråga.¹⁰²

3.6.3 Svårigheten att fastställa fair-value

Denna problematik har vi tidigare berört i avsnitt 3.4.1, vi nämner det även här eftersom mycket av kritiken mot fair-value värdering baseras på just detta.

I Sirotas rapport uttrycktes oro över hur fair-value skulle bestämmas för mer ”exotiska” finansiella instrument, t.ex. avancerade optionskontrakt, instrument med låg likviditet eller onoterade instrument. Dock ansåg de tillfrågade att dessa problem kunde överkommas, om inte annat genom att värderingsfelen på olika instrument bör ta ut varandra i företaget som helhet.

För de instrument som det inte finns ett direkt observerbart marknadsvärde måste företagsledningen beräkna ett fair-value enligt någon form av modell. Ofta handlar detta om att beräkna nuvärden av framtida betalningsströmmar vilket kräver subjektiv bedömning av både förväntade betalningsströmmar och diskonteringsränta. Oro finns för att dessa värderingar ej är lika tillförlitliga som de värderingar som hämtas från marknaden.¹⁰³

3.6.4 Dyrt att använda sig av fair-value värdering

Det framkom bland remissvaren på JWGs förslag, frågor om huruvida nyttan med redovisningsinformation baserad på fair-value uppväger kostnaden för att skaffa fram den. Det kan tänkas att en värdering till fair-value ökar företagets kostnader för att upprätta årsredovisning, eftersom det skulle krävas en större arbetsinsats vid denna värdering än vid användandet av historiska anskaffningsvärden. I Sirotas rapport ansåg de flesta tillfrågade att företagen inte behövde ge mer information angående sina finansiella instrument än vad som var berättigat ur ett kostnadsperspektiv, detta var speciellt fallet för mindre företag där kostnaderna för att ta fram informationen kunde anses orimligt hög.

¹⁰¹ Barth, M E & Landsman, W R ”Fundamental issues related to using fair-value accounting for financial reporting” Accounting Horizons Vol 9,4 (Dec 1995) s. 103

¹⁰² Sage, R ”An apparent paradox” Accountancy (Dec 2002) s. 96

¹⁰³ Holgate, P ”More than meets the eye” Accountancy (Aug 2001) s. 102

JWG hävdar dock i sina grunder för slutsatser att deras standard för fair-value värdering tar hänsyn till kostnadsaspekten vid användandet av deras förslag, och därmed hävdar de indirekt att det inte är för dyrt med fair-value redovisning.¹⁰⁴

Förutom den direkta ökningen i arbetskostnad, kunde en annan kostnad vara att en redovisning till fair-value avslöjar värdet på ett företags positioner i finansiella instrument, något som kan vara viktigt att hemlighålla ur konkurrenssynpunkt. En minoritet bland de tillfrågade i Sirotas rapport varnade för att en alltför tydlig rapportering av finansiella positioner skulle kunna skada företagen då deras konkurrenter på ett enklare sätt skulle kunna skaffa sig information om dem. Andra höll dock inte med och hävdade att konkurrenterna redan kände till denna information.

3.6.5 För omfattande förändring av redovisningspraxis

I remissvaren till JWG framkom åsikten att införandet av fair-value i redovisningen av finansiella instrument är ett stort steg jämfört med tidigare redovisningspraxis, att det är för mycket förändringar på en gång samt att förändringstakten borde minskas. Reglerna för fair-value värdering har även uppfattats som överväldigande och svåra att sätta sig in i. Det framkom även åsikter om att förändringen mot användandet av fair-value i redovisningen har gått för snabbt och att man inte vet vilka effekter detta kommer att få. Harry Schmid, representant för the Federation of Swiss Industrial Holding Companies gick så långt som att hävda att fair-value värdering var *”like selling your soul to the devil without knowing what hell will be”*.¹⁰⁵

Banker har varit de mest högljudda opponenterna mot ett användande av fair-value, eftersom de traditionellt har använt historiska anskaffningsvärden för att värdera sina derivat, då detta får värdet på deras tillgångar att verka stabilt. De är även oroliga för att använda fair-value eftersom detta enligt dem kan ge en bild av finansiell instabilitet.¹⁰⁶ Det har även framkommit åsikter från banker att fair-value för de instrument som banken håller till förfall är irrelevant. Varför är marknadsvärdet intressant för något som man inte kommer att sälja?¹⁰⁷

Bankernas åsikter vid normgivning är inget som lätt kan ignoreras. När denna uppsats skrivs pågår en konflikt mellan de europeiska bankerna och IASB eftersom bankerna vill införa förändringar i IAS 39. Konflikten har medfört att EUs officiella översättning av IAS 39 troligtvis kommer att försenas.¹⁰⁸

¹⁰⁴ JWG *”Financial Instruments and Similar Items”* (2000) s.149

¹⁰⁵ Accountancy *”No agreement on financial instruments”* (Dec 1999) s. 6

¹⁰⁶ Holmquist, B *”Franska banker tar strid mot IAS”* Balans (nr 4 2001) & Accountancy *”Banks want to improve dialogue with IASB”* (Maj 2000) s.12 & Chisnall, P *”Fair-value accounting – an industry view”* Balance Sheet (Vol 9,1 2001) s. 28

¹⁰⁷ Jackson, P & Lodge, D *”Finally, fair-value”* Accountancy (Aug 2000) s. 109

¹⁰⁸ Balans *”IASB och EU”* (nr 5 2003) s. 48

4 IAS 39 & JWGs förslag

I detta kapitel beskriver vi hur man redovisar finansiella instrument enligt IAS 39. Vi kommenterar även kort JWGs förslag att redovisa finansiella instrument helt till fair-value.

För att läsaren skall få en bättre insikt i vad IAS 39 innebär redovisningsmässigt, kommer vi här att ge en kort presentation av standarden. Vissa bitar av standarden, t.ex. inbäddade derivat och säkringsredovisning, presenteras dock ej eftersom vi inte har för avsikt att studera dessa delar. IAS 39 är ingen enkel standard och detaljerna är många därför har vi utöver den kortfattade sammanfattningen i 4.1 även gjort en något djupare genomgång av IAS 39 i 4.2 för att läsaren lättare skall förstå de svar som kan komma från respondenterna.

4.1 Kort sammanfattning av IAS 39

IAS 39 behandlar värderingen och redovisningen av finansiella instrument. Ett finansiellt instrument definieras som varje form av avtal som ger upphov till en finansiell tillgång i ett företag och en finansiell skuld eller egenkapitalinstrument (t.ex. en aktie) i ett annat företag. Denna definition innebär att i stort sett alla finansiella kontrakt skall tas upp i balansräkningen.

Finansiella tillgångar skall värderas till fair-value, om de inte hålls till förfall. De tillgångar som hålls till förfall skall istället värderas till upplupet anskaffningsvärde. De instrument som inte hålls till förfall delas in i två kategorier, "assets held for trade" och "assets available for sale", dvs. de som man avser att handla med, samt de som man kan tänka sig att sälja. Värdeförändringar på finansiella tillgångar som man avser att handla med redovisas över resultaträkningen. Värdeförändringen för de tillgångar som man kan tänka sig att sälja redovisas antingen över eget kapital eller över resultaträkningen, företaget får själv välja vilket så länge som redovisningen av denna värdeförändring är konsekvent över tiden.

Av företagets skulder skall endast skulder som innehas för handelsändamål och derivat med negativt värde värderas till fair-value, övriga skulder värderas till upplupet anskaffningsvärde. Värdeförändringen för de skulder som värderas till fair-value skall redovisas över resultaträkningen.

Lån och fordringar som härrör från företaget och som inte innehas för handelsändamål omfattas inte av fair-value värderingen. Finansiella tillgångar för vilka fair-value ej går att fastställa är undantagna från värdering till fair-value.

4.2 Hur fungerar IAS 39?

IAS 39 innebär stora förändringar när det gäller rapporteringen av finansiella instrument. Vad föreskriver då IAS 39, och hur skall de olika finansiella instrumenten redovisas? Nedan visas två beslutsträd för klassificering och värdering av finansiella instrument som ger en översiktlig bild av hur finansiella instrument skall redovisas enligt IAS 39. Beslutsträden har vi själva tillverkat utifrån IAS 39s regler. Punkterna i rutorna är hänvisningar till motsvarande punkter i IAS 39.

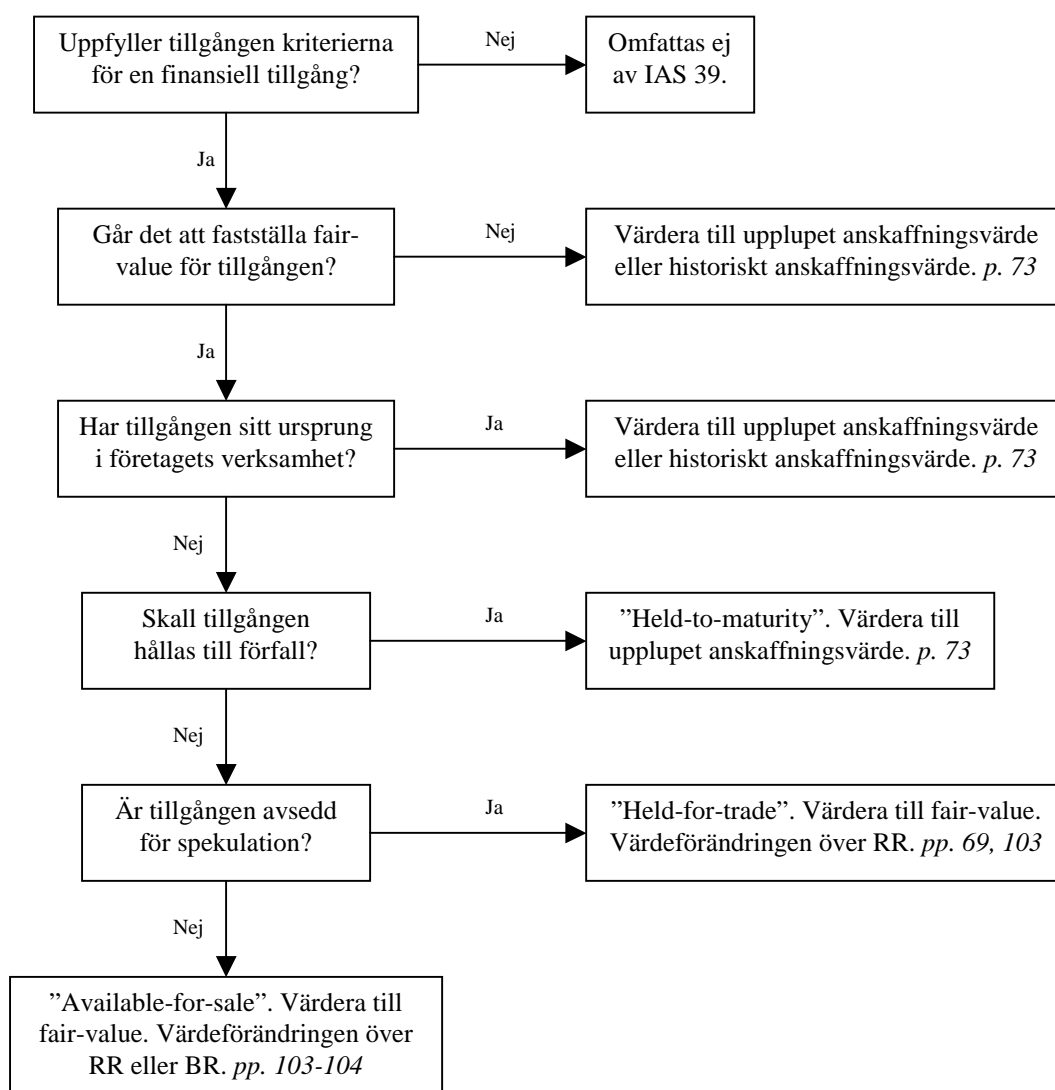

Fig. 1 Klassificering av finansiella tillgångar

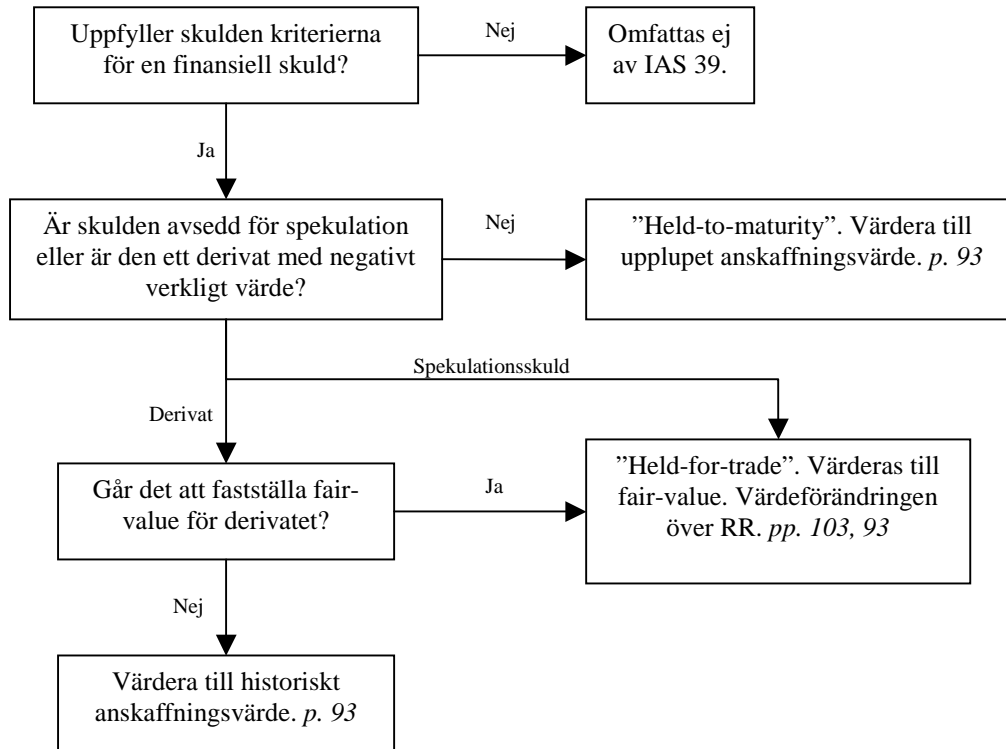

Fig. 2 Klassificering av finansiella skulder

4.2.1 Vad är ett finansiellt instrument?

Begreppet finansiella instrument för ofta tankarna till aktier, obligationer och andra mer välkända kontrakt som handlas på en marknad. IAS 39 räknar dock även andra kontrakt som finansiella instrument, t.ex. lån, men även företagets kassa anses vara ett finansiellt instrument. IAS 39 definierar ett finansiellt instrument som "A financial instrument is any contract that gives rise to both a financial asset of one enterprise and a financial liability or equity instrument of any other enterprise".¹⁰⁹ IAS 39 har således en tämligen bred klassificering för vad ett finansiellt instrument kan vara.

Det finns dock en del finansiella kontrakt som undantages från att behandlas som finansiella instrument. Dessa är:¹¹⁰

- Andelar i dotterföretag, intresseföretag och joint ventures
- Rättigheter och förpliktelser i leasingkontrakt
- Tillgångar och skulder som ingår i bonussystem för företagets anställda
- Rättigheter och förpliktelser som ingår i försäkringsavtal

¹⁰⁹ IAS 39 p. 8. För enkelhetens skull kommer vi att använda oss av denna typ av notation i fortsättningen när det gäller hänvisningar till IAS 39.

¹¹⁰ IAS 39 p. 1

- Aktieinstrument som har givits ut av det egna företaget och som ingår i det egna kapitalet
- Borgensåtaganden som inte har formen av ett derivat
- Garantier till företag i den egna intressesfären
- Kontrakt vars betalning beror på väderförhållanden, geologiska eller fysiska förhållanden, t.ex. väderderivat. Dessa kontrakt är undantagna eftersom de ofta används som försäkringar. Inbäddade derivat i de ovanstående kontrakten som inte beror på de tre ovanstående variablerna skall dock tas upp

Förklaringen till de ovanstående undantagen, förutom aktieinstrument som ingår i företagets egna kapital, är att det redan finns IAS som reglerar deras redovisning.¹¹¹ Inbäddade derivat i leasingkontrakt och försäkringsavtal skall tas upp, men de skall brytas ut ur instrumentet och redovisas separat.¹¹² Exempel på instrument som innehåller ett inbäddat derivat är konvertibla skuldebrev och skulder med klausuler som medger att skuldens löptid kan förlängas utan att räntan omförhandlas.

4.2.2 När skall ett finansiellt instrument tas upp i balansräkningen? (recognition)

Enligt IAS 39 skall ett finansiellt instrument tas upp i balansräkningen endast då företaget har en legal rättighet/skyldighet p.g.a. att ett kontrakt har ingåtts. I IAS 39 uttrycks detta på följande sätt: *"An enterprise should recognise a financial asset or financial liability on its balance sheet when, and only when, it becomes a party to the contractual provisions of the instrument"*.¹¹³ Detta innebär att företaget skall ta upp bl.a. derivat, forwards och futures i balansräkningen, något som inte alltid gjorts tidigare. Det innebär dock inte att planerade framtida transaktioner, även om de är högst sannolika, skall tas upp eftersom något kontrakt ännu inte har ingåtts.

4.2.3 När skall en finansiell tillgång avföras från balansräkningen? (derecognition)

En finansiell tillgång skall avföras från balansräkningen då företaget förlorat kontrollen över rättigheterna som följer med kontraktet: *"an enterprise should derecognise a financial asset [...] when, and only when, the enterprise loses control of the contractual rights that comprise the financial asset"*.¹¹⁴ Exempel på händelser som medför att kontrollen över tillgången förloras är om kontraktets

¹¹¹ IAS 17, 19, 22, 27, 28, 31, 32 och 37

¹¹² IAS 39 pp. 22-26

¹¹³ IAS 39 p. 27

¹¹⁴ IAS 39 p. 35

fördelar realiserar, förfaller eller överlåts. Således är transfereringar av tillgången till en utomstående part inte en anledning för att avföra tillgången från balansräkningen hos det säljande företaget om det säljande företaget fortfarande bibehåller kontrollen över tillgångens kontraktuella rättigheter. Exempel på sådana transfereringar är vissa former av värdepapperisering och värdepapperslån.

4.2.4 När skall en finansiell skuld avföras från balansräkningen? (derecognition)

En finansiell skuld skall avföras från balansräkningen när den är utplånad. En skuld kan utplånas genom att den blir betald med pengar eller andra tillgångar, annulleras eller ogiltigförklaras eller förfaller. *”An enterprise should remove a financial liability [...] from its balance sheet when, and only when, it is extinguished – that is, when the obligation specified in the contract is discharged, cancelled or expires”*.¹¹⁵

En skuld får dock aldrig avföras från balansräkningen förrän gäldenären ej längre är lagligt förpliktigad att uppfylla skulden.

4.2.5 Värdering av finansiella tillgångar

IAS 39 klassificerar finansiella tillgångar i fyra olika klasser. Klasserna skiljer sig i hur tillgångens värde mäts och hur värdeförändringen rapporteras. De fyra klasserna är:¹¹⁶

- Finansiella tillgångar som företaget spekulerar i, *”Financial assets held for trade”*
- Finansiella tillgångar som hålls tillgängliga för försäljning, *”Available-for-sale financial assets”*
- Tillgångar som hålls till förfall, *”Held-to-maturity investments”*
- Lån och kundfordringar som har sin uppkomst i företaget och som inte används för spekulation, *”Loans and receivables originated by the enterprise and not held for trading”*

Förutom dessa fyra ovanstående klasser finns det en femte kategori där de finansiella tillgångar som företaget inte kan värdera till fair-value tas upp.

Financial assets held for trade

Till denna kategori hör tillgångar som anskaffats för att ge en vinst genom kortsiktiga fluktuationer i tillgångens pris.¹¹⁷ Tillgångar som är en del av en

¹¹⁵ IAS 39 p. 57

¹¹⁶ IAS 39 p. 68

förvaltningsportfölj som uppvisar ett mönster av kortsiktig handel skall alltid klassificeras som spekulationstillgångar även om syftet med tillgången vid köptillfället var ett annat. Dessa tillgångar skall värderas till fair-value¹¹⁸ och förändringar i värdet skall tas upp i periodens resultat som vinst eller förlust.¹¹⁹ Derivat ingår alltid i denna kategori om de inte används för att säkra företagets tillgångar, säkringsderivat rapporteras genom säkringsredovisning.

Avaliable-for-sale financial assets

Till denna kategori hänförs de finansiella tillgångar som inte passar in i någon av de andra kategorierna.¹²⁰ Tillgångar som faller i denna kategori skall värderas till fair-value, dock får företaget välja om värdeförändringen skall tas upp i det redovisade resultatet eller i en balanspost i eget kapital.¹²¹ Tas värdeförändringen upp i eget kapital skall summan av värdeförändringarna över tiden tas upp i det redovisade resultatet när tillgången avförs från balansräkningen. Företaget måste redovisa värdeförändringen i tillgångarna som kategoriseras som avaliable-for-sale på ett homogent sätt dvs. antingen måste alla tillgångarnas värdeförändring tas upp i det redovisade resultatet eller som en del av eget kapital, man får inte använda sig av båda metoderna.¹²²

Held-to-maturity investments

Till denna kategori räknas finansiella tillgångar vars framtida kassaflöden är bestämda, företaget skall även ha förmågan och intentionen att behålla tillgången till dess att den löper ut.¹²³ IAS 39 ställer hårda krav på företaget för att det skall få klassificera finansiella tillgångar som held-to-maturity tillgångar.¹²⁴ Företaget får bl.a. inte ha avhänt sig några av sina held-to-maturity tillgångar innan de förfaller under de senaste tre åren, i annat än i ickemateriella mängder. Skulle företaget utfört försäljningar av held-to-maturity tillgångar inom treårsperioden får företaget inte klassificera några finansiella tillgångar som held-to-maturity. Aktier kan ej heller tillhöra denna kategori då de diskvalificeras p.g.a. sin eviga löptid. Tillgångar i held-to-maturity kategorin värderas inte till fair-value utan till sitt upplupna anskaffningsvärde, ”*amortised cost*”.¹²⁵

Upplupet anskaffningsvärde beräknas genom att diskontera framtida betalningsströmmar från tillgången med den effektiva anskaffningsräntan. Den effektiva anskaffningsräntan är den ränta som ger tillgångens anskaffningsvärde

---

¹¹⁷ IAS 39 p. 10

¹¹⁸ IAS 39 p. 69

¹¹⁹ IAS 39 p. 103

¹²⁰ IAS 39 p. 21

¹²¹ IAS 39 p. 103

¹²² IAS 39 p. 104

¹²³ IAS 39 p. 10

¹²⁴ IAS 39 pp. 79-92

¹²⁵ IAS 39 p. 73

vid en diskontering av framtida räntebetalningar, amorteringar, inlösen och ytterligare avgifter.¹²⁶

Värdeökningar eller värdeminskningar i tillgångar som ingår i kategorin held-to-maturity tas upp i resultaträkningen när tillgången avförs från balansräkningen. Värdering till upplupet anskaffningsvärde påverkar även resultaträkningen under tiden som instrumentet innehas.¹²⁷

Loans and receivables originated by the enterprise and not held for trading

Till denna kategori av finansiella instrument hör fodringar som har sitt ursprung i företaget t.ex. fodringar för leverans av varor och tjänster.¹²⁸ Dessa tillgångar skall även de, som held-to-maturity-investments, värderas till sitt upplupna anskaffningsvärde.¹²⁹ Om de inte har någon fast förfallodag får de värderas till historiskt anskaffningsvärde. I denna kategori ingår även bankers utlåning och syndikerade banklån, dvs. lån som finansieras av mer än en bank.

Den femte kategorin

I denna kategori placeras instrument vars fair-value inte kan uppskattas på ett tillförlitligt sätt och som inte handlas på en aktiv marknad.¹³⁰ Exempel på sådana tillgångar är vissa aktieinstrument som inte är noterade och vars värde är svårt att uppskatta, även derivat länkade till sådana aktieinstrument faller under denna kategori.

De finansiella tillgångarna i denna kategori skall antingen värderas till sitt upplupna anskaffningsvärde om de har en fast löptid, eller till sitt historiska anskaffningsvärde om de ej har en fast löptid.¹³¹

4.2.6 Värdering av finansiella skulder

Alla finansiella skulder skall värderas enligt metoden för upplupet anskaffningsvärde, det finns dock två undantag.¹³² Skulder som företaget har tagit upp för att spekulera i, ”*liabilities held for trade*”, samt derivat med negativt värde, skall redovisas till fair-value och värdeförändringen skall påverka det redovisade resultatet.¹³³

Det finns ytterligare ett sätt att värdera skulder på, historiskt anskaffningsvärde. Denna metod används för derivat med negativt värde som är

¹²⁶ FFFS 2001:19 ”Föreskrifter och allmänna råd om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersföretag” 4kap 12 §

¹²⁷ IAS 39 p. 108

¹²⁸ IAS 39 p. 9

¹²⁹ IAS 39 p. 73

¹³⁰ IAS 39 p. 70

¹³¹ IAS 39 p. 73

¹³² IAS 39 p. 93

¹³³ IAS 39 p. 103 & p. 93

länkade till aktieinstrument som inte är noterade och vars värde är svårt att uppskatta dvs. det går ej att fastställa fair-value på ett tillförlitligt sätt.¹³⁴

4.2.7 Hur mäts fair-value enligt IAS 39?

IAS 39 beskriver olika situationer då det går att mäta fair-value på ett finansiellt instrument:¹³⁵

- Om instrumentet är noterat på en likvid marknad är priset på marknaden ett bra mått på fair-value
- Ett skuldinstrument kan värderas med utgångspunkt från den kreditvärdighet som utställaren har och en uppskattning av de framtida betalningsströmmar som är förknippade med instrumentet
- Värderingsmodeller kan användas för att mäta fair-value för instrumentet om informationen som behövs i värderingsmodellen är observerbar på en likvid marknad

Dock kan de ovan nämnda värderingsmetoderna behöva justeras för att man skall komma fram till ett fair-value. Om instrumentet handlas på en illikvid marknad, kan fair-value uppskattas till värdet på den senaste transaktionen om inte en kraftig förändring har skett i den ekonomiska situationen, ”*provided that there has not been a significant change in economic circumstances between the transaction date and the reporting date*”.¹³⁶ Marknadsnoteringen kan alltså behöva justeras om instrumentet handlas på en illikvid marknad. På marknader där endast små volymer handlas (t.ex. OTC marknader) kan prisuppgifter för större partier av finansiella instrument fås från market-makers.¹³⁷ Andra sätt att värdera ett instrument som handlas på illikvida marknader, eller som inte handlas alls, är att jämföra instrumentet med andra liknande instrument som handlas på likvida marknader. Om ett instrument inte handlas i sin helhet på en marknad, men delar av instrumentet handlas, kan ett fair-value beräknas genom att observera priserna för de olika delarna av instrumentet.

En viktig förutsättning för fair-value värderingen är att företaget inte har för avsikt att avsluta sin verksamhet inom en överskådlig framtid, den s.k. fortlevnadsprincipen. Detta är en viktig princip eftersom värdet på ett instrument som måste säljas i en krissituation är lägre än det normala fair-value för instrumentet. Om ett företag har bestämt sig för att sälja delar av sina finansiella instrument inom den närmsta tiden skall företaget vid värderingen ta hänsyn till faktorer som marknadens likviditet och djup.

4.3 Ökade krav på information

¹³⁴ IAS 39 p. 93

¹³⁵ IAS 39 pp. 95-102

¹³⁶ IAS 39 p. 99

¹³⁷ IAS 39 p. 100

Vid användning av IAS 39 skall företagen lämna information angående metoderna och antagandena som gjorts för att bestämma fair-value för sina finansiella instrument. Information skall även lämnas om hur företaget redovisar värdeförändringar på available-for-sale instrument, dvs. om värdeförändringen tas över eget kapital eller redovisas direkt i resultaträkningen.¹³⁸ Om instrumentets fair-value ej kan uppskattas skall information lämnas om instrumentet och varför det inte gick att bestämma fair-value. Företaget skall även redogöra för till vilken del realiserade vinster har tagits upp i det egna kapitalet och förändringen av denna del under perioden.¹³⁹ Företaget skall även redovisa sin säkringspolicy dvs. vilka risker företaget säkrar sig samt hur företaget säkrar sig gentemot dessa former av risker.

4.4 JWGs förslag

JWG bildades för att ta fram en definitiv rekommendation angående redovisning av finansiella instrument. Gruppen består av representanter för de organisationer som sätter redovisningsstandard eller normer för Australien, Canada, Frankrike, Tyskland, Japan, Nya Zeeland, Storbritannien, USA samt de fem nordiska länderna. IASB har även de med representanter i JWG. JWG grundade sitt arbete på ett diskussionspapper som gavs ut 1997 av IASC, vilket behandlade värderingen av finansiella instrument. JWG publicerade 2000 ett utkast till en ny standard för redovisning av finansiella instrument.¹⁴⁰

4.4.1 Skillnader jämfört med IAS 39

JWGs förslag går längre än IAS 39 gällande kraven på fair-value värdering av finansiella instrument. I utkastet föreskrivs att alla finansiella instrument skall värderas till fair-value och att värdeförändringarna skall redovisas över resultaträkningen. Undantagna från fair-value värdering är dock aktier i onoterade företag vars fair-value inte kan uppskattas på ett tillförlitligt sätt. JWG beskriver även mer i detalj hur värderingen av finansiella instrument som inte handlas på en likvid marknad bör gå till och ger råd för hur värderingen bör gå till i vissa specialsituationer. Värdeförändringen som uppstår i nettoinvesteringar i utländska dotterföretag vid omräkning till moderföretagets valuta skall dock fortfarande redovisas över eget kapital. Eftersom alla finansiella instrument skall redovisas till fair-value kommer även företagens låneportföljer att redovisas till fair-value, under IAS 39 var det endast derivat med negativt värde och liabilities held-for-trade bland skulderna som värderades till fair-value.¹⁴¹

¹³⁸ IAS 39 p.167

¹³⁹ IAS 39 p.170

¹⁴⁰ JWG "Financial Instruments and Similar Items" (2000)

¹⁴¹ JWG "Financial Instruments and Similar Items" (2000) och Rundfelt, R "IASB äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument" Balans (nr 1 2001)

Eftersom alla finansiella instrument enligt JWGs förslag skall värderas till fair-value bortfaller säkringsredovisning, alla finansiella instrument är ju redan redovisade till sitt fair-value och förändringar i värdet på säkringsinstrument och säkringsobjekt rapporteras i resultaträkningen.¹⁴²

4.5 Förslag till ändring av svensk lag

I DS 2002:42 föreslås förändringar i ÅRLs fjärde, femte och sjätte kapitel som kommer att göra det möjligt att värdera finansiella instrument i enlighet med IAS 39s bestämmelser. Det föreslås även att orealiserade vinster, som uppstår vid värderingen enligt IAS 39, kommer att vara utdelningsbara till företagens aktieägare. Dock måste företagets styrelse lämna uppgifter om de överväganden som gjorts vid bestämmandet av utdelningens storlek och hur stor del av eget kapital som består av orealiserade vinster på finansiella instrument. Promemorian är utarbetad efter EUs direktiv för värdering av finansiella instrument som antogs i maj 2001, vilket i sin tur tar sin utgångspunkt i IAS 39s regler.¹⁴³

---

¹⁴² *ibid.*

¹⁴³ Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring i direktiven 78/660/EEG, 83/349/EEG och 86/635/EEG

5 Metod vid utformandet av enkäten

I detta kapitel presenterar vi de metodval vi gjort vid utformandet av enkäten.

5.1 Operationalisering

Operationalisering är att "översätta" det man vill mäta till något konkret.¹⁴⁴ Vår operationalisering blir att se till att de frågor vi ställer, verkligen mäter respondenternas åsikter om ämnet. Fint uttryckt blir detta att det gäller att få ett litet avstånd mellan den teoretiskt definierade variabeln och operationaliseringen av den.¹⁴⁵ Vi har ett lite speciellt syfte, då vi både vill beskriva och analysera vad våra respondenter anser om redovisning av finansiella instrument till fair-value, och de principiella förändringar som detta medför. För att få reda på deras åsikter om redovisning av finansiella instrument till fair-value, anser vi att det är enklast att fråga rätt ut: "Vad anser ni om XX?" Är då detta ett bra mått på vad de verkligen anser? Vi skulle kunna fråga mer indirekt för att sedan sluta oss till vad det anser, t.ex. genom att fråga följande: "Om du fick välja, hur skulle du redovisa ett finansiellt instrument vars anskaffningsvärde är 100, men vars marknadsvärde är 120?" Om respondenten hade valt att redovisa instrumentet till 100, hade vi kanske kunnat dra slutsatsen att han anser att det är bättre att redovisa till historiska anskaffningsvärden, eller vice versa. Detta är dock ett väldigt omständligt sätt att få reda på respondenternas åsikter. Detta kan dock vara motiverat i vissa fall. Hade frågeställningen varit kontroversiell på det personliga planet t.ex. åsikter om invandrare, är det inte säkert att de svar vi får var sanna. Ett aktuellt exempel är Janne Josefsons valstugedokumentär i anslutning till riksdagsvalet 2002.¹⁴⁶ Där krävdes det att han använde dold kamera för att verkligen få fram politikernas åsikter. Då vårt ämne inte alls är kontroversiellt på det här viset, ser vi inte någon större risk att våra respondenter skulle ljuga medvetet och därför har vi valt att fråga rakt ut vad de anser. Att enkäten är anonym gör det ännu lättare för respondenterna att verkligen berätta vad de anser.

Ett större problem är om det skulle råda begreppsförvirring på området. Terminologin inom redovisning av finansiella instrument är inte direkt klart definierad, då mycket hämtas från engelskan utan att ha en officiell svensk översättning. Begreppet fair-value är ett bra exempel på detta. För att

---

¹⁴⁴ Körner, S "Praktisk statistik" (1999) s. 22

¹⁴⁵ Holme, I M & Solvang, B K "Forskningsmetodik" (1997) s.162

¹⁴⁶ <http://www.svt.se/granskning/reportage.asp?S=2113&A=2113>

enkätrespondenterna skall ha samma terminologi som vi har, har vi listat de vanligaste termerna som vi använder och deras betydelse på enkäten.

Att ta reda på vad respondenterna anser om de principiella förändringar som en redovisning till fair-value innebär är svårare. I detta fallet anser vi inte att det är en bra ide att fråga t.ex. ”Vad anser ni om de förändringar som en redovisning till fair-value har på realisationsprincipen?” då detta är en mycket svårare fråga, speciellt för de respondenter som inte har studerat redovisningsteori på ett tag. I detta fall anser vi att det är motiverat att fråga indirekt och sedan sluta oss till vad våra respondenter anser. Detta påverkar dock svarens validitet, men vi tror inte att det har någon avgörande effekt på vår undersökning.

Den slutliga operationaliseringen blir våra enkätfrågor. Dessa presenteras i kapitel 6 tillsammans med respondenternas svar och en analys av dessa.

5.2 Urval

Då vi vill uttala oss om vad de redovisningsansvariga på koncerner noterade på A- och O-listan anser, är vår population¹⁴⁷ just dessa individer. För att sedan kunna uttala oss generellt måste vi antingen göra en totalundersökning, eller använda oss av ett representativt urval.¹⁴⁸ En urvalsundersökning är givetvis mindre, billigare och enklare att genomföra, men då vår population endast består av knappt 300 individer, ansåg vi att det inte vore för svårt för oss att gå ut till samtliga. Vi har inte skickat ut enkäterna, utan vi har med ett e-brev ombett respondenterna att själva fylla i enkäten på vår hemsida. För mer om hur detta har fungerat rent tekniskt, se avsnitt 5.4.4. Fördelen med att använda sig av e-post är att det inte kostar mer att skicka ut ett brev till tusen personer än till en. Om vi däremot använt oss av en pappersenkät som vi skickade ut till respondenterna hade vi kanske gjort ett annat övervägande.

För att på tag på de redovisningsansvarigas e-post adress använde vi oss av Affärsvärldens hemsida där de listar alla börsnoterade företag, samt adresser till deras hemsidor. På företagets hemsida letade vi upp den som var redovisningsansvarig och lade till personens adress i vår e-postlista. Om vi inte lyckades finna en sådan specifik adress använde vi oss istället av företagets informations e-postadress. Detta är en adress som oftast ser ut så här: info@företag.se. Till slut lyckades vi hitta 262 användbara adresser av 286 möjliga. De 24 som föll bort gjorde det av ett flertal olika anledningar t.ex. att företaget inte hade sitt ekonomikontor i Sverige, att företagets hemsida inte fungerade de gånger vi försökte besöka den eller att företaget inte publicerade några e-postadresser på sin hemsida. Detta medför att vi egentligen inte har gjort en totalundersökning, men vi anser att fråga ca 90 % av populationen med största sannolikhet ger samma resultat som att fråga 100 %. Eventuellt skulle dessa 24 uteblivna företag kunna ha en vitt skild åsikt jämfört med de andra företagen, men vi ser inte detta som särskilt troligt.

¹⁴⁷ Körner, S ”Praktisk statistik” (1999) s. 19

¹⁴⁸ Holme, I M & Solvang, B K ”Forskningsmetodik” (1997) s. 159ff

Endast de företag som upprättar koncernredovisning kommer att vara tvungna att använda IAS 39. Vi vet inte om det finns några företag på börsen som inte upprättar koncernredovisning, och att gå igenom allihop för att ta reda på om så är fallet skulle ta för lång tid. Vi ser dock inte detta som en större svaghet i urvalet, då de företag som finns på börsen med största sannolikhet blir tvungna att följa IAS 39 oberoende av vad lagen säger, då investerarna kommer att kräva det. Inget hindrar heller företagen från att ha en åsikt om IAS 39 även om de inte måste använda den.

5.3 Sammanställning av svaren

För att underlätta en sortering av svaren lade vi till ett par frågor på enkätens första sida. Dessa behandlar företagets omsättning, antal anställda och branschtillhörighet samt respondentens yrkestitel. För indelningen i branscher använde vi oss av Affärsvärldens indelning, dock med ett undantag då vi delade upp kategorin Finans i Bank & försäkring respektive Investment & förvaltning. Detta gjorde vi för att banker var den bransch har kritiserat IAS 39 hårdast internationellt, vi tyckte att det kunde vara intressant att se om de svenska bankerna var lika kritiska.

Svaren som vi fick i form av ikryssade rutor kodades om till siffror och lades in i ett Excel-ark för vidare sortering. Vi gjorde sedan diagram av svaren vilka presenteras i kapitel 6. De motiveringar av svaren som vi fick i form av löpande text klipptes ut ur enkäten och lades samman i ett Word-dokument. Dessa läste vi sedan för att se om vi kunde finna några trender i motiveringarna. Delar av dessa svar återkommer under respektive fråga i kapitel 6. Alla enkätsvar skrevs ut och arkiverades. Den som vill läsa dessa är välkommen att höra av sig. Kontaktinformation finner Ni på förstasidans insida.

5.4 Problematik vid utformning av enkät och enkätfrågor

Om avsnittet om operationalisering var den mer teoretiska problematiken, beskriver vi här den praktiska. Att formulera enkätfrågor kan tyckas vara enkelt, det är ju bara att fråga om det man vill veta. Så är dock inte fallet utan man måste lägga ner mycket tid på att tänka igenom sina frågor för att frågorna verkligen skall belysa det man vill veta, utan att de missuppfattas av respondenterna. Då vi tidigare har utfört några enklare enkätstudier, hade vi en del förkunskap om hur enkäter bör utformas. Dessa har dock inte varit på magisternivå. Därför har vi tagit hjälp av en del metodböcker¹⁴⁹ som går igenom hur en enkät bör utformas, samt använt oss av Statistiska Centralbyråns bok "Fråga rätt!". Även våra

---

¹⁴⁹ T.ex. Holme, I M & Solvang, B K "Forskningsmetodik" (1997), Andersen, I "Den uppenbara verkligheten" (1998), Lundahl, U & Skärvad, P-H "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer"(1999) mm.

handledare har kommit med en del tips inför den slutgiltiga utformningen av enkätfrågorna. Mycket av arbetet med enkäter är dock att använda sig av sitt sunda förnuft. Givetvis skall man inte lämna ut en enkät med stavfel, obegriplig layout och konstigt språk.

Vi har identifierat 5 stycken faktorer som vi har beaktat extra noga vid utformningen av vår enkät, nämligen respondenternas kunskap, vår påverkan på respondenterna, vår kunskap, språkliga problem samt svarsfrekvensen. Dessa beskriver vi i separata avsnitt. Löpande beskriver vi de antaganden vi fått göra och de metoder vi använt för att ta oss runt de problem vi identifierat.

5.4.1 Respondenternas kunskap & vår påverkan på respondenterna

Ett problem med en sådan här undersökning är att vi inte vet hur mycket kunskap våra respondenter har om ämnet. Att fråga för enkla frågor kan uppfattas som att vi inte förstått vad som egentligen är problematiken, medan för svåra medför att vi inte får in särskilt många användbara svar. Ett annat problem är att respondenterna kan ha olika hög nivå på sin kunskap så att en enkel fråga för en respondent kan te sig omöjlig för en annan.

Ett annat problem är att det finns en risk att vi påverkar det vi undersöker. Ponera t.ex. att vår respondent inte hade en tanke på effekterna av införandet av IAS 39. Hade vi inte frågat så hade han troligtvis levt kvar i okunskap om vad som var på väg att hända. Men i och med att vi frågar så har vi ändrat hans beteende då han har uppmärksammat problemet. Ta som exempel en man som är på väg över gatan. Samtidigt kommer det en buss farande på samma gata. Gångarens synfält är skymt av en bil så om han skulle stiga ut i gatan vid detta tillfälle skulle han med all säkerhet träffas av bussen. Om vi däremot skulle fråga honom precis innan han stiger ut i gatan vad han tycker om bussen som kommer farande, skulle han nog se sig om en extra gång. Vår fråga har ändrat hans beteende.

I vårt fall aktualiseras detta när vi skall välja mellan att ha ett par generella frågor eller ha flera specifika frågor. Att ha flera generella frågor minskar risken att vi påverkar respondenten då han själv utan vår handledning får ta ställning. Ett exempel på en generell fråga är ”Vad anser Ni om redovisning av finansiella instrument till fair-value?”. Risken finns dock att han finner att frågan är alldeles för öppen och att den skulle ta för lång tid att svara på, så han väljer istället att inte svara alls. En annan risk är att han inte alls berör de delar som vi vill undersöka. Att ha flera mer specifika frågor skulle öka chansen att få svar på vår frågeställning, men då skulle det vara vi som kom med exempel, och inte respondenten, vilket skulle minska reliabiliteten i våra svar. Även här finns chansen att respondenten blir avskräckt av antalet frågor och drar slutsatsen att han inte har tid att svara. En lösning skulle kunna vara att ställa ett fåtal halvspecifika frågor. Då skulle vi nog få fler svar än om vi ställde frågorna på de andra sätten. Nackdelen med detta är att vi troligtvis inte skulle kunna uppfylla vårt syfte, vilket gör hela frågandet meningslöst.

Det går inte att ta sig runt problem som vi diskuterat ovan utan att göra förenklingar. Om vi kunde göra antagandet att alla respondenter är så pass väl insatta i IAS 39 att de känner till både dess generella effekter på svensk redovisningspraxis, samt dess mer specifika effekter på olika poster i balans- respektive resultaträkning skulle vi kunna ställa relevanta frågor utan att riskera att respondenterna inte skulle ha tillräckliga kunskaper för att förstå frågorna. Vidare skulle ett sådant antagande göra att vi inte skulle påverka respondenterna om vi använde oss av specifika frågor, då de redan känner till och har uppmärksammat problematiken. Vi tror inte att ett sådant antagande är orimligt då våra respondenter troligtvis både har en gedigen kunskap i redovisning samt håller sig ajour om nya utvecklingar inom redovisningen.

5.4.2 Vår kunskap

Det säger ju sig självt att vi som frågeställare måste ha den kunskap som behövs för att kunna ställa relevanta frågor som belyser vår frågeställning på ett bra sätt. Men den kunskap vi behöver är inte bara kunskap om det vi vill fråga om, utan även kunskap om hur man frågar på ett korrekt sätt. Vi måste både identifiera de mest relevanta problemen inom området vi vill fråga om, samt kunna fråga på ett korrekt sätt.

Hur kan vi veta om vi har identifierat alla relevanta problem? Det kan vi inte utan att lägga ner orimligt mycket tid på litteratursökning och litteraturläsning, så vid en viss gräns måste vi sluta läsa och börja formulera frågor. Vi anser dock, men detta kan mycket väl diskuteras, att vi är så pass väl insatta i ämnet, att risken att vi missat någon av de mest centrala delarna i problematiken kring fair-value värdering är liten. Förhoppningsvis fick läsaren samma uppfattning efter att ha läst kapitel 3. Men eftersom högmod går före fall, har vi byggt in en "säkerhetsventil" i enkäten, nämligen vår sista fråga som ger respondenterna chansen att själva ge förslag på viktiga problemområden som vi inte täckt in i vår enkät.

Kan vi då fråga på ett korrekt sätt? Även om vi har kunskaper i ämnet betyder inte det att vi automatisk kan omvandla dessa till relevanta frågor som respondenten kan förstå. Vi har väl alla någon gång haft en mycket duktig föreläsare som ställt väldigt kryptiska frågor. Att använda korrekta begrepp och normalt språkbruk är väldigt viktigt för att enkäternas skall kunna förstås. När det gäller problematiken vid utformandet av frågorna gör vi det rimliga antagandet att det inte går att utforma den perfekta enkäten, man kan bara sträva efter att göra det. Det innebär att vi inte på något sätt tror oss ha en perfekt enkät. Detta ser vi dock inte som ett problem så länge vi uppmärksammar de brister som finns och har dessa i åtanke vid analysen av enkäten.

5.4.3 Språkliga problem

Tänk nu att både vi och respondenterna har ungefär samma kunskaper om ämnet och att vi har lyckats formulera relevanta frågor enligt konstens alla regler. Man skulle vilja tro att problemen var slut där, men tyvärr, så är inte fallet. Det finns fortfarande en risk att frågor eller ord i frågorna misstolkas. Detta kan t.ex. bero på att vi av misstag använt dubbeltydiga ord eller att respondenternas svenskkunskaper är bristfälliga.¹⁵⁰

För att minimera risken att respondenterna misstolkar en fråga eller ett ord har vi använt oss av två publikationer på området, nämligen SCBs guide "Fråga rätt" samt Nils Fricks och Sten Malmströms bok "Språkklyftan", som identifierar ord som ofta misstolkas samt ger förslag på bättre sätt att formulera sig. Vidare har vi låtit våra handledare utvärdera enkäten. Slutligen har vi testat enkäten på tiotal försöksrespondenter för att vi själva ska kunna se var det eventuellt kan finnas problem med förståelsen av enkäten.

5.4.4 Svarsfrekvens

En sista faktor att tänka på är svarsfrekvensen. Det kvittar hur mycket tid man lagt ner, och hur relevanta frågor man ställer om man inte får några svar. Svartsfrekvensen kan variera väldigt bara p.g.a. en sådan sak som när man skickar ut enkäten. Att skicka ut den mitt i bokslutstider eller i närheten av en storhelg är inte särskilt bra. Vidare kan mer personliga hinder, t.ex. sjukdom, stoppa en respondent från att svara, eller det kan vara så enkelt att respondenten helt enkelt inte har tid eller lust att svara. Om enkäten tar väldigt mycket tid att fylla i, eller innebär att respondenten själv måste lägga ner mycket arbete för att returnera svaren till frågeställaren, är även det faktorer som påverkar svartsfrekvensen¹⁵¹. Om en enkät behandlar känsliga ämnen kan respondenterna välja att inte svara då de tror att det finns en risk att deras svar inte är anonyma. Ytterligare problem är om man får tillbaka enkäter som endast är delvis ifyllda, dvs. men har ett internt bortfall.¹⁵² Allt detta, och mer därtill, måste man tänka på innan man skickar ut en enkät.

Enkäten skickades ut den 12/5, vilket inte ligger i anslutning till någon storhelg, ej heller är det under normala bokslutstider. Inga andra, vad vi vet, större händelser skulle kunna påverka våra respondenter så att de inte har tid att svara. Vad gäller de mer personliga faktorerna som skulle kunna påverka respondenterna har vi självklart ingen makt över dessa, och har därför inte ägnat någon tid åt att försöka minimera dessa. För att öka vår svartsfrekvens har vi försökt att göra ifyllandet och hanteringen av enkäten så enkelt som möjligt för respondenterna. Då vi använde oss av Adobe Acrobat för att utforma enkäten, har vi gjort så att enkäten kan fyllas i direkt på datorn utan att respondenten behöver ha någon dyr programvara. Det program som används för att läsa Acrobat-filer, Adobe Acrobat

¹⁵⁰ Andersen, I "Den uppenbara verkligheten" (1998) s. 165

¹⁵¹ Andersen, I "Den uppenbara verkligheten" (1998) s. 169

¹⁵² ibid.

Reader, är gratis att använda sig av. Det enda som behövs är att respondenten har Reader installerat på sin dator. För att minska risken att respondenterna inte har Reader, har vi lagt med en länk i följebrevet till företaget Adobes hemsida där respondenterna kan ladda ner programmet. En annan fördel med Acrobat-formatet är att respondenterna kan läsa enkäten oberoende om de använder PC eller Mac. Själva enkäten har vi lagt upp på vår hemsida vilket medförde att vi slapp skicka med enkäten till varje respondent. För att komma åt enkäten behöver respondenterna endast trycka på en länk i följebrevet. För att ytterligare förenkla hanteringen har vi även infogat en knapp i enkäten som när den trycks automatiskt skickar svaren till oss. Dessa svar går först via en tredje-parts server¹⁵³ vilken ändrar avsändarens adress så att vi inte kan veta vart svaren kommer ifrån. På detta sätt blir enkäten så gott som anonym, plus att respondenterna inte behöver göra något mer än att fylla i vår enkät och trycka på skicka-knappen. Då den datamängd som skickas är väldigt liten kan enkäten även fyllas i av dem som inte har en snabb Internet-uppkoppling utan att sändandet av data tar lång tid. Allt detta kan låta väldigt tekniskt, vilket i sig kan verka avskräckande för respondenten, så för säkerhets skull gav vi respondenterna även möjligheten att skriva ut enkäten och posta den till oss.

Med dessa antaganden och metodval anser vi oss ha skapat en enkät som både är relevant för vårt syfte samt så enkel som möjligt att använda för respondenterna. Enkäten återfinns i bilaga 1, följebrevet vi skickade till våra respondenter i bilaga 2 och vår hemsida i bilaga 3.

---

¹⁵³ Tack till www.planetPDF.com

6 Enkät svar och analys

Detta kapitel presenterar de frågor vi har ställt våra respondenter, varför vi ställt dessa frågor samt svaren på desamma. Vi analyserar även de svar som vi fått av respondenterna med hjälp av de teorier och argument vi funnit i kapitel 3 och 4.

Här presenteras de frågor vi ställt våra respondenter och de svar vi fått, samt en analys av dessa. De svar som vi citerar har vi valt ut antingen för att de är representativa eller för att de beskriver en intressant åsikt. Eventuella stavfel har rättats, dock endast där vi verkligen var säkra på att stavfelet verkligen var ett stavfel.

6.1 Svarsfrekvens och bortfallsanalys

Tyvärr blev det så att vi fick en väldigt låg svarsfrekvens på vår enkät, så låg att vi inte vet om det går att dra några generella slutsatser och därmed svara på våra problemformuleringar. Det vi däremot kan göra är att peka på intressanta tendenser i de svar vi fått in. Vi kommer nedan att analysera varför vår undersöknings reliabilitet blev så låg. Vi hoppas dock att vår undersökning, trots den låga reliabiliteten, kan användas som grund för vidare studier, då vi har funnit en del intressanta områden som skulle kunna studeras mera i framtiden.

6.1.1 Externt bortfall

Av de 262 som vi skickade enkäten till var det 33 som valde att svara, dvs. vi har lite mer än 13 % i svarsfrekvens. Av dessa inkom 32 via datorn och en med vanlig post. Ytterligare 14 skickade ett e-brev där de förklarade varför de inte kunde svara. Av dessa angav sju att de inte hade tid, fyra att de inte använde finansiella instrument i någon större utsträckning och att de därför inte var insatta i problematiken, en att respondenten själv inte kände till problematiken, en att de använde US GAAP och en angav ingen anledning. Detta lämnar 215 respondenter som varken svarade på enkäten eller angav ett skäl varför de inte kunde svara. Svaren kom in från den 12/5 till den 28/5. Vi skickade ut påminnelser den 16/5 och den 22/5.

Om de e-brev vi fick av de som valde att inte svara på enkäten är representativa, verkar det som att den största anledningen till det stora bortfallet är

tidsbrist hos respondenterna eller att de företag de arbetar på inte använder sig av finansiella instrument i någon större utsträckning. Att respondenterna har lite tid visste vi om från början, men att vissa företag inte använder sig av finansiella instrument kom som en liten överraskning. Vi misstänker att respondenterna har tänkt på optioner och liknande, inte aktier eller kassa, när de hävdade att de inte använder finansiella instrument. Vi tror dock inte att detta är hela sanningen, då fyra av e-breven vi fick kom ifrån informationsavdelningen på företaget, inte från den redovisningsansvarige, så det kan mycket väl vara så att flera förfrågningar aldrig nådde respondenterna. Vi inser nu att vi inte borde ha litat på att informationsavdelningen skulle skicka förfrågan vidare, utan vi borde ha skaffat oss adressen till den redovisningsansvarige och inte godtagit när det inte fanns en sådan adress på företagets hemsida.

En annan anledning till den låga svarsfrekvensen kan vara tekniska problem med enkäten. Fyra respondenter hörde av sig p.g.a. att de inte kunde få enkäten att fungera. Det framkom dock i två fall att detta inte berodde på enkäten i sig, utan på att respondenterna inte hade uppmärksammat att de var tvungna att säga ja eller nej till Adobe Reader när den försökte uppdatera sig, för att kunna fylla i enkäten. Vi kan mycket väl tänka oss att samma sak hänt ett flertal respondenter, men att de utgått från att det var fel på enkäten och inte brytt sig om att ta reda på huruvida detta var fallet eller ej. Varför de andra två inte fick enkäten att fungera vet vi ej, vi har själva aldrig haft några problem med enkäten. Vi misstänker dock att det beror på att deras datorer inte har haft rätt version av programvaran, inte på grund av att enkäten skulle kräva en kraftfull dator. Vi testade enkäten på olika datorer, den äldsta var sex år, och enkäten fungerade på alla. Vi skyller dock inte på respondenterna, vi inser att datorer ofta inte fungerar som avsett, och om vi hade valt att inte använda en datorbaserad enkät, utan istället skickat ut den på papper, hade dessa problem inte uppstått. Men å andra sidan hade enkäten inte, i de fall den fungerade, blivit lika enkel och smidig att fylla i och returnera.

De frågor vi ställde på enkäten är inte enkla att besvara. Detta kan ha avskräckt en del, då det tar tid att sätta sig in i problematiken. Vår utgångspunkt var att de redovisningsansvariga med största sannolikhet har satt sig in i problematiken, då det inte är särskilt lång tid kvar innan IAS 39 börjar gälla. Om våra svar på fråga 8 är representativa, är det dock en hel del som ännu inte har börjat arbetet med IAS 39, och att denna utgångspunkt därmed var för optimistisk.

Om en respondent valde att svara så gjorde han det utan att få någon direkt kompensation, dvs. det fanns ingen annan anledning för respondenterna att svara än för att hjälpa oss med vår undersökning. Vi kunde inte erbjuda dem någon ersättning för den tid de lade ner på enkäten, ej heller ville vi ljuga för dem och hävda att de skulle ha någon direkt nytta av att fylla i enkäten. Den enda indirekta nyttan vi kunde erbjuda var att de skulle få ta del av vår undersökning när den är färdig och de skulle därmed kunna stämma av sina egna åsikter mot vad de andra redovisningsansvariga tyckte. Denna frånvaro av incitament kan ha medfört att en del respondenter valt att inte svara.

6.1.2 Internt bortfall

Vårt interna bortfall var inte alls lika stort som vårt externa. På frågorna 1 c, 2, 3 a, 5 och 6 fattas det ett svar på kryssfrågorna. Respondenterna var också förhållandevis bra på att motivera sina svar. För en överblick över vilka frågor som respondenterna motiverade, se tabell 1.

Fråga	1 a	1 b	1 c	1 d	2	3 a	3 b	4	5	6	8	Antal
Bransch												
Bank	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
Bank	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
Invest	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		10
Industri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		10
Invest	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		10
Industri	x	x	x	x	x	x		x	x	x		9
Industri	x	x	x	x	x	x		x	x	x		9
Industri	x	x	x	x	x	x	x		x	x		9
Industri	x	x	x	x		x		x	x	x	x	9
Industri	x	x	x		x	x	x	x	x	x		9
Konsum.	x	x	x	x	x	x		x		x		8
Industri	x	x	x	x	x		x	x	x			8
Industri	x	x	x	x	x			x		x	x	8
IT-företag	x	x	x	x		x			x	x		7
Bank	x	x	x	x		x		x		x		7
Invest	x	x	x	x	x	x		x				7
Konsum.	x	x	x	x		x		x	x			7
Industri	x	x	x	x		x	x	x				7
Invest	x			x	x			x	x	x		6
Bank	x					x		x	x			4
Industri	x					x		x	x			4
Hälsov.					x		x			x		3
IT-företag	x							x				2
Industri	x		x									2
Industri	x											1
Industri				x								1
Konsum.												0
Tjänster												0
IT-företag												0
Industri												0
Råvaror												0
Media												0
Industri												0
Summa	24	18	19	19	16	18	10	20	16	16	4	

Tabell 1 Antal svarsmotiveringar från respondenterna

Om Ni vid läsandet av vår analys undrar hur många motiveringar vi grundar våra slutsatser på, kan Ni titta på sista raden i denna tabell där antalet motiveringar på respektive fråga visas. Vi trodde när vi gjorde enkäten att det skulle finnas en risk att respondenterna skulle motivera sina svar utförligast i början av enkäten och skriva allt mindre ju närmare slutet på enkäten. Så visade sig fallet inte vara då

motiveringarna är förhållandevis jämnt spridda över frågorna, med undantag för 1 a, 3 b och 8. 3b och 8 är frågor där respondenterna ombads komma med egna förslag, så det förvånade oss inte att dessa fick ett mindre antal motiveringar. Att den första frågan fick flest motiveringar förvånar oss inte heller.

6.1.3 Branschtillhörighet och storlek

Den första sidan av enkäten bestod av ett par frågor som vi använde för att sortera våra svar, och för att om möjligt se om det fanns några skillnader i vad företag i olika branscher eller av olika storlek ansåg. Nu när vår svarsfrekvens blev så låg var detta tyvärr inte möjligt, men det kan ändå vara intressant för läsaren att se vilken bransch företagen som svarade tillhörde och vilken storlek de hade.

Bransch	Antal svar	Andel
Bank & försäkring	4	80%
Industri	15	22%
Media & underhållning	1	13%
Konsumentvaror	3	11%
Investment & förvaltning	4	9%
Tjänster	1	8%
IT-företag	3	6%
Råvaror	1	5%
Hälsovård	1	4%
Telekommunikation	0	0%

Tabell 2 Respondenternas branschtillhörighet

Med andel avses de företag som svarat på vår enkät, relativt alla företag som ingick i deras kategori uttryckt i procent. Som synes har vi i absoluta tal fått in flest svar från industriföretag, men procentuellt sett är det Bank & försäkring som svarat i störst utsträckning.

Omsättning	Antal
<500	10
501-1500	4
1501-10000	15
10001-30000	0
>30001	4

Tabell 3 Omsättning

Anställda	Antal
<1000	8
1001-15000	18
15001-30000	3
30001-70000	1
>70001	0

Tabell 4 Antal anställda

Omsättningen är i MSEK. Det verkar som att de flesta respondenter arbetade på ett medelstort eller litet företag. Tre av de fyra företag med en omsättning över 30001 MSEK är banker, och de angav troligtvis sina ränteintäkter som omsättning. Tre respondenter angav inte antalet anställda.

6.1.4 Respondenter

Vår avsikt var att de som hade ansvaret för koncernens redovisning skulle svara på enkäten. Nedan visas en tabell över de titlar som respondenterna sade sig ha.

Titel	Antal
Controller	5
Koncerncontroller	4
Ekonomichef	4
Redovisningschef	3
Koncernredovisningschef	2
Chief Financial Officer	2
Financial Controller	2
Koncernredovisningsansvarig	1
Corporate Accounting Director	1
Group Financial Director	1
Koncernekonomichef	1
Accounts Controller	1
Redovisningsspecialist	1
Finansdirektör	1
Ekonomi- och finansdirektör	1
Specialist	1
Financial Manager	1
Finanschef	1

Tabell 5 Respondenttitlar

Som synes finns det en väldans massa titlar. Vår förhoppning är att dessa verkligen har ansvaret för redovisningen, men vissa som t.ex. "specialist" låter mer som om de ingår i en stabsfunktion, inte som att det är de som innehar det slutliga redovisningsansvaret. Om det skulle vara så att det är någon annan än den redovisningsansvarige som besvarat vår enkät skulle givetvis reliabiliteten i vår undersökning sjunka, då detta är ett s.k. slumpmässigt fel (som vi diskuterade i avsnitt 2.4). Det skulle dock även kunna vara på det sättet att den titel som respondenten angett inte avslöjar hela sanningen om vilket ansvar han har för företagets redovisning. Han kanske är både redovisningsansvarig och controller, men har valt att kalla sig controller när han besvarade enkäten. Vi gör dock, efter att ha analyserat alla enkätsvaren, bedömningen att reliabiliteten i de svar vi fått in är god, då de som besvarat enkäten verkar varit behöriga att göra detta.

6.2 Frågor och svar

Vid genomgången av frågorna börjar vi med att motivera varför vi ställt frågan. Efter detta återger vi frågan så som den var på enkäten, därefter illustrerar vi de svar som vi fått in med ett diagram. Slutligen analyserar vi våra svar relaterat till den teori och de argument vi återgivit i kapitel 3 och 4.

6.2.1 Fråga 1

Denna fråga ställdes för att belysa vår första problemformulering, dvs. om de redovisningsansvariga anser att värdering av finansiella instrument till fair-value ger en bättre bild av företagets ställning än en redovisning till historiska anskaffningsvärden. Delfrågorna valdes utifrån de kriterier som sätts upp för kvalitativ redovisningsinformation i IASCs föreställningsram. Den uppmärksamme ser att vi använder förkortningen IASB i frågan, vi gjorde detta eftersom det är vad organisationen heter idag och vi trodde att respondenterna skulle känna sig mer hemma med denna förkortning, det var dock IASC som upprättade föreställningsramen.

Svarsalternativen på dessa frågor var: Mycket bättre, bättre, oförändrad, sämre, mycket sämre och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sina ställningstaganden efter varje fråga.

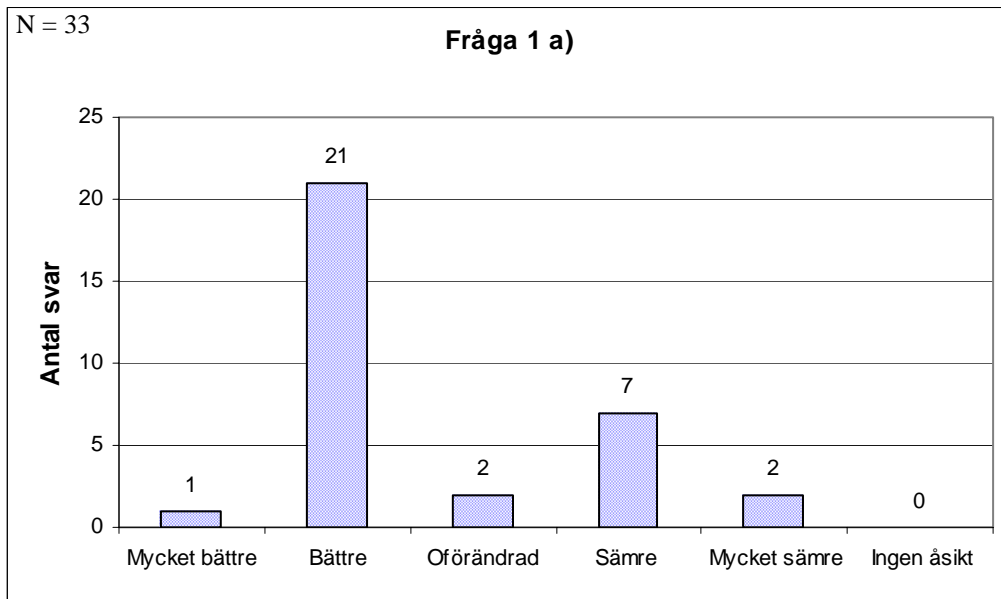
Fråga 1 a)

IAS är utformade utifrån IASBs föreställningsram. Föreställningsramen säger att de egenskaper som gör redovisningsinformation användbar för intressenterna är begriplighet, relevans, tillförlitlighet samt jämförbarhet. Meningen med införandet av IAS 39 är att redovisningen skall bli mer användbar för intressenterna, och därmed mer begriplig, relevant, tillförlitlig samt jämförbar.

Finansiell information är **begriplig** om användarna kan förstå innebörden i den finansiella informationen.

- a) *Vad anser ni att en värdering av finansiella instrument till fair-value har för effekt på redovisningens **begriplighet**, jämfört med en värdering till historiska värden? Blir **begripligheten**:*
-

Som synes anser en majoritet av respondenterna att begripligheten ökar vid en fair-value värdering av finansiella instrument, jämfört med en värdering till historiska anskaffningsvärden. Vi kan inte uttala oss generellt, men det verkar som det finns en tendens att de redovisningsansvariga har denna åsikt. Dock har alla de som anser att begripligheten blir sämre eller mycket sämre motiverat sina svar, det var bara elva av de tjugotvå som ansåg att begripligheten blev bättre eller mycket bättre som gjorde detta. Det verkar som att de som ansåg att begripligheten skulle bli sämre ansåg att det var viktigt att motivera sitt ställningstagande, möjligen p.g.a. att de kände på sig att deras åsikt avvek från majoritetens. Svarsfrekvensen är dock så låg att detta mycket väl kan vara en slump.

Tyvärr var den teoretiska diskussionen som vi fann inom området så tunn att vi inte har någon teoretisk diskussion att jämföra vårt resultat med. Ej heller har vi funnit tidigare undersökningar på området, så vi vet inte om våra svar liknar de åsikter som finns internationellt eller ej.

De som var positiva¹⁵⁴ var det dock inte odelat. De ansåg oftast att begripligheten blev bättre för de instrument som det fanns en fungerande marknad för, men de vara oroliga för hur begripligheten kommer att bli för de instrument som inte har ett direkt observerbart marknadsvärde, eftersom man då måste räkna ut värdet. En sådan beräkning innehåller subjektiva delar, något som enligt dem kan påverka begripligheten negativt. Vi illustrerar denna uppfattning med ett citat från en av respondenterna:

För finansiella instrument där det finns en fungerande marknad blir förståelsen bättre - värderingen visar vilket värde instrumentet betingar per redovisningstidpunkten. För onoterade finansiella tillgångar kan det bli något svårare med förståelsen, beroende på hur tydliga företagen är med upplysningar om värderingsprinciper och beräkningsmodeller.

¹⁵⁴ Med positiv avser vi att respondenten ansåg att fair-value var bättre eller mycket bättre än historiska anskaffningsvärden. Med negativ avser vi att respondenten ansåg att fair-value var sämre eller mycket sämre än historiska anskaffningsvärden.

Detta argument framhölls även av dem som ansåg att begripligheten skulle bli sämre. De hävdade annars oftast att redovisningen skulle bli för komplex om man använder fair-value och att användarna skulle ha svårigheter att tolka företagets redovisning. Nedan följer ett citat som ett exempel på dessa respondenters uppfattning.

Jag tror att IAS kommer att innebära en mer korrekt och transparent redovisning vilket är bra det ökar möjligheten för utomstående personer att förstå vilka risker som tas och hur de värderas. Däremot kommer redovisningen bli väldigt svår att förstå varför jag tror att begripligheten blir sämre.

Intressant är att de fyra investment- & förvaltningsföretagen som svarade på enkäten alla ansåg att begripligheten blev bättre med fair-value. Dessa företag granskar troligtvis fler årsredovisningar än företagen i de andra branscherna, dock skall nog dessa respondenter räknas som experter, inte som genomsnittliga användare av årsredovisningen.

En av de två som ansåg att begripligheten skulle bli oförändrad hade, i vårt tycke, ett bra argument för sin inställning:

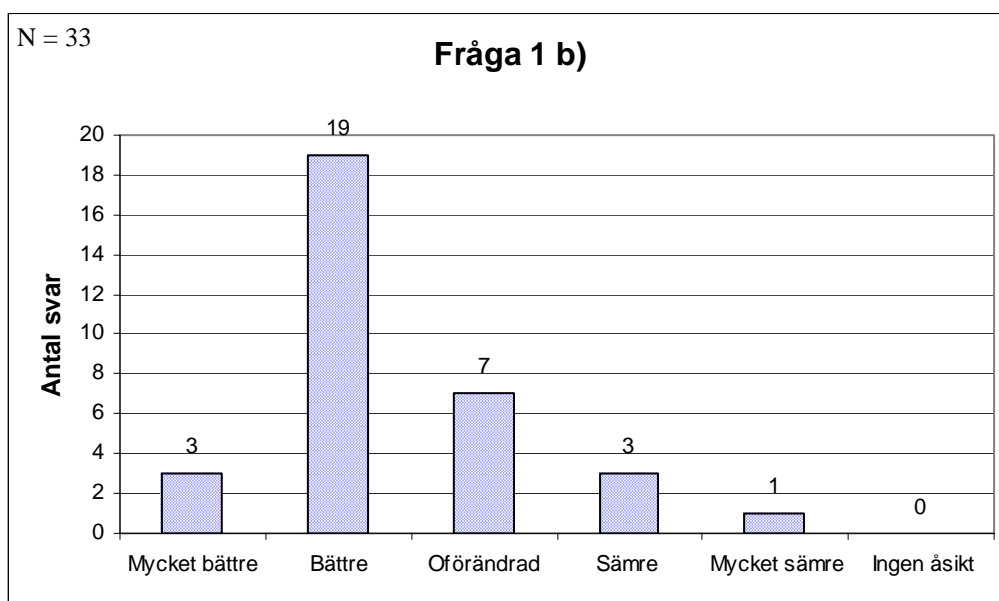
Så länge analytiker vet vad de analyserar så spelar det ingen roll [om man använder fair-value eller historiska anskaffningsvärden].

Det verkar som denna respondent anser att redovisningens primära användare är personer som utför företagsanalyser, något som stämmer överens med IASCs avsedda målgrupp.

Fråga 1 b)

Finansiell information är **relevant** om den påverkar användarnas ekonomiska agerande.

- b) Vad anser ni att en värdering av finansiella instrument till fair-value har för effekt på redovisningens relevans, jämfört med en värdering till historiska värden? Blir relevansen:*

Hela tjugotvå positiva respondenter mot fyra negativa, visar på en tydlig tendens till att de redovisningsansvariga anser att en fair-value värdering av finansiella instrument är mer relevant än en värdering till historiska anskaffningsvärden.

De respondenter som var positiva framhöll att fair-value ger en bättre bild än historiska anskaffningsvärden, eftersom fair-value värden är mer aktuella och därmed speglar ”verkligheten” bättre. Det verkar som om dessa respondenter anser att ett ”verkligt” värde också är ett relevant värde för finansiella instrument. I den teoretiska diskussionen i avsnitt 3.3.2. kom vi fram till att åsikterna bland akademiker går isär, vi fann inga övertygande bevis för att en fair-value värdering alltid ger bäst relevans. Våra respondenter är visserligen positiva till fair-value, men det finns en viss tveksamhet till relevansen hos de värderingar som inte baseras på ett marknadsvärde. Denna åsikt stämmer väl överens med det som Khurana & Kim fann i sin värder relevansstudie av bankers tillgångar. En annan åsikt som vi fann väldigt intressant är följande:

En redovisning baserad på historiska anskaffningsvärden är inte användbar för ekonomiska beslutsfattare. En redovisning till verkliga värden kommer att vara bättre på att visa hur ledningen förvaltar företaget och dess resurser.

Denna respondent verkar vara mer intresserad av huruvida den information som presenteras går att använda till något, inte om informationen avspeglar "verkligheten" på ett korrekt sätt eller ej. Information som är relevant skall i första hand påverka användarnas ekonomiska agerande, om den inte gör det kan den avspegla "verkligheten" hur väl som helst, den är inte relevant ändå. Respondentens åsikter sammanfaller även väl med Barlev & Haddads åsikt att en fair-value värdering gör det enklare för ägare att utvärdera företagsledningens agerande.

Av de fyra som ansåg att relevansen försämrades motiverade två sitt svar. Vi citerar den, i vårt tycke, intressantaste delen av motiveringarna:

Klassificering av tillgångar gör att samma slags affär kan värderas på olika sätt.

Detta är inte en effekt av en fair-value värdering, utan en kommentar till IAS 39s regler för klassificering av finansiella instrument. Respondenten verkar inte vara helt avers till fair-value värdering, utan det är själva regelverket han ogillar. Vi tar på oss ansvaret för detta missförstånd, då vi nu i efterhand inser att det var ett misstag att nämna IAS 39 i huvudfrågan, när det egentligen inte var den vi ville studera. Detta innebär dock att vi egentligen bara har tre respondenter som anser att relevansen blir sämre med fair-value. Den ovan citerade respondenten fortsätter dock lite senare i sin motivering med att skriva:

Vidare är det inte alltid relevant att som princip ha att alla derivat skall marknadsvärderas. Syftet med dessa transaktioner måste vara avgörande.

Vi tror att respondenten tänker på säkringsredovisning när han gör detta uttalande som delvis motsäger hans första. Just säkringsredovisningens utformning har diskuterats mycket internationellt, speciellt har banker haft starka åsikter. Vår respondent är i det här fallet en bank. Vi har dock valt att inte kommentera säkringsredovisning i denna uppsats, då det är ett stort område som förtjänar mer uppmärksamhet än vad vi hade utrymme att ge det. Vi valde att ändå ta upp detta här eftersom vi tyckte att det var en intressant åsikt med tanke på hur diskussionen kring IAS 39 har varit.

Av de sju som anser att relevansen förblir oförändrad har tre motiverat sitt svar. Det verkar dock som att vår formulering av frågan har fått dem att i första hand tänka på IAS 39, inte på effekten av en fair-value värdering. Ett exempel på detta är följande citat:

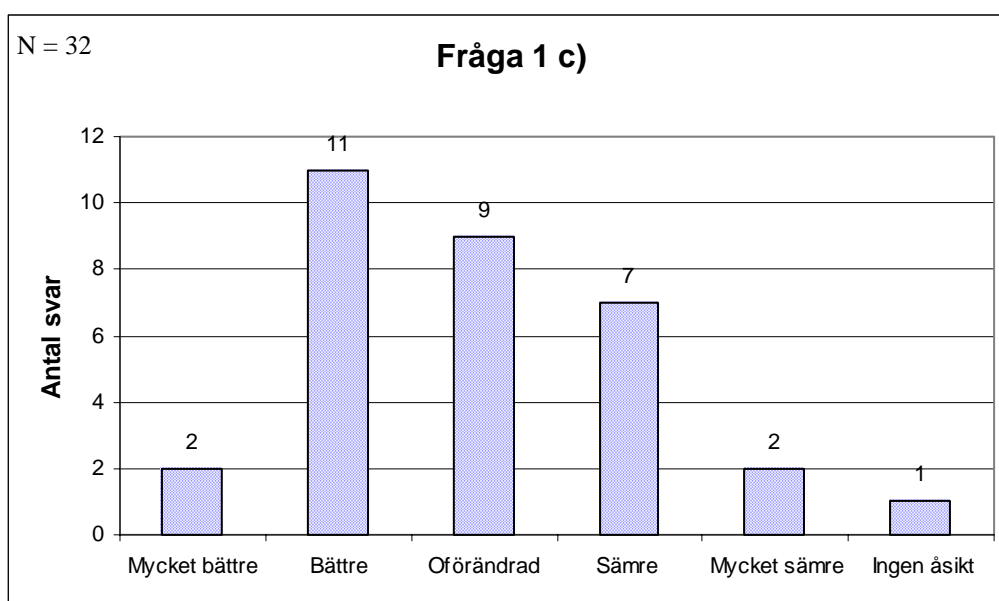
Tror inte relevansen blir bättre, snarare något sämre eftersom regelverket är ytterst detaljorienterat och verkar sakna överskådlighet.

Detta tyder på att dessa respondenter inte anser att en värdering till fair-value är lika relevant som en värdering till historiska anskaffningsvärden, utan att det är ett krångligt regelverk som medför att relevansen är oförändrad. Vi vill inte ge våra respondenter åsikter som de inte gett uttryck för, men vi tror att vi fått en ännu större majoritet till fördel för fair-value, om vi varit klarare i vår frågeställning. Av de respondenter som var positiva var det ingen som motiverade sitt svar med en hänvisning till något regelverk.

Fråga 1 c)

Finansiell information är **tillförlitlig** om den inte innehåller fel eller är vinklad åt ett visst håll, samt att användarna kan lita på att informationen verkligen representerar det den säger sig representera.

- c) Vad anser ni att en värdering av finansiella instrument till fair-value har för effekt på redovisningens **tillförlitlighet**, jämfört med en värdering till historiska värden? Blir **tillförlitligheten**:

Till skillnad från de två tidigare frågorna var majoriteten inte lika stor i denna fråga. Det är så pass jämnt att vi inte kan tala om någon tendens åt varken det ena eller andra hållet. Vi finner det väldigt intressant att respondenterna anser att just detta kriterium inte uppfylls lika väl som de tidigare två med en värdering till fair-value. Kan man inte lita på en fair-value värdering?

De som ansåg att fair-value ger en bättre tillförlitlighet motiverade dock inte sitt ställningstagande. De skrev att tillförlitligheten blir bättre vid en användning av fair-value än vid värdering till historiska anskaffningsvärden, men de skrev inte på vilket sätt. Intressant är även att de som var positiva gav exempel på tillfällen när tillförlitligheten blev sämre med fair-value:

Tillförlitligheten höjs om marknaden är tillräckligt djup. Återigen krävs att värderingarna grundas på handlade priser. Är marknaden för liten finns risk för att aktören kan "köra" marknaden och skapa de priser som eftersträvas. I sådana fall är det bättre med en LVP värdering.

Det verkar onekligen som att de respondenter som är positivt inställda till fair-value är det med vissa förbehåll. Detta stämmer väl överens med de åsikter som

framfördes i diskussionen i 3.3.3, nämligen att det kan bli problem med tillförlitligheten vid värderingen av instrument som inte har direkt observerbara marknadsvärden.

De som ansåg att fair-value har sämre tillförlitlighet än historiska anskaffningsvärden motiverade ofta detta med att det finns stora problem med att fastställa ett fair-value för instrument som ej är marknadsnoterade. JWG medger att det kan finnas problem med att värdera de instrument om inte handlas på en marknad, något som våra respondenter har uppmärksammat. En del respondenter verkar dock vara tveksamma till om man verkligen kan lita på de värderingsmodeller som används för att fastställa ett fair-value, något som JWG hävdar att man kan. Respondenterna såg risker med att användandet av värderingsmodeller inför subjektiva bedömningar som användaren av årsredovisningen inte alltid känner till. Ett exempel är nedanstående citat:

[Tillförlitligheten] kan bli sämre beroende av att metoderna för värderingen ej alltid är transparenta.

De som ansåg att det inte blir någon förändring var förhållandevis många på denna fråga. En åsikt var att historiska anskaffningsvärden är ”säkra” värden som är lätta identifiera, medan fair-value i vissa fall kan bygga på bedömningar och antaganden, vilka dock skall redovisas öppet. Så länge läsaren vet hur värderingen gjorts, så är det ingen skillnad på dessa båda värderingsmetoders tillförlitlighet. En i vårt tycke intressant motivering, som lyfter diskussionen från val av värderingsmetod till upprättarnas roll i redovisningen, är:

Tillförlitligheten är helt och hållet beroende på den som tar fram, presenterar och kontrollerar ett visst material och har inget att göra med vald redovisningsmetod.

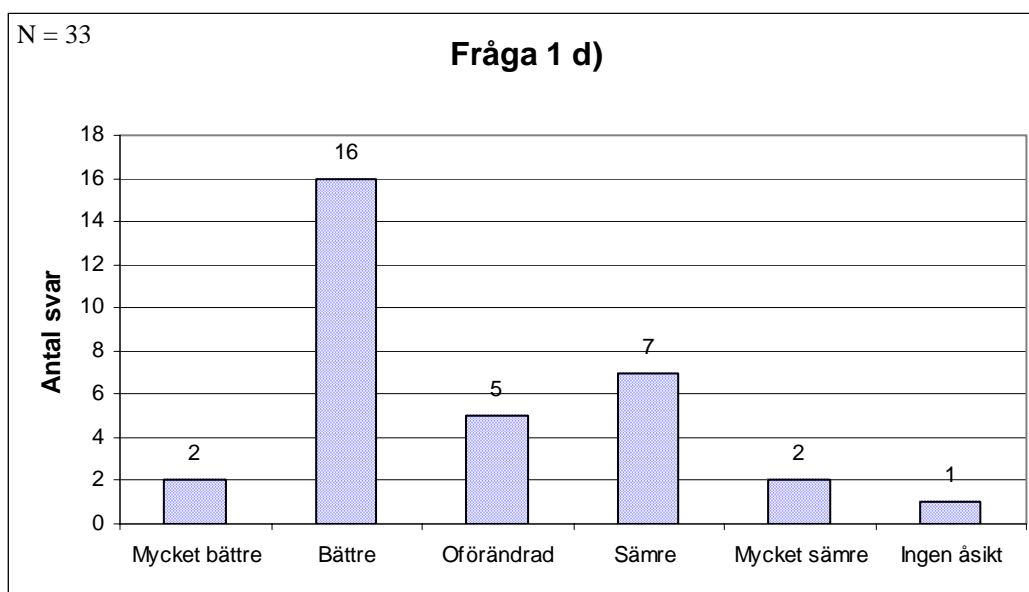
Kan det vara så att tillförlitligheten i siffrorna inte beror på värderingsmetod, utan på vem som värderar? Aktuella exempel på detta är den senaste tidens redovisningsskandaler i USA. Om metoderna missbrukas kvittar det hur tillförlitliga de är.

Fråga 1 d)

Finansiell information är **jämförbar** om man kan jämföra den över tiden och med andra företags motsvarande information.

- d) Vad anser ni att en värdering av finansiella instrument till fair-value har för effekt på redovisningens **jämförbarhet**, jämfört med en värdering till historiska värden? Blir **jämförbarheten**:

En klar majoritet för de som anser att ett användande av fair-value ger en mer jämförbar redovisning än ett användande av historiska anskaffningsvärden. Vi vill inte uttala oss generellt då respondenterna är så få, men tendensen är ändå att de redovisningsansvariga har denna uppfattning. Motiveringarna på denna fråga var kortfattade och anknöt ofta till tidigare svar, vilket gjorde att endast ett fåtal nya argument framfördes.

De som ansåg att fair-value är mer jämförbart motiverade detta med att det blir lättare att jämföra företagen då värderingarna baseras på aktuella värden, vilka är lika för alla företag. De anser vidare att samma instrument skall värderas till samma värde oberoende av när det anskaffades.

Det blir betydligt lättare att jämföra olika företag när värderingar baseras på aktuella och verkliga värden.

Detta är en åsikt som stämmer väl överens med JWGs och IASCs åsikter.

Respondenterna som ansåg att fair-value var sämre, motiverade detta med att subjektiva bedömningar vid värderingen av finansiella instrument minskar jämförbarheten mellan företag. Återigen kommenterades svårigheten med att fastställa ett fair-value. En respondent hade en intressant åsikt, då han kommenterade svårigheten med att urskilja kärnverksamhetens resultat för

perioden, om värdeförändringar har skett i företagets finansiella instrument. Detta argument framförs även i avsnitt 3.3.4 av Wilson, A & Ernst & Young.

De som ansåg att jämförbarheten skulle bli oförändrad angav som skäl att jämförbarheten mellan företag troligtvis förbättras, men att jämförbarheten över tiden blir sämre.

Sammanfattande analys av fråga 1

Det verkar som att respondenterna över lag anser att en värdering till fair-value bättre uppfyller IASCs krav på en kvalitativ redovisning, än en värdering till historiska anskaffningsvärden. Det argument som oftast framhölls var att fair-value ger en mer aktuell bild av företaget, och att detta är intressantare än ett historiskt anskaffningsvärde. Respondenterna har dock aldrig kommenterat olika intressenters informationsbehov, utan de verkar anta att alla intressenter har samma behov, alternativt att de enda intressenter som är intressanta är de som analyserar företag. Det fanns dock en ansenlig minoritet som inte ansåg att fair-value värdering var en förbättring av redovisningen. Det argument som de framhöll oftast var att det är svårt att på ett korrekt sätt fastställa ett fair-value, framförallt för de instrument som inte har ett observerbart marknadsvärde. Detta problem var dock något som även de som var positivt inställda uppmärksammade. Det som verkar avgöra vilken åsikt man har, är om man tror att det går att fastställa ett fair-value eller ej på de tillgångar som inte har ett direkt observerbart marknadsvärde. Vi tyckte även att det var intressant att respondenterna upprepade nästan alla argument vi presenterat i avsnitt 3. Av den kritik som vi uppmärksammade i 3.6 är det dock inte mycket som kommit till uttryck här, förutom svårigheten att fastställa fair-value. Endast två har nämnt kostnadsaspekten vid ett fastställande av ett fair-value, något som kommenterades flitigt i remissvaren till JWG:s förslag. De andra delarna har berörts flyktigt, men vi har inte sett några större diskussioner kring de effekter som fair-value värdering kan ha på företagets resultat eller på företagets egna låneportfölj. Att respondenterna inte kommenterat effekten på företagets resultat kan bero på att de sparar dessa argument till de frågor som berör detta mer explicit.

Intressant att notera är att de tre respondenter som ansåg att relevansen skulle bli mycket bättre, också ansåg att tillförlitligheten skulle bli oförändrad, sämre respektive hade ingen åsikt. Av de nitton som ansåg att relevansen skulle bli bättre ansåg bara tio att även tillförlitligheten skulle bli bättre eller mycket bättre. JWG:s inställning är att relevans är ett viktigare kriterium än tillförlitlighet, och att man kan tumma på tillförlitligheten så länge relevansen förbättras. Därför är vårt resultat, att fler ansåg att relevansen skulle bli bättre än som ansåg att tillförlitligheten skulle bli det, inte helt överraskande. Vi har dock fortfarande en positiv majoritet på båda frågorna. Det kunde ha varit intressant att fråga respondenterna om de delade JWG:s uppfattning.

Som en avslutning redovisar vi här de respondenter som genomgående hade en positiv eller negativ åsikt. Femton respondenter ansåg att något av kriterierna uppfylldes bättre eller mycket bättre vid användande av fair-value, utan att anse att något av kriterierna uppfylldes sämre eller mycket sämre. Sex respondenter ansåg att något av kriterierna uppfylldes sämre eller mycket sämre vid

användande av fair-value, utan att anse att något av kriterierna uppfylldes bättre eller mycket bättre. Ingen av respondenterna ansåg genomgående att ett användande av fair-value inte skulle förändra något. Resterande tolv respondenter hade blandade åsikter, varken helt positiva eller helt negativa. Vi illustrerar detta i nedanstående tabell. Vi gjorde även en sortering på de respondenter med blandade åsikter för att se åt vilket håll de lutade. Totalt fanns det 12 x 4 dvs. 48 svar. Sorteringen visade att dessa respondenter hade lämnat positiva svar på 25 frågor, negativa svar på 13 frågor, oförändrade på 7 frågor, hade ingen åsikt på 2 frågor samt att en fråga lämnades obesvarad. Det verkar alltså som att de med blandade åsikter lutar åt det positiva hållet.

Bättre	15
Oförändrad	0
Sämre	6
Blandat	12

Tabell 6. Respondenternas åsikter om fair-value jämfört med historiska anskaffningsvärden

6.2.2 Fråga 2

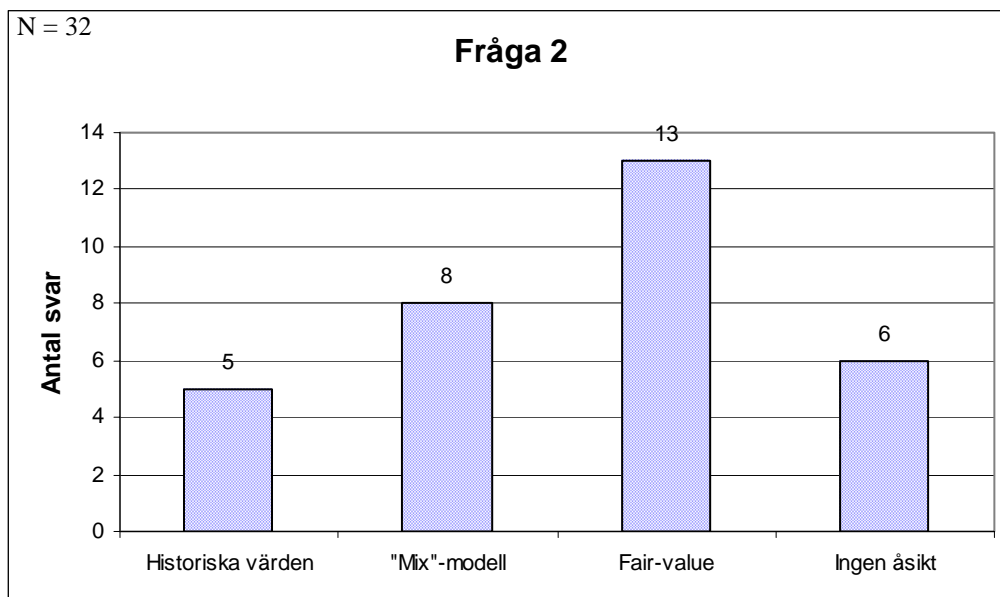
Även denna fråga ställdes för att belysa vår första problemformulering. Vi ville se hur de redovisningsansvariga skulle redovisa företagets finansiella instrument om de själva fick välja metod. Om de t.ex. ansåg att fair-value var konceptuellt bättre än historiska anskaffningsvärden, ville de då använda det i sin redovisning?

Svarsalternativen på denna fråga var: Historiska värden, "mix"-modell, fair-value och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sitt ställningstagande.

Idag redovisas den största delen av de finansiella instrumenten till historiska värden. Införandet av IAS 39 medför att vissa, inte alla, finansiella instrument värderas till fair-value. Resterande värderas med historiska värden. Denna "mix"-modell är ett resultat av kompromisser mellan företagsvärlden och normgivarna. Det finns dock ett förslag som säger att alla finansiella instrument bör värderas till fair-value.

Vilket sätt anser Ni vara det bästa att redovisa finansiella instrument på, till historiska värden, med en "mix-modell" eller helt till fair-value?

En majoritet av respondenterna ansåg att det bästa sättet att redovisa finansiella instrument på är till fair-value, något som stämmer överens med JWG:s förslag till redovisning för finansiella instrument. Dock har vi återigen för liten skillnad mellan svaren för att kunna peka på några klara tendenser.

Två av dem som förespråkar värdering till historiska anskaffningsvärden motiverar detta med att de inte använder finansiella instrument i någon större

utsträckning. En respondent gick så långt som att hävda att redovisningen bör styras av företagets verksamhet och branschtillhörighet. Han anser t.ex. att fair-value är helt rätt för banker, medan företag med få instrument bör redovisa till historiska anskaffningsvärden. Vi ställer oss dock frågande till om detta är praktiskt möjligt samt att det troligtvis skulle försvåra jämförbarheten mellan företag. Det är ändå en intressant åsikt. Resterande tre har inte motiverat sin åsikt.

Av dem som förespråkar en ”mix”-modell är bankerna bäst på att motivera sina åsikter. De poängterar de problem som uppkommer vid värdering av utlåningsstockar eller enskilda krediter samt att deras bankbok (långsiktiga finansiella instrument) bör värderas till historiska anskaffningsvärden, då det inte finns några direkt observerbara marknadsvärden för dessa. Det var dock en respondent från ett industriföretag som vi tyckte hade den intressantaste åsikten:

Normgivarna tar ej hänsyn till de problem företagen får vid en värdering helt till fair-value. Detta skulle få som konsekvens att företagen tvingas att värdera redovisningsregler i stället för de ekonomiska fördelarna vid användandet av finansiella instrument.

Återigen handlar detta om svårigheten att få fram ett fair-value värde, men det intressantaste är att respondenten påpekar att redovisningsregler kan påverka företagets agerande, vilket är helt mot redovisningens syfte.

Av de sex som sade sig inte ha någon åsikt, var det ingen som motiverade sitt svar. Det är lite förbryllande, då två av dem genomgående ansåg att fair-value var bättre än historiska anskaffningsvärden, och två ansåg genomgående att det sämre. Vi vet inte varför de inte tog ställning, eventuellt ansåg de att frågan var för svår för att svara kategoriskt på.

Den vanligaste motiveringen hos dem som helst vill ha en fair-value värdering är att redovisningen skulle bli mer begriplig och jämförbar. En del kopplade sina svar till det de svarat på fråga 1, då dessa är väldigt lika. Fråga 2 använde vi även som en uppsamling för att se hur konsekventa respondenterna var i sina svar. Vi gjorde därför en kontroll av dem som genomgående ansåg att en värdering till fair-value bättre uppfyller IASCs kriterier än historiska anskaffningsvärden. Vi gjorde samma sak för dem som ansåg fair-value vara sämre. Resultatet presenteras nedan.

Av de femton som ansåg att fair-value var bättre ville:

Tio använda fair-value

Tre använda en ”mix”-modell

Två hade ingen åsikt

Av de sex som ansåg att fair-value var sämre ville:

Tre använda historiska anskaffningsvärden

En använda en ”mix”-modell

Två hade ingen åsikt

Våra respondenter verkar över lag vara konsekventa i sina svar. Dem som vi dock tyckte var intressanta att se på var de som förespråkar en ”mix”-modell. Av de tre respondenter som var positiva till en fair-value värdering motiverade två sitt svar. En av motiveringarna råkar vara just det citat som återgivits ovan. Även fast

respondenten är positiv till fair-value, får svårigheterna med fair-value honom att förespråka en "mix"-modell. Den andra motiveringen var att fair-value är bra, men att det inte alltid är passande för alla finansiella instrument. Den respondent som ansåg att fair-value är sämre än historiska anskaffningsvärden, men som ändå vill ha en "mix"-modell, motiverade detta med att de långsiktiga innehaven borde värderas till historiska anskaffningsvärden medan de kortsiktiga borde värderas till marknadsvärdet. Denna respondent har på de tidigare frågorna poängterat de svårigheter som finns med att fastställa fair-value för instrument som inte har ett direkt observerbart marknadsvärde.

6.2.3 Fråga 3

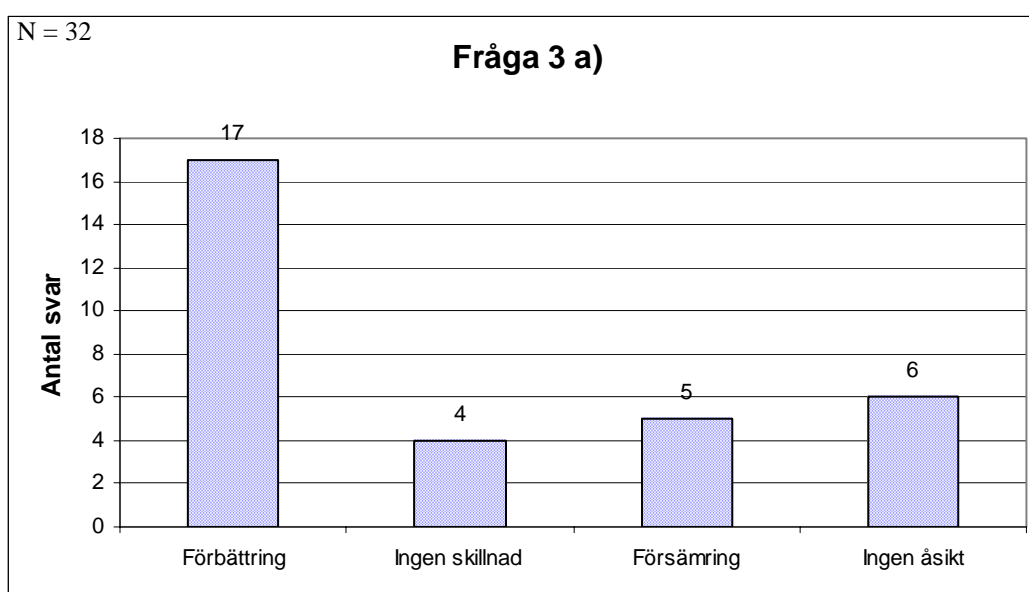
Denna fråga ställdes för att belysa vår andra problemformulering, dvs. om de redovisningsansvariga anser att redovisningen blir bättre när fler finansiella instrument tas upp i balansräkningen. Nu har vi lämnat fair-value för att i stället fråga specifikt om IAS 39s regler.

Svarsalternativen på fråga **a)** var: Förbättring, försämring, ingen skillnad och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sitt ställningstagande. På **b)** fick respondenten svara fritt.

Definitionen av finansiella instrument i IAS 39 medför att en del instrument som tidigare inte togs upp i balansräkningen nu kommer att göra det. Ett exempel är ett instrument där köparen erlägger betalning först när kontraktet löper ut. Kontraktet syns inte i räkenskaperna eftersom det inte ger upphov till några betalningar vid kontraktets ingående, men med den nya definitionen kommer instrumentet att inkluderas i räkenskaperna.

- a) Anser Ni att denna förändring är en förbättring eller en försämring av redovisningen jämfört med tidigare?*
- b) Finns det några finansiella instrument som Ni anser borde hållas utanför balansräkningen, och i så fall varför?*

Fråga a)

Resultatet visar en tendens till att de redovisningsansvariga anser att denna förändring är en förbättring. Detta svar är vad vi förväntade oss efter de senaste redovisningsskandalerna i t.ex. USA, dock finns det en minoritet som anser att denna förändring är en försämring av redovisningen.

De som var positiva till förändringen motiverade oftast detta med att ju mer som tas upp på balansräkningen desto bättre för läsaren. Vi fann två intressanta motiveringar som citeras nedan:

Mycket stor del av ett större företags finansiering, om de är aktiva inom treasuring, är just finansiering "Off balance". Då får läsaren inte hela bilden om det inte redovisas. Många typer av "Off balance" har ju många gånger ett riskmoment i sig.

Trots svårigheten vid värderingen av sådana åtaganden är det ett fall framåt att alla finansiella åtaganden i fortsättningen måste tas upp tydligt i företagets årsredovisningar. Det gäller inte bara leasingavtal och liknande utan också - och kanske framförallt - special purpose vehicles av olika slag, som samvetslösa företag tydligen haft ganska lätt att gömma undan, t ex i Enron-fallet.

De respondenter som var negativa tyckte vi var intressantare att studera än de som var positiva, tyvärr hade de inte motiverat sitt ställningstagande lika bra som de positiva. Endast en respondent hade skrivit något vi anser värt att återge:

Poster/affärshändelser som företaget inte betraktar som instrument och inte heller i praktiken fungerar som ett sådant kan, beroende på hur praxis kommer att utvecklas, komma att tas in i BR och/eller marknadsvärderas, vilket ger en felaktig bild av företaget situation.

Vår respondent verkar vara mer orolig för framtiden, än för vilken effekt denna förändring har i dagsläget. Han föreslog även att olika former av hyresavtal bör hållas utanför balansräkningen, mer om detta i fråga b).

De som ansåg att denna förändring inte kommer att göra någon skillnad, motiverar detta med att deras företag redan tar upp stora delar av de berörda instrumenten. De har alltså inget emot själva förändringen, utan det är bara så att deras företag inte kommer att beröras i någon större utsträckning.

Fråga b)

På denna fråga fick endast ett fåtal svar, närmare bestämt tio stycken. Tre av dessa svar var att det inte finns några instrument som bör hållas utanför balansräkningen. De som valde att inte svara på denna fråga gjorde det kanske för att det kändes onödigt att skriva ett "vet ej" eller ett "nej", vi tror att en stor andel av dem som ansåg att detta var en förbättring också ansåg att inget skulle lämnas utanför balansräkningen. Vi grundar detta på att endast de som ansåg att förändringen var en försämring, eller att den inte innebar någon skillnad, gav förslag på instrument som bör hållas utanför balansräkningen.

De förslag på instrument som bör hållas utanför balansräkningen var hedgade framtida flöden, olika former av hyresavtal, derivat som säkrar framtida flöden, garantier, rembursar och panter. Endast en respondent har dock motiverat varför dessa inte bör tas upp i balansräkningen. Han ansåg att om man håller derivat som säkrar framtida flöden utanför så ger det en mer rättvisande bild av företaget då detta minskar volatiliteten i det egna kapitalet. Detta handlar dock om

säkringsredovisning, och som vi tidigare nämnt har vi valt att inte undersöka detta. Vi anser trots det att det är en intressant kommentar. En mer generell kommentar angående vilka instrument som bör tas upp är följande respondents:

Det är inte instrumentet som sådant som är det centrala utan kombinationen av ett företags verksamhet, syftet med instrumentet och omfattningen. I många fall är det bättre att ha informationen i tvingande och omfattande not istället.

Denna kommentar kommer från samma respondent som tidigare föreslog att redovisningen borde anpassas till företagets bransch och verksamhet i fråga 2. Respondenten verkar anse att informationsbehovet kan tillgodos göras lika bra om informationen angående instrumentet tas upp i not som om instrumentet skulle ha tagits med i balansräkningen, och att det viktiga är att informationen tas upp, inte var den tas upp. Detta kan vi kanske hålla med om då det gäller de mer professionella användarna t.ex. analytiker. Själva har vi svårt att hålla med honom då vi anser att det är mycket svårare att finna information i noter än i själva huvudredovisningen. Detta beror dock förstås på vem man anser är redovisningens huvudsakliga intressent.

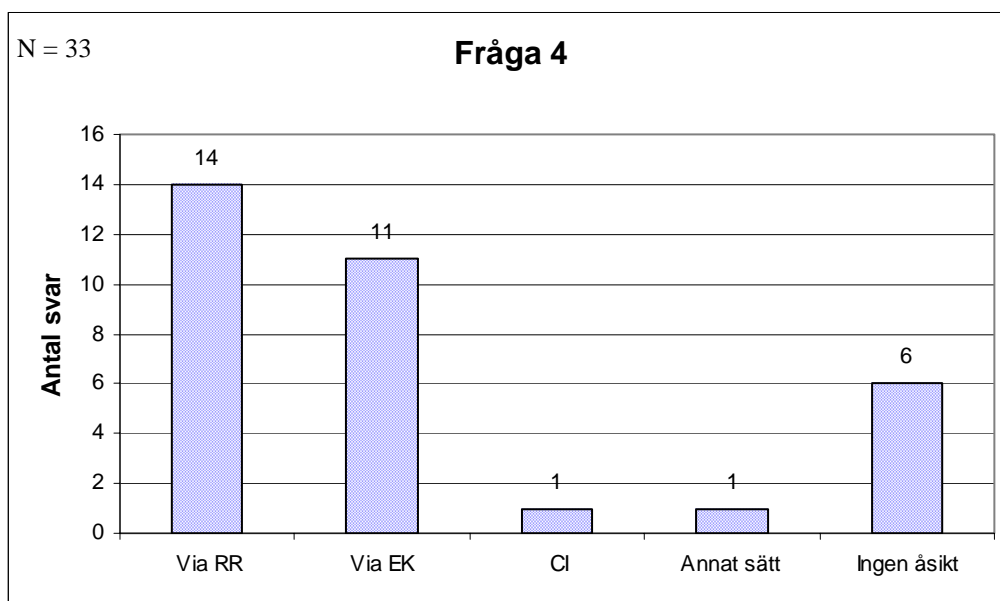
6.2.4 Fråga 4

Denna fråga ställdes för att belysa vår tredje problemformulering, dvs. vad de redovisningsansvariga anser om de olika möjligheterna att redovisa värdeförändringen på finansiella instrument.

Svarsalternativen på denna fråga var: Via RR, via EK, CI, annat sätt och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sitt ställningstagande.

Värdeförändringen vid fair-value värdering av finansiella instrument skall redovisas antingen över resultaträkningen eller över eget kapital. En del förespråkar en tredje lösning, nämligen att införa en tredje finansiell rapport som tar hänsyn till dessa förändringar medan RR och EK förblir oförändrade. Detta tredje sätt kallas exempelvis för Comprehensive Income (CI).

Vilket sätt skulle Ni föredra att redovisa dessa förändringar på?

Detta är den jämnaste frågan hittills, men vi har ändå en klar vinnare. Våra respondenter vill inte ha en tredje finansiell rapport. Beror detta på att respondenterna är bekväma, eller anser de att informationsbehovet kan tillgodosgöras med de befintliga rapporter vi har? De motiveringar vi fått talar för att det är det senare som gäller, men skulle respondenterna verkligen svara att de inte vill göra en rapport till, även om det ger en bättre bild av företaget? Det är svårt att säga, och inget vi kan uttala oss om här. Ett talande citat är dock följande:

Vi behöver inte fler finansiella rapporter.

Vi hade ju dock en respondent som ville använda sig av CI. Han ansåg att man på detta sätt enklare kan se resultatet av företagets kärnverksamhet. De två argument för användningen av CI som Rundfelt för fram i avsnitt 3.4.2 kom annars här på skam, då endast en av respondenterna framhöll dessa fördelar med CI. Våra respondenter är ju dock de redovisningsansvariga och dessa argument handlar mer om varför företagsledningen skulle vilja använda sig av CI.

Den respondent som ville använda sig av alternativet ett annat sätt, föreslog att finansiella derivat borde tas över RR och att de derivat som används för säkring borde redovisas över EK. Han ansåg att detta skulle ge ett jämnare resultat jämfört med de andra metoderna.

Huruvida värdeförändringen bör tas via RR eller via EK verkar vara omstritt. De som vill ta förändringen över RR motiverar detta oftast med att förändringar tagna över det egna kapitalet försämrar redovisningens begriplighet och jämförbarhet. De som vill ta förändringen över EK motiverar detta med att det är enklare och att det blir mindre svängningar i företagets redovisade resultat. Tyvärr har våra respondenter inte i någon större utsträckning motiverat varför en redovisning på dessa sätt skulle medföra de ovan nämnda effekterna. Vi anser att båda dessa argument har sina egna meriter, huruvida ett sätt att redovisa skulle vara överlägset det andra är vanskligt att uttala sig om. Det verkar vara en smaksak vilken metod respondenterna väljer.

6.2.5 Fråga 5

Även denna fråga ställdes för att belysa vår tredje problemformulering. Vi ville veta vad de redovisningsansvariga anser om att orealiserade vinster tas upp i resultaträkningen.

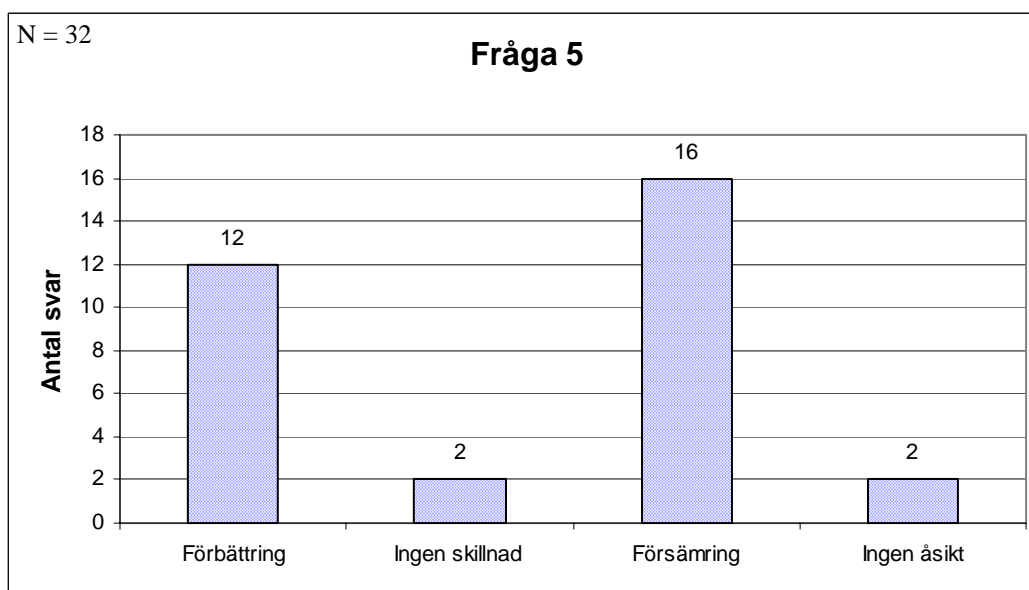
Svarsalternativen på denna fråga var: Förbättring, försämring, ingen skillnad och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sitt ställningstagande.

Om man redovisar värdet förändringen på de finansiella instrumenten via resultaträkningen innebär detta att orealiserade vinster kommer att tas upp i resultaträkningen. Detta är ett avsteg från den nuvarande realisationsprincipen, som säger att endast realiserade vinster får tas upp i resultaträkningen.

Anser Ni att detta är en förbättring eller en försämring av redovisningen jämfört med tidigare?

Återigen en väldigt jämn fråga, med en liten majoritet för de som ansåg att det är en försämring att orealiserade vinster tas upp i resultatet. Det är för liten skillnad för att vi skall kunna uttala oss om någon tendens.

Respondenterna som ansåg att det var en förbättring motiverade inte detta särskilt utförligt. En ansåg t.ex. man borde ta förändringen över RR för att vara konsekvent, vilket kanske inte är det mest övertygande argumentet som framförts. En av respondenterna hade dock ett bra argument:

Om man lyckas ta fram ett objektivet sett riktigt marknadsvärde på alla tillgångar och skulder ger en redovisning via RR den bästa bilden av ett företags värdeutveckling/prestation under året.

Återigen är det de instrument som inte har ett direkt observerbart marknadsvärde som spökar.

Däremot motiverade de respondenter som ansåg att förändringen innebar en försämring sina svar bättre. Det återkommande argumentet mot en redovisning via RR var att resultatets volatilitet skulle öka, något som ansågs vara dåligt då det försvårar jämförelser och minskar resultatets begriplighet. En respondent framförde åsikten att resultaträkningen endast borde innehålla realiserade resultat. En annan respondent hade följande åsikt:

Inte mycket att orda om, ger en klart missvisande bild vid jämförelser etc. Våldiga hopp kommer att uppstå i resultatet som inte gagnar någon enligt min syn.

En av de två respondenter som ansåg att det inte skulle bli någon skillnad motiverade sitt svar. Anledningen till hans ställningstagande var att företaget där han jobbade, en bank, redan redovisade realiserade vinster via RR, och att denna regeländring inte skulle innebära en förändring för dem.

Ingen av de motiveringar vi fick gav oss någon djupare förståelse för varför respondenterna var så kluvna i denna fråga. Majoriteten verkar förespråka ett formsynsätt, men huruvida denna majoritet har minskat på senare år är inget vi kan uttala oss om. Vi tror dock att så kan vara fallet, då den svenska redovisningen har rört sig mot ett substanssynsätt. Det vore intressant att se vilket svar vi skulle få på denna fråga om fem år, när respondenterna har börjat arbeta löpande med fair-value. Det kan förstås vara så att inget har ändrat sig och att vi inte alls är på väg mot ett substanssynsätt, utan att traditionen med formsynsättet är för stark i Sverige.

En intressant fråga att granska är huruvida de som ansåg att värdeförändringen på de finansiella instrumenten skulle tas via RR, även anser att det är godtagbart att ta upp realiserade vinster i RR. En annan intressant fråga är om de som förespråkade att värdeförändringen skall tas via EK tycker att det är en försämring att redovisa realiserade vinster i RR. Vi sorterade våra svar efter dessa kriterier, resultatet presenteras nedan.

Av de fjorton som ansåg att värdeförändringen skall redovisas över RR svarade:

Tio att det var en förbättring att ta upp realiserade vinster i RR

Två att det var en försämring

En att det inte gjorde någon skillnad

En hade ingen åsikt

Av de elva som ansåg att värdeförändringen skall redovisas över EK svarade:

Tio att det var en försämring att ta upp realiserade vinster i RR

En att det var en förbättring

Respondenterna är genomgående konsekventa, förutom tre stycken som fångade vår uppmärksamhet. Vi börjar med dem som vill redovisa värdeförändringen via RR, men som ansåg att man inte skall ta upp orealiserade vinster i RR. En av dessa respondenter motiverade sitt ställningstagande, och det råkar vara den ovan citerade. Hans något motsägelsefulla inställning är att värdeförändringarna på finansiella instrument borde gå via RR, då det blir mer överskådligt, så länge det inte innebär att några orealiserade vinster tas upp, eftersom detta blir missvisande. Vilka värdeförändringar är det som respondenten avser? Den respondent som förespråkade att värdeförändringarna skulle tas via EK, men att det skulle vara en förbättring att ta upp orealiserade vinster i RR, har en bättre förklaring på sitt resonemang. Även i det här fallet råkar det vara den ovan citerade. Anledningen att han ville ta värdeförändringen via EK var att det fokuseras för mycket på det redovisade resultatet i media vilket skulle ge irrationella bedömningar av företaget om resultatet svänger för mycket. Intressant i detta är att denna respondent vill ta hänsyn till en användare av redovisningen som oftast inte anses vara en av redovisningens huvudsakliga intressenter. Att media kan påverka vilka redovisningsmetoder som används verkar tyda på att de analytiker som följer företaget inte alltid kan se igenom de värderingsmetoder som används, något som en av våra respondenter ansåg att de kunde på fråga 1 a).

Diskussionen om resultatets volatilitet väntar vi med till nästa fråga, då den behandlar ämnet direkt.

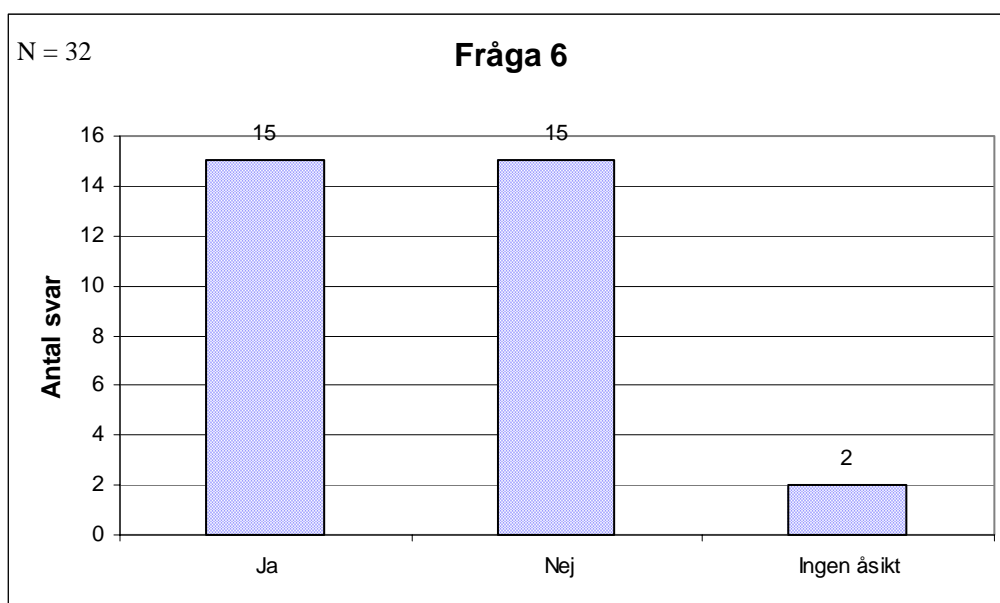
6.2.6 Fråga 6

Även denna fråga ställdes för att belysa vår tredje problemformulering, men även för att återknyta till vår första problemformulering. Anser de som förespråkar en fair-value värdering att en ökad volatilitet i resultatet är acceptabelt?

Svarsalternativen på denna fråga var: Ja, nej och ingen åsikt. Vi uppmanade även respondenterna att motivera sitt ställningstagande.

Värdering till fair-value kan medföra att resultatets **volatilitet** ökar.

Anser Ni att detta är en acceptabel effekt av att använda fair-value värdering?

Detta var den jämnaste frågan i vår undersökning, men det kom inte som någon överraskning för oss med tanke på svaren på de två tidigare frågorna. Vi trodde dock, innan vi såg svaren på de tidigare frågorna, att respondenterna skulle vara mer negativa till ökning i volatiliteten, med tanke på debatten har sett ut internationellt. Det vi lärt oss om finansiering har lett oss att tro att en ökning av volatiliteten i ett företags resultat är negativt för värderingen av företaget. Hur motiverade då våra respondenter sina ställningstaganden?

De som svarade ja motiverade oftast detta med att om företags resultat är volatilt så skall redovisning avspegla detta, eftersom det är företagets ställning vid tidpunkten. Detta är väldigt likt det argument som Ebling framförde i 3.6.1, där han menar att det inte är något fel på en redovisning som är volatil om den avbildar en verklighet som är volatil till sin natur. Ett par respondenter kommer även med förslaget att redovisa två resultat, ett med orealiserade vinster och ett utan. Detta låter onekligen som en form av Comprehensive Income, något som endast en respondent ville ha när vi frågade dem i fråga 4.

De som svarade nej motiverade detta oftast med att volatilitet är någon man bör undvika, eftersom det kan vara svårt för redovisningens användare att förstå. Denna synpunkt framfördes också i remissvaren till JWG. Den oro som framkom i Sirotas rapport om att företagsledare skulle undvika att använda sig av finansiella instrument på grund av en ökad volatilitet i resultatet, är inget som någon av våra respondenter har berört. Det kan bero på att våra respondenter troligtvis inte är de som avgör om finansiella instrument skall användas eller ej i företaget.

De två som inte hade någon åsikt kommenterade heller inte detta.

Hur många är det då som anser att värdeförändringarna på finansiella instrument bör tas via RR, att det är en förbättring att realiserade vinster tas upp i RR och att en acceptabel effekt av detta är att resultatets volatilitet kan öka? Som vi visade i föregående fråga fanns det nio respondenter som var intressanta för denna frågeställning. Av dessa ansåg åtta att en ökning av volatiliteten var acceptabel. En ansåg att så inte var fallet. Han motiverade tyvärr inte detta, så vi vet inte varför han har denna åsikt. Våra respondenter är alltså fortfarande konsekventa, med detta enda undantag.

För att återknyta till fråga 1 och 2 ville vi se om de som ansåg att fair-value värdering var konceptuellt överlägset och själva ville använda det i sin redovisning, också ansåg att en eventuell ökning av resultatets volatilitet är acceptabel. Antalet studerade respondenter i denna fråga var tio. Av dessa ansåg:

Sju att en ökning av volatiliteten var acceptabel.

En hade ingen åsikt.

Två att en ökning av volatiliteten inte var acceptabel.

Varför dessa två inte accepterar att volatiliteten kan öka, fast de anser att en användning av fair-value är bättre, är en bra fråga. Tyvärr är det en fråga vi inte får något svar på, då de inte motiverat sina åsikter. Det är likväl ett, för oss, underligt ställningstagande.

6.2.7 Fråga 7

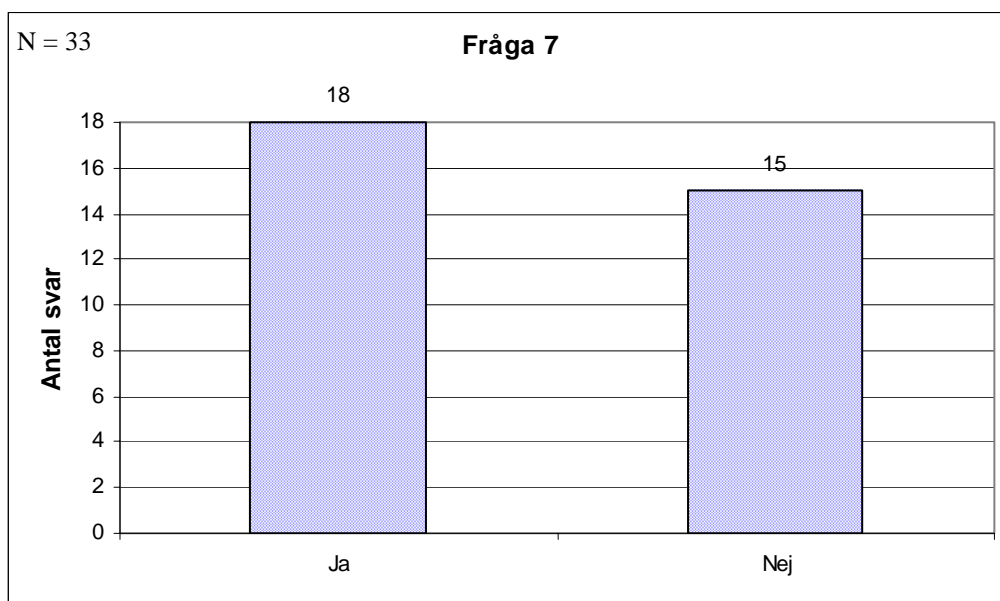
Denna fråga har vi med för att se om vi kan urskilja någon skillnad i åsikter beroende på om respondenternas företag har påbörjat arbetet med införandet av IAS 39 eller ej.

Svarsalternativen på denna fråga var: Ja eller nej.

Har Ni påbörjat arbetet med införandet av IAS 39 i Er redovisning?

Med denna fråga som variabel har vi gjort ett flertal sorteringar av våra data för att se om det finns några intressanta mönster i respondenternas svar. Meningen med denna sortering är för att se huruvida de som har börjat med IAS 39 har annorlunda åsikter än de som inte börjat, dvs. har användandet av IAS 39 påverkat deras åsikter? Återigen vill vi poängtera att vi inte har ett tillräckligt underlag för att dra några generella slutsatser, vi pekar bara på intressanta trender.

Fanns det någon skillnad mellan de som börjat använda IAS 39 och de som inte hade det:

- angående vad de ansåg om hur väl fair-value värdering uppfyller IASCs kriterier (Fråga 1 a-d)? Vi fann ingen uppseendeväckande skillnad.
- angående hur de vill värdera sina finansiella instrument (Fråga 2)? Kan det vara så att de som satt sig in i IAS 39 skulle föredra en viss modell? Vi fann ingen uppseendeväckande skillnad.
- angående deras åsikter om vilka instrument som skall tas upp i balansräkningen (Fråga 3a)? Vi fann ingen uppseendeväckande skillnad.

- angående på vilket sätt de vill redovisa värdeförändringen på finansiella instrument (Fråga 4)? Vi fann ingen uppseendeväckande skillnad.
- angående huruvida det är en förbättring att ta upp orealiserade vinster i RR (Fråga 5)? Vi fann att de båda grupperna hade nästan exakt likadana åsikter.
- angående om det är acceptabelt att resultatets volatilitet kan öka vid en värdering till fair-value (Fråga 6)? Vi fann att de båda grupperna hade nästan exakt likadana åsikter.

Detta kan ju tyckas vara en meningslös sifferexercis då vi inte fann några skillnader mellan de båda grupperna. Men just detta faktum är faktiskt intressant, då det tyder på att ett användande av IAS 39 inte har påverkat de redovisningsansvarigas åsikter i någon större utsträckning. Hade vi funnit några stora skillnader hade även detta varit väldigt intressant, då man med detta eventuellt skulle kunna se åt vilket håll de redovisningsansvarigas åsikter är på väg.

6.2.8 Fråga 8

Denna fråga användes som en "säkerhetsventil" för att fånga upp frågeställningar som respondenterna anser vara viktiga som vi inte belyst i vår enkät.

Denna fråga var helt öppen.

Finns det någon viktig aspekt av fair-value värdering som Ni anser att vi har missat i våra frågor, och i så fall vilken aspekt är detta?

Vi fick bara fyra förslag på andra frågeställningar, något som vi tog som ett tecken på att vår enkät täcker in de intressantaste frågeställningarna. Den cyniske skulle kanske hävda att det inte beror på detta, utan på att frågan är den sista och att den kräver en hel del engagemang från respondenternas sida. Eftersom förslagen liknade varandra tar vi endast upp två av dem:

Möjligtvis dimensionen hur fair valuet fastställs, eftersom det är avgörande enligt min uppfattning hur pass kvalitativt värdet är. Det måste vara en mycket hög kvalite och oberoendehet för att värdet är lämpligt i redovisningen. Fair value används ju också i olika sammanhang, både som normal värdering men även som värdering inom säkringsredovisningen.

IAS 39 skall vara "principle based" vilket knappast speglas i det digra regelverk man presenterat. Materialet är tungt och komplicerat och lämnar detta till trots öppningar till tolkningar. Dessutom har föreslagna förändringar ej fallit i god jord. Frågan är om man inte gått alltför långt i sin strävan att söka marknadsvärdering av alla finansiella instrument.

Ännu än gång kommer problemet upp med att fastställa fair-value för instrument utan ett direkt observerbart marknadsvärde. Med tanke på hur många gånger detta har nämnts i de motiveringar vi fått, borde vi kanske ha haft en fråga som relaterade till just detta problem. Att detta var en så pass viktig fråga för våra respondenter visste vi dock inte innan vi fick våra svar, men i och med att våra respondenter har nämnt detta så pass många gånger har vi fått en bra inblick i vad de anser.

Det första citatet berör även säkringsredovisning, detta område är dock något som vi medvetet lämnat utanför på grund av att det är komplext, och vi ville fokusera oss på de frågeställningar vi har i vår problemformulering.

Att IAS 39 kan kännas överväldigande och svårt att sätta sig in i är något vi uppmärksammat i avsnitt 3.6.7. Vi har även kommenterat kritiken att förändringen mot fair-value gått för snabbt och för långt. Vi ville dock hålla våra frågeställningar på en konceptuell nivå och inte gå in på specifika normer, därför valde vi att inte ställa direkta frågor angående implementeringen av IAS 39.

6.3 Sammanfattande analys

I detta avslutande avsnitt av analysen vill vi sammanfatta de svar vi har fått på vår enkät och relatera detta till den mer övergripande diskussionen angående fair-value i kapitel 3. Vi vill även belysa de intressantaste resultat vi funnit lite extra.

6.3.1 Realisations- och försiktighetsprincipen

Vi visade i vår teoridiskussion att ett användande av fair-value skulle kunna påverka användandet av realisations- och försiktighetsprincipen. Vidare hävdade vi i vår problemformulering att en förändring i användandet av dessa principer skulle kunna gå trögt i Sverige p.g.a. vår långa tradition av tyskinspirerad redovisning. Vad visar då våra enkät svar på? Vi börjar med realisationsprincipen.

De frågor som relaterar direkt till realisationsprincipen är fråga 4 och 5. Vi fann på fråga 4 att fjorton av respondenterna ville ta värdeförändringen på finansiella instrument över resultaträkningen. Vi fann även på fråga 5 att tolv respondenter ansåg att det var en förbättring av redovisningen att orealiserade vinster togs upp i resultaträkningen. Det fanns dock en så gott som motsvarande del av respondenterna som inte ansåg att värdeförändringen borde tas över eget kapital samt att det var en försämring av redovisningen att ta upp orealiserade vinster i resultaträkningen. I och med att vår undersökning ger en ögonblicksbild av de redovisningsansvarigas åsikter kan vi inte uttala oss angående några trender över tiden, men vi ser att det i dagsläget finns skilda åsikter huruvida realisationsprincipen borde användas för finansiella instrument eller ej.

De frågor som relaterar direkt eller indirekt till försiktighetsprincipen är fråga 1, 2 och 5. Respondenterna ansåg överlag att fair-value uppfyllde de egenskaper som IASC har ställt upp för redovisningsinformation. Femton av respondenterna

ansåg att redovisningen blev bättre eller oförändrad på de fyra delfrågorna medan sex ansåg att redovisningen blev sämre eller oförändrad, något som visats tidigare i tabell 6. På fråga 2 ansåg tretton av respondenterna att fair-value var det bästa sättet att redovisa finansiella instrument på. Åtta av respondenterna ansåg att en "mix"-modell borde användas för att redovisa dessa instrument. En användning av en "mix"-modell innebär även den, som en användning av fair-value, en förändrad användning av försiktighetsprincipen. Endast fem av respondenterna föredrog redovisning till historiska anskaffningsvärden. Resultatet på fråga 5 har nämnts ovan. Åsikterna på fråga 1 och 2 tyder på att de redovisningsansvariga inte har någonting emot en annan användning av försiktighetsprincipen vid en värdering av finansiella instrument. Fråga 5 behandlar realisationsprincipen, men eftersom en motvilja att ta upp orealiserade vinster tyder på att man vill vara försiktig i sin redovisning är den intressant i detta fall. Sammantaget verkar det som att en majoritet av respondenterna inte skulle ha något emot en förändrad användning av försiktighetsprincipen.

Sammanfattningsvis verkar det som att en förändrad användning av dessa principer troligtvis kommer att ta ett tag för de redovisningsansvariga att vänja sig vid, då det fortfarande finns många som förespråkar försiktighets- och realisationsprincipen, men att en förändring verkar inte vara en omöjlighet.

6.3.2 Intressanta resultat

Respondenterna i vår undersökning var relativt positivt inställda till en fair-value värdering av finansiella instrument, så länge som det gick att finna ett fair-value för instrumentet. Många respondenter uttryckte oro över hur de instrument som ej har direkt observerbara marknadsvärden skall värderas och vilka följder användandet av värderingsmodeller skulle få på redovisningen. Det verkar som att om respondenten anser att värderingsmodellerna för finansiella instrument ger bra värderingar, är denne positivt inställd till en fair-value värdering.

Ett intressant resultat är även att endast en av våra respondenter anser att det behövs någon form av tredje rapport för att redovisa värdeförändringarna på finansiella instrument. Respondenterna anser annars antingen att värdeförändringen kan tas över RR eller EK och att en tredje rapport skulle försvåra redovisningen.

Respondenterna var även positivt inställda till att ta upp fler finansiella instrument i balansräkningen då de ansåg att detta skulle förbättra redovisningens begriplighet och transparens.

6.3.3 Specialstudie av banker & försäkringsföretag

Då bank & försäkring var den bransch med bäst relativa svarsfrekvens på vår enkät, 80 % av de banker & försäkringsföretag som är noterade på A- eller O-listan svarade, tyckte vi att det var intressant att studera deras svar närmare. Vi är väl medvetna om att vi bara studerar fyra respondenter, vilket kan tyckas vara i minsta laget för att kunna uttala sig, men vi tyckte ändå att detta är en intressant studie, p.g.a. att bankerna är de som varit högljuddast och kommit med stor del av kritiken mot fair-value i den utländska debatten.

Åsikterna angående huruvida en redovisning till fair-value skulle ge en förbättring av begripligheten eller ej var delade. Två ansåg att begripligheten skulle bli bättre, två ansåg att den skulle bli sämre. De som ansåg att den skulle bli bättre motiverade detta med att redovisningen skulle bli mer begriplig eftersom den baseras på aktuella värden. De som ansåg att den skulle bli sämre framförde oro över värderingen av instrument utan direkt observerbara marknadsvärden.

Khurana & Kim har i en studie av bankers in- och utlåning funnit att en värdering till historiska anskaffningsvärden är mer relevant än en värdering till fair-value. Våra respondenter var rätt så positivt inställda till huruvida relevansen skulle förbättras vid en användning av fair-value. En ansåg att relevansen skulle bli mycket bättre, en ansåg att den skulle bli bättre, en ansåg att den skulle bli oförändrad och en ansåg att den skulle bli sämre. Respondenten som ansåg att relevansen skulle bli sämre uppmärksammade vi i vår analys av fråga 1 b), där vi kom fram till att det troligtvis är IAS 39 han är negativt inställd till inte fair-value. De som ansåg att relevansen skulle bli bättre eller mycket bättre motiverade detta med att fair-value ger en bättre bild av företags ställning. Respondenten som ansåg att relevansen skulle bli oförändrad motiverade inte sitt svar. Vi finner således ett litet stöd Khurana & Kims undersökning.

På frågan om tillförlitligheten skulle förbättras var respondenterna mer negativt inställda. Två ansåg att tillförlitligheten skulle bli sämre, en ansåg att den skulle bli oförändrad och en ansåg att den skulle bli bättre. En av de som ansåg att tillförlitligheten skulle bli sämre motiverade detta med att årsredovisningens läsare inte alltid skulle kunna förstå de metoder som använts för att fastställa ett fair-value. Den andra negativa respondenten motiverade ej sitt svar. Respondenten som ansåg att tillförlitligheten skulle bli oförändrad gjorde detta eftersom han ansåg att historiska anskaffningsvärden var "säkra" mått, medan fair-value kunde baseras på subjektiva bedömningar, men om dessa bedömningar redovisades öppet skulle tillförlitligheten bli samma som vid ett användande av historiska anskaffningsvärden. Den positiva respondenten ansåg att tillförlitligheten blir bättre om marknaden är likvid, men att historiska anskaffningsvärden kan vara bättre i de fall den ej är det.

Åsikterna angående redovisningens jämförbarhet gick isär. En respondent ansåg att jämförbarheten skulle bli mycket bättre, medan de tre övriga ansåg att den skulle bli sämre. Respondenten som ansåg att jämförbarheten skulle bli bättre motiverade detta med att det blir enklare att jämföra företag när finansiella instrument värderas till aktuella och verkliga värden. Av de tre som var negativt inställda motiverade två sina svar. De poängterade svårigheten med att jämföra företag när fair-value kan fastställas på flera olika sätt.

Totalt på fråga 1 var två respondenter genomgående negativa, en genomgående positiv och en hade en blandad åsikt. Detta sammantaget med de motiveringar de lämnat på frågorna ger en bild av att det är en liten övervikt för de som föredrar värdering till historiska anskaffningsvärden framför värdering till fair-value, vilket stämmer överens med deras internationella kollegors åsikter.

På frågan om vilket sätt respondenterna vill redovisa finansiella instrument till ville en redovisa till historiska anskaffningsvärden, två med en "mix"-modell och en ville använda fair-value. Endast de som ville använda en "mix"-modell motiverade sina svar. De ansåg att de instrument som hade direkt observerbara marknadsvärden borde redovisas till fair-value, medan de andra instrumenten borde redovisas till historiska anskaffningsvärden, något som anknyter till misstron mot att använda värderingsmodeller för att fastställa fair-value.

Bankerna & försäkringsföretagen var positivt inställda till att ta upp fler instrument på balansräkningen. Två ansåg att detta var en förbättring och två ansåg att detta inte skulle göra någon skillnad mot tidigare. En respondent ansåg att det trots problemen med att fastställa ett fair-value var ett fall framåt att ta upp fler instrument på balansräkningen. De som ansåg att det inte skulle bli någon skillnad gjorde detta eftersom de redan tog upp dessa instrument i sin redovisning på ett eller annat sätt.

Intressant att notera är att våra respondenter är eniga om att de inte vill ta värdeförändringen på finansiella instrument över EK. Tre ville ta förändringen via RR och en hade ingen åsikt. Detta stämmer inte all överens med Chisnalls uttalande i avsnitt 3.6.1 där han hävdade att en ökning av resultatets volatilitet inte skulle ha någon koppling med de resultatskapande verksamheterna inom bankindustrin. Utifrån detta antagande kunde man ju tro att bankerna inte skulle vilja redovisa värdeförändringarna via RR.

Respondenterna verkar även vara positivt inställda till att ta orealiserade vinster via RR. Två var positiva, en ansåg att det inte skulle bli någon skillnad och en besvarade inte själva kryssfrågan men han var försiktigt positiv i sin motivering, då han ansåg att realisationsprincipen inte bör vara helig. Både de som var positiva och den som ansåg att det inte skulle bli någon skillnad motiverade detta med att de redan tog upp orealiserade vinster i resultaträkningen. Dessa svar i kombination med föregående fråga tyder på att banker & försäkringsföretag inte har något emot en förändrad användning av realisationsprincipen. Vi har tyvärr ingen internationell studie att relatera detta till, så vi vet inte om denna uppfattning delas av utländska banker och försäkringsföretag.

En ökning av resultatets volatilitet är en av de effekter som de utländska bankerna har motsatt sig mest. Tre av våra respondenter anser dock att en ökning av volatiliteten är en acceptabel effekt av fair-value värdering, vilket var lite överraskande för oss. Den fjärde respondenten var dock negativ till denna effekt. Tyvärr motiverande han ej sitt ställningstagande. De tre positiva respondenterna gjorde dock detta. Deras motiveringar var att det inte är fel att resultatet blir volatilt så länge som det speglar verkligheten, och att en ökad volatilitet är något som bör kunna förklaras för läsaren. En respondent ansåg dock att IAS 39s regler gör att kopplingen mellan företagets resultat och verkligheten blir dålig, vilket kan medföra ökad volatilitet i resultatet utan att det är motiverat av verkliga händelser.

Den sista frågan har inte med den internationella debatten att göra, men det är ändå intressant att notera att alla våra respondenter har börjat sitt arbete med införandet av IAS 39.

Sammanfattningsvis verkar det som att svenska banker & försäkringsföretag inte är lika negativt inställda till införandet av fair-value i redovisningen av finansiella instrument som sina utländska kollegor.

7 Slutsatser

I detta kapitel presenterar vi de slutsatser vi har kunnat dra av vår analys av enkäterna.

Syftet med denna uppsats var att undersöka och analysera de redovisningsansvarigas åsikter angående fair-value redovisning av finansiella instrument och de principiella förändringar som detta innebär. Studien baseras på en teoretisk diskussion med hjälp av utvald litteratur och artiklar från olika tidskrifter. Vår analys baseras på en enkätundersökning. Genom att jämföra de diskussioner vi fört kring fair-value med resultatet från våra enkäter, har vi gjort en analys av de redovisningsansvarigas åsikter.

De mer specifika frågeställningar vi ville studera var följande:

- ❖ *Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att värderingen av finansiella instrument till fair-value gör att redovisningen ger en bättre eller sämre bild av ett företags ställning?*
- ❖ *Anser de redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen att redovisningen blir bättre när fler finansiella instrument tas upp i balansräkningen, eller anser de att vissa instrument bör vara off-balance?*
- ❖ *Vad anser redovisningsansvariga för koncerner noterade på den svenska börsen om de olika möjligheterna att redovisa värdeförändringen på finansiella instrument?*

Enkät sändes ut till 262 koncerner noterade på svenska börsen. Enkäten riktades mot den som hade ansvaret för företagets redovisning. 33 av de redovisningsansvariga valde att besvara enkäten, något som påverkat undersökningens reliabilitet negativt. De som besvarade enkäten verkar dock vara behöriga att göra så, då deras befattningar tyder på att de har ansvar för redovisningen, svarens reliabilitet var därför god. Vi kunde inte dra några generella slutsatser utan endast uttala oss specifikt för de 33 som besvarade enkäten och peka på intressanta tendenser i våra svar. De resultat som vi fann presenteras nedan.

Det verkar som om de redovisningsansvariga är positivt inställda till en fair-value värdering av finansiella instrument, en majoritet av våra respondenter anser att det är en förbättring av redovisningen att använda sig av fair-value jämfört med att använda historiska anskaffningsvärden. Respondenterna är dock oroliga för hur värderingen av finansiella instrument utan ett direkt observerbart marknadsvärde kommer att påverka redovisningen. Tendensen tyder på att denna slutsats kan stämma överens med de redovisningsansvarigas åsikter, då det fanns en stor positiv majoritet bland våra respondenter. Det verkade även som att en majoritet av respondenterna inte skulle ha något emot en förändrad användning av försiktighetsprincipen så som den ser ut idag, respondenterna hade dock skilda åsikter huruvida man skulle frångå realisationsprincipen vid redovisning av finansiella instrument. Det verkar således som en förändrad användning av dessa principer inte är en omöjlighet, men det kommer att ta ett tag för de redovisningsansvariga att vänja sig vid en sådan då den nuvarande tolkningen av principerna har många förespråkare bland våra respondenter.

En majoritet av våra respondenter ansåg att det var en förbättring att ta upp fler finansiella instrument i balansräkningen, endast en liten minoritet ansåg att detta skulle vara en försämring av redovisningen. Endast ett fåtal respondenter kom med förslag på instrument som borde hållas utanför balansräkningen. Tendensen tyder på att denna slutsats generellt kan stämma väl överens med vad de redovisningsansvariga anser då det fanns en stor majoritet bland våra respondenter som ansåg att detta var en förbättring.

Våra respondenters uppfattningar om de olika möjligheterna att redovisa värdeförändringarna på finansiella instrument var delade. De ansåg att värdeförändringen antingen skulle redovisas via resultaträkningen eller via det egna kapitalet, intressant var dock att bara en av respondenterna ansåg att en tredje finansiell rapport var ett bra alternativ att redovisa värdeförändringarna på. Då våra respondenters åsikter var så tydliga på denna fråga verkar tendensen vara att de redovisningsansvarigas åsikter är lika delade när det gäller om värdeförändringen skall tas via resultaträkningen eller via det egna kapitalet. Tendensen pekar även på att de redovisningsansvariga generellt ej vill införa ytterligare en finansiell rapport.

8 Egna kommentarer

I detta kapitel diskuterar eventuella ändringar i vår arbetsgång vi skulle gjort om vi fått utföra vår undersökning en andra gång. Vi ger även förslag till framtida forskning.

8.1 Reflektioner

Om vi hade fått utföra vår undersökning igen skulle vi ha lagt ner mer tid innan seminariet började på att läsa in oss på området och fundera på en passande problemformulering. Tyvärr så hade ingen av oss tid att göra detta då vi var upptagna med våra magisterkurser. Nyckeln till framgång i uppsatsskrivandet är helt klart en bra problemformulering. En stor fördel med att ha sin problemformulering klar är att det med denna som grund går att i grova drag disponera uppsatsen. Detta hjälper mycket när man skall dela upp arbetet, plus att man alltid har något att referera till när man skriver. Detta minskar mycket på den tid som man lägger på delar som sedan inte används i uppsatsen.

I efterhand verkar det som att vi var lite för ambitiösa när vi ville uttala oss generellt om de redovisningsansvarigas åsikter. Vi anser inte att vårt metodval var fel för vårt syfte, bara att vi var lite naiva när vi trodde på en hög svarsfrekvens. Vi borde eventuellt ha gjort en mer kvalitativ undersökning som koncentrerade sig på en bransch, t.ex. banker. Då hade vi kunnat göra generella uttalanden om den branschen, vilket kanske är en mer rimlig ambitionsnivå för en magisteruppsats. Varför svarsfrekvensen blev låg vet vi inte, vi anser oss ha gjort vad vi kunna för att få en hög svarsfrekvens genom att underlätta så mycket som möjligt för respondenterna. Eventuellt borde vi ha haft någon form av incitament, t.ex. en chans att vinna en weekend på ett spa. Detta kräver dock lite mer resurser än vad vi hade till vårt förfogande, CSN tillåter inte sådana utsvävningar.

I valet av sätt att distribuera enkäten är vi dock nöjda, tekniken verkar ha fungerat utan några större problem. Vi kan med gott samvete rekommendera andra uppsatsskrivande studenter att använda sig av detta sätt. Vi uppskattar att vi sparat runt fyra dagars arbete, t.ex. genom att vi slapp använda oss av den vanliga postgången och att sorteringen av svaren gick mycket snabbt. Detta är också ett billigt sätt att utforma och distribuera enkäter.

8.2 Förslag till framtida forskning

Då våra respondenter har kommenterat säkringsredovisning i en del av sina motiveringar skulle det vara intressant att se en studie som undersöker åsikterna angående säkringsredovisning. Vidare skulle en studie liknande vår men med en mer kvalitativ metod vara välkommen, då man på detta sätt kan få reda på mer av de redovisningsansvarigas åsikter om ämnet. Många av våra respondenter kommenterade även problemen vid en fair-value värdering då det inte fanns något direkt observerbart marknadsvärde, en studie som belyser huruvida användandet av värderingsmodeller producerar lämplig redovisningsinformation skulle därför vara behövlig. En studie om möjligheten att dela ut orealiserade vinster på finansiella instrument vore även intressant läsning.

Källförteckning

Publicerade källor

Accountancy ”*Banks want to improve dialogue with IASC*” 2000, Maj, s.12

Accountancy ”*Core standards officially complete*” 1999, Januari, s. 7

Accountancy ”*Germans alarmed by Anglo-Saxon influence*” 1997, Februari, s. 17

Accountancy ”*IOSCO endorses IASs*” 2000, Juni, s.7

Accountancy ”*No agreement on financial instruments*” 1999, December, s. 6

Accountancy ”*The interim on financial instruments still a niggle*” 1998, Februari, s. 9

Accounting Standards Committee ”*Response to the FASB preliminary views: Reporting financial instruments and certain assets and liabilities at fair value*” 2000, Accounting Horizons, December

Ahmed, A S & Takeda, C ”*Stock market valuation of gains and losses on commercial banks' investment securities: an empirical analysis*” 1995, Journal of Accounting and Economics, No 20, s. 207-225

Andersen, Ib ”*Den uppenbara verkligheten Val av vetenskaplig metod*” 1998, Studentlitteratur

Artsberg, Kristina ”*Normbildning och redovisningsförändring: Värderingar vid val av mätprinciper inom svensk redovisning.*” 1992, Lund University Press.

Axelman, Lennart & Phillips, Dan & Wahlquist, Ola ”*IAS/IFRS 2005 en jämförelse mellan International Accounting Standards och redovisningsrådets rekommendationer*” 2003, Ernst & Youngs skriftserie, Nr 55

Balans ”*IASB och EU*” 2003, Nr 5, s. 48

Barlev, B & Haddad, J R ”*Fair value accounting and the management of the firm*” 2003, Critical Perspectives on Accounting, No 14, s. 383-415

Barth, Mary E & Clinch, G ”*Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates*” 1998, Journal of Accounting Research, No 36, s.199-233

Barth, Mary E & Landsman, Wayne R ”*Fundamental issues related to using fair-value accounting for financial reporting*” 1995, Accounting Horizons, Vol 9,4, s. 97ff

Bryer, R A ”*The late Nineteenth-Century Revolution in Financial Reporting: Accounting for the Rise of Investor or Managerial Capitalism?*” 1993. Accounting, Organizations and Society, No 18. s. 649-690

Chisnall, P ”*Fair value accounting – An industry view*” 2001, Balance Sheet, Vol 9,1, s. 27-33

Damant, D ”*IASs and the capital markets*” 1999, Accountancy, Maj, s. 80

Ds 2002:42 ”*Redovisning och värdering av finansiella instrument*” 2002, Justitiedepartementet

Easton, Peter D ”*Discussion of Revalued financial, tangible, and intangible assets: associations with share prices and non-market-based value estimates*” 1998, Journal of Accounting Research, s. 235-247

Ebling, Paul ”*Fair value accounting: breaking a butterfly upon a wheel?*” 2001, Balance Sheet, Vol 9,1, s. 22-26

Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn ”*Att utreda forska och rapportera*” 2001, 7:e upplagan, Liber ekonomi

Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring i direktiven 78/660/EEG, 83/349/EEG och 86/635/EEG

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder

Fama, Eugene ”*Efficient Capital Markets: a review of theory and empirical work*” 1970, Journal of Finance, No 25, s. 384-417

FFFS 2001:19 ”*Föreskrifter och allmänna råd om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersföretag*” Finansinspektionen

Frick, Nils & Malmström, Sten ”*Språkklyftan*” 1984, 4:e upplagan, Kristianstads boktryckeri AB

Gröjer, Jan-Erik ”*Grundläggande redovisningsteori*” 2002, 5:e upplagan, Studentlitteratur

Hauge, Ian. ”*Fair-value for financial instruments – where to next?*” 2002, Balance Sheet, Vol 10,1, s. 8-11

- Hendriksen, Eldon S. & van Breda, Michael F. "Accounting Theory" 1992, 5:e upplagan, Irwin
- Holgate, Peter "More than meets the eye" 2001, Accountancy, Augusti, s. 102
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn "Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder" 1997, Andra upplagan, Studentlitteratur
- Holmquist, Bengt "Franska banker tar strid mot IAS" 2001, Balans, Nr 4
- Holthausen, R & Watts, R "The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting" 2001. Journal of Accounting and Economics. No 31, s. 3-75
- IASC "E66 Proposed Limited Revisions to IAS 39 and Other Related Standards" 1999
- IASC "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements" 1989
- IASC "International Accounting Standard IAS 39 Financial instruments: recognition and measurement" 1998
- Ijiri, Yuji "The foundations of accounting measurement" 1967, Prentice-Hall Inc
- Jackson, Patricia & Lodge, David "Fair value accounting, capital standards, expected loss provisioning, and financial stability" 2000, Financial stability review, Juni
- Jackson, Patricia & Lodge, David "Finally, fair-value" 2000, Accountancy, Augusti, s. 109
- Johnson, L Todd & Reither, Cheri L & Sweringa, Robert J "Toward reporting comprehensive income" 1995, Accounting Horizons, Vol 9 No 4, s.128-137
- JWG "Financial Instruments and Similar Items" 2000
- Khurana, I K & Kim, M-S "Relative value relevance of historical cost vs. fair value: evidence from bank holding companies" 2003, Journal of Accounting and Public Policy, No 22, s. 19-42
- Kylebäck, Stefan & Landén, Staffan "Aktuella redovisningsfrågor 2001" 2001, Ernst & Youngs skriftserie, Nr 50
- Körner, Svante & Wahlgren, Lars "Praktisk statistik" 1999, Andra upplagan, Studentlitteratur

- Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo ”*Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*” 1999, 3:e upplagan, Studentlitteratur
- Maltby, Josephine ”*The origins of prudence in accounting*” 2000, Critical Perspectives on Accounting, No 11, s. 51-70
- Mettinger, B ”*Omdebatterad ny IASC rapport: Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde*” 1997, Balans, Nr 8-9
- Nyquist, Siv ”*Accounting theory and financial environmental reports*” 2000, Eco-Management and Auditing, No 7, s. 178-185
- Rundfelt, Rolf ”*Tendenser i börsföretagens årsredovisningar*” 1990-1998 nr. 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17 och 19 i Stockholms fondbörs skriftserie
- Rundfelt, Rolf ”*IASC äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument*” 2001, Balans, Nr 1
- Sage, Richard ”*An apparent paradox*” 2002, Accountancy, December, s. 96
- Schroeder, R G & Clark, M W & Cathey, J M ”*Financial accounting theory and analysis*” 2001, 7:e upplagan, Wiley
- Skinner, Douglas J ”*Are disclosures about bank derivatives and employee stock options ‘value relevant’*” 1996, Journal of Accounting and Economics, No 22, s.393-405
- Sirota Consulting ”*Investment Community Interest in Reporting the Fair-values of Financial Instruments in Financial Statements*” 1998
- Statistiska Centralbyrån ”*Fråga Rätt! Utveckla, testa, utvärdera och förbättra blanketter*” 2001
- Sterling, R R ”*Conservatism: the Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting*” 1967, Abacus, Vol 3 No 2, s. 109-132
- Thomasson, Jan ”*Extern redovisning och finansiell analys*” 2000, Upplaga 10:1, Liber
- Thomasson, P & Arvidson, P & Lindquist, H & Larson, O & Rohlin, L ”*Den nya affärsredovisningen*” 1999, Upplaga 11:1, Liber
- Venkatachalam, M ”*Value-relevance of banks’ derivatives disclosures*” 1996, Journal of Accounting and Economics, No 22, s. 327-355
- Wilson, A & Ernst & Young ”*Fair value measurement: Where the conflict lie*” 2001, Balance sheet, Vol 9,4, s. 26-33

Zarzeski, Marilyn Taylor ”*Culture clash?*” 1996, *Accountancy*, Mars, s. 70-71

ÅRL (1995:1554)

Elektroniska källor

http://www.iasb.org.uk/docs/iosco/2000ap_a.pdf 20/5 - 2003

www.svt.se/granskning/reportage.asp?S=2113&A=2113 8/5 – 2003

Bilagor